MİHAİL ZOŞÇENKO

EVE GİDERKEN

TÜRKÇESİ HAZAL YALIN

HELİKOPTER

MİHAİL ZOŞÇENKO

EVE GİDERKEN

Eve Giderken / Mihail Mihayloviç Zoşçenko

© 2015, Vera Zoşçenko, Tatiana Zoşçenko
(Mihail Zoşçenko vârisleri)
© 2015, Kitap Yayınevi Ltd.

Rusçadan Çeviren
Hazal Yalın

Yayına Hazırlayan
Füsun Kiper

Kitap Tasarımı
Bülent Erkmen

Tasarım Danışmanlığı
BEK

Grafik Uygulama ve Baskı
MAS Matbaacılık A.Ş.
Kâğıthane Binası
Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi No. 3
34408 Kâğıthane-İstanbul
Sertifika no:12055
t: (0212) 294 10 00 f: (0212) 294 90 80
e: info@masmat.com.tr

1. Basım
Ağustos 2015, İstanbul

ISBN 978-605-5819-40-8

Helikopter
Kitap Yayınevi Ltd.
Kâğıthane Binası
Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi No. 3/1-a
34408 Kâğıthane-İstanbul
Sertifika no: 12348
t: (0212) 294 65 55 f: (0212) 294 65 56
e: kitap@kitapyayinevi.com
w: www.kitapyayinevi.com

Helikopter bir Kitap Yayınevi Ltd. kuruluşudur.

MİHAİL ZOŞÇENKO

EVE GİDERKEN

TÜRKÇESİ
HAZAL YALIN

ÖYKÜ

HELİKOPTER

İÇİNDEKİLER

Eve Giderken	7
Devrimin Bir Kurbanı	11
İyisi mi Hiç Akraban Olmasın!	15
Sinirli İnsanlar	19
Yoksulluk	23
Hekim	27
Güçlü Bir İlaç	31
Işıkçı	33
Bir Çift Çizme	37
İçten Bir Sadelik	39
Neşeli Bir Hikâye	41
Gülünç	45
İşçi Kıyafeti	47
Hoş Bir Karşılaşma	51
Çiçekli Kadın	57
Deprem	63
Ambalajı Zayıf	67
Spekülasyon Yapmamalı	71
Gülünç Bir Olay	75
Aydan Düştüm	79
Kederli Gözler	87
Tıp Uykusuzluğa Çare mi?	91
Kapan-Garbistan	97
Genç Werther'in Anıları	101
Hamam ve İnsanlar	105
Uyumsuz Evlilik	109
Bir Hastalık Hikâyesi	113
Büyük Şehrin Ateşi	119
Anma	125
Taş Yürekli	129
Öğretici Bir Hikâye	133

Neşeli Bir Oyun 137
Rosa-Maria 143
Vesikalık Fotoğraf 149
Hoş Bir Oyun 155
Mihail Zoşçenko 159

EVE GİDERKEN

Tramvayda her zaman en arka vagona binerim.

Orayı daha çok, iyi yürekli insanlar tercih eder.

Ön vagon sıkıcı ve iç karartıcıdır, hele bir de birinin ayağına basmaya gör! Arka vagondaysa kimsenin ayağına basmazsın, çok daha ferah ve eğlencelidir.

Bazen yolcular kendi aralarında soğuk felsefi meseleler üzerine de konuşurlar; mesela onur üzerine, ya da işçi ücretleri üzerine. Hatta bazen ufak maceralar bile olur.

Gündüzleri dört numarayla gidip geliyordum.

Tam karşımda iki kişi. Birinin elinde testere, diğerinde bira şişesi. Şişe boş. Adam şişeyi tutmuş, parmak uçlarıyla dövüyor. Arada sırada kaldırıp kalın, yeşil camın arkasından yolculara bakıyor.

Yanımda, kalın bir şala sarınmış bir kadın var. Çok yorulmuş, ya da hastaymış gibi oturuyor arada sırada gözleri kapanıyor. Yanında gazeteye sarılmış, sicimle bağlı bir paket var.

Aslında paket tam yanında değil de az ötesinde duruyor. Kadın bazen göz ucuyla ona bakıyor.

"Hanımefendi," dedim kadına, "baksanıza, paketinizi götürüverirler. İyisi mi dizlerininizin üzerine koyun."

Kadın bana öfkeyle baktı, eliyle gizemli bir işaret yaptı, parmağını dudağına değdirdi, tekrar gözlerini kapadı.

Sonra gene acayip bir rahatsızlıkla baktı bana:

"Planımı bozdun, Allah'ın belası!"

Bu sözler canımı sıkardı aslında, ama sivri dilli kadın fırsat bırakmadan ekledi:

"Ya paketi bilhassa koyduysam oraya? O zaman ne olacak? Belki de uyumuyorumdur, gözlerimi kapayıp uyuma numarası yapıyorumdur?..."

"Nasıl yani?" diye sordum şaşkınlıkla.

"Nasıl yani, nasıl yani..." diye beni taklit etti kadın. "Belki de bu pakete elini uzatacak hırsızları yakalıyorumdur..."

Yolcular da konuşmamıza kulak kesilmişlerdi.

"Peki pakette ne var?" diye sordu, elinde şişe olan adam, iş bilir bir edayla.

"Söyledim ya," dedi kadın, "belki de içine bilhassa ıvır zıvır doldurmuşumdur. Hırsız ne olduğunu anlamasın diye! Ama gelip şansına ne düşerse onu alıyor... Biliyorum ben, hiç tartışmayın, belki bir haftadır böyle gidip geliyorum..."

"Peki ne oluyor, tuzağa düşüyorlar mı?" diye merakla sordu biri.

"Tabii ki!" Hanım coşmuştu. "Kesinlikle düşüyorlar... Geçende bir kadın... Genç bir kadın, bakınca iyi biri sanki... Esmerle kumral arası bir şey... Baktım, gözleri fır dönüyor. Paketi kaptı gidiyor... Dedim ki: A-a-a, namussuz, tuzağa düştü işte..."

"Böyle hırsızları tramvaydan atmak gerek!" dedi öfkeyle, elinde testere tutan adam.

"Tramvaydan atmak yetmez," diye söze karıştı biri, "doğruca milise teslim etmeli."

"Tabii ki milise teslim etmeli," dedi hanım. "Kesinlikle milise... Başka biri daha düştü tuzağa... Adam gayet hoş, iyi biri... Aynen düştü! Önce paketi alıp tuttu. Alışkın. Sanki kendi paketi gibi. Bense ses etmiyorum. Başka tarafa bakıyormuş gibi yapıyorum. O da kalktı, sakince gidiyor... Ay, dedim, yoldaş, engerek düştü işte..."

"Yani eve giderken av yapıyorsun?" diyerek güldü, elinde şişe olan adam. "Çok düşen oluyor mu tuzağa?"

Kadın gözlerini kıstı, pencereden baktı, aceleyle kalkıp kapıya yürüdü.

Vagondan inerken tekrar baktı bana:

"Planımı bozdun, Allah'ın belası! Bütün vagon gaklamaya başladı. Tabii şimdi kimse pakete göz dikmez. Senin yüzünden vaktinden önce iniyorum."

O ince biri şaşkınlıkla konuştu:

"Yahu arkadaşlar, neden yapıyor ki bunu? Hırsızlığın kökünü mü kazımak istiyor?"

Bir başkası gülerek cevap verdi:

"Yok yahu, sadece çevresindekilerin hırsızlık yapmasından zevk alıyor."

Elinde şişe olan adam öfkeyle konuştu:

"Eski rejimde yetişmiş ihtiyarlar böyle şeytan oluyor işte!"

1923

DEVRİMİN BİR KURBANI

Yefim Grigoryeviç çizmelerini çıkardı, bana ayaklarını gösterdi. İlk bakışta bir şey belli olmuyordu. Ancak dikkatle incelenirse artık iyileşmiş sıyrık ve berelerin izleri fark ediliyordu.

"İyileşiyor," dedi Yefim Grigoryeviç, hüzünle. "Yapacak bir şey yok. Üzerinden neredeyse yedi yıl geçti."

"Ne oldu?" diye sordum.

"Buraya mı?" dedi Yefim Grigoryeviç. "Bu, sayın yoldaş, Ekim devriminde başıma geldi. Tabii herkes şimdi, aradan altı yıl geçmişken böbürleniyor, ama ben, efendime söyleyeyim, devrime katıldım ve kanımı döktüm, kendimde de kurbanı oldum. Hem bende devrimin apaçık izleri de var... Bunları kopartıp atamazlar ya! Ben, saygıdeğer yoldaş, fabrikalarda çalışmamış ve de esasen Kronştat şehrindeki kargaşadan uzak bulunmuş olsam da kendi payıma kaderin sillesini yedim ve devrimin kurbanı oldum. Ben, saygıdeğer yoldaş, bir devrim arabasının altında kaldım."

Yefim Grigoryeviç muzaffer bir edayla baktı bana, ayaklarını çorap niyetine bir kuşakla sararken devam etti:

"İşte böyle, bir araba ezdi, kamyon. Hem de oradan öylesine geçen dikkatsiz, ya da gözleri iyi görmeyen bir yaya olduğum için değil, tam tersine. Bizzat devrim şartları içerisinde oldu bu. Eski Dreşin kontunu tanıyor muydunuz?"

"Hayır."

"Şimdi, efendime söyleyeyim... Bu kontun hizmetindeydim ben. Yer siliyordum... İstesen de istemesen de,

yerleri iki defa sileceksin. Tabii ikincisinde balmumuyla. Kontlar balmumuyla cilalamaya bayılıyorlardı. Bana kalsa içine tükürürüm de, para yetmiyor ki. Gerçi tabii pırıl pırıl da parlıyor. Kontlar da acayip zengindiler, hiçbir şeylerini kısmıyorlardı.

"Efendime söyleyeyim, olay şöyle oldu: Ben yerleri diyelim ki pazartesi sildim, cumartesi de devrim oldu. Ben pazartesi sildim, cumartesi devrim, salı günü de, devrime dört gün var, bunları kapıcısı bana koşup gelmiş, çığırıyor:

"'Hadi, yürü,' diyor, 'seni çağırıyorlar. Kontun evinde,' diyor, hırsızlık olmuş, kayıp bir şeyler varmış, senden şüpheleniyorlar. Çabuk, çabuk! Senin yüzünden kellemden olamam ben.'

"Ceketimi sırtıma geçirip kontlara doğru yola koyuldum.

"Koşa koşa gidip odaya daldım

"Baktım ki, zamanın kontesi, isteri geçirir gibi dövünüyor, halıyı dövüyor.

"Beni görür görmez gözyaşları içinde

"'Ah,' diyor, 'Yefim, komsi-komsa, benim yirmi dört ayar, elmas işlemeli kadın saatimi siz yürüttünüz, değil mi?'

"'Ne diyorsunuz?' diyorum, 'ne diyorsunuz siz, bir zamanların kontesi? Erkek değil miyim ben,' diyorum, 'neyime gerek kadın saati? Gülünç şey,' diyorum, 'bağışlayın böyle dediğim için.'

"O ise hüngür hüngür ağlıyor.

"Aniden zamanın kontu da içeri giriyor ve öylece durup itiraz ediyor:

"'Ben,' diyor, 'ziyadesiyle zengin bir adamım, sizin şu saatinizin içine tükürüp kırarım, ama,' diyor, 'bu meseleyi de böyle bırakmam. Ellerimi,' diyor, 'sizin yüzünüzde kirletmek istemiyorum, ama cezasız da bırakmayacağım sizi. Şimdi defolun,' diye buyuruyor, 'boyunun ölçüsünü görelim.'

"Ben de tabii iç geçirip çıktım.

"Eve geldim, yattım, öylecene yatıyorum. Kederden, can sıkıntısından... Çünkü bunların saatini almamışım.

"İki gün yattım, yemeden içmeden kesildim. Boyuna düşünüyorum: nerede bunların işlemeli saati?

"Aniden, beşinci gün kafama dank etti.

"'Hey babalar,' diye düşünüyorum, 'bunların saatini ben kendim mücevher kabına tıkmıştım. Halının üzerinde bulduydum da madalyon sanıp öylece tıktıydım.'

"O dakka sırtıma ceketimi aldım, bir şey yemeden sokağa çıktım. Zamanın kontu Ofitserskaya caddesinde oturuyor.

"Doğruca o caddeye doğru koşuyorum, içimde de tuhaf bir endişe. Bu millet tüfek sıkılacağından ya da top atılacağından korkar gibi niye böyle yan yan yürüyor diye de düşünüyorum. Bu da neyin nesi diye düşünüyorum.

"Gelen geçenlere soruyorum. Cevap veriyorlar:

"'Dün Ekim devrimi oldu ya!'

"Neyse, Ofitserskaya'ya vardım.

"Eve koşuyorum. Kalabalık. Bu araba da orada. Aslında aklıma gelmedi değil: şu arabanın altında kalmayayım diye düşündüm. Ama araba da orada. Neyse, hadi bakalım. Yaklaşıp sordum:

"'Ne oluyor burada?'

"'Şu oluyor ki,' dediler, 'aristokratları kamyona tıkıp tutukluyoruz. Bu sınıfı tasfiye ediyoruz.'

"Bir de baktım ki, hakikaten öyle. Zamanın kontunu da arabaya götürüyorlar. Kalabalığı itekleyip bağırdım:

"'Mücevher kutusunda,' diye bağırıyorum, 'sizin şu saat, lanet olsun ona! Pudralı mücevher kutusunda!'

"Kont da toza bulanmış, bana hiç aldırış etmeden oturuyor.

"Arabaya yaklaşıyorum, ama araba, lanet olsun, o dakka homurdanacağı tutuyor, beni tekerleriyle duvarın arasına sıkıştırıyor.

"'Aha da,' diye düşünüyorum, 'işte bir kurban!'"

Yefim Grigoryeviç çizmelerini gene çıkardı, hüzünle, ayaklarındaki kapanmış yara izleri incelemeye koyuldu. Sonra geri giydi onları:

"İşte böyle, saygıdeğer yoldaş, ben de sıram gelince kendimi kurban ettim ve belli ki devrimin kurbanı oluverdim. Tabii ki bununla böbürlenmiyorum, ama kimsenin benimle dalga geçmesine de müsaade etmem. Yeri gelmişken, yoldaş-konut-idaresinin başkanı benim dairenin metrekaresini ölçtü, ama komodinin durduğu yeri de ölçtü! Bir de dalga geçiyor; komodinin altında diyor, neredeyse yarım metre daha yeriniz var diyor! Orada komodin varsa bu yarım metre sayılır mı? Hem komodin de benim değil ki!"

1923

İYİSİ Mİ HİÇ AKRABAN OLMASIN!

Timofey Vasilyeviç, yeğeni Serega Vlasov'u iki gün arayıp durdu. Üçüncü gün tam umudu kesip geri yola düşecekti ki, buldu. Tramvayda karşılaştı.

Timofey Vasilyeviç, tramvaya bindi, on kopek çıkardı. Tam kondüktöre verecekti ki, bir de ne görsün? Kondüktör acayip tanıdık görünüyor. Timofey Vasilyeviç baktı: evet, ta kendisi işte; Serega Vlasov tramvay kondüktörü olmuş!

"Hey!" diye bağırdı Timofey Vasilyeviç, "Serega! Sen değil misin bu, biletçi arkadaş?"

Kondüktör şaşırdı, ne olur ne olmaz diye bilet makarasını düzeltti:

"Geliyorum, amca. Şu biletleri vereyim de."

"Peki, olur," dedi amcası. "Bekliyorum."

Timofey Vasilyeviç güldü ve yolculara açıklamaya koyuldu.

"Bu benim öz yeğenim, Serega Vlasov. Kardeşim Pyotr'un oğlu... Yedi sene var ki görmedim... eşşoğlu eşek..."

Timofey Vasilyeviç hoşnutlukla yeğenine baktı ve bağırdı:

"Serega, biletçi arkadaş, iki gündür seni arıyorum. Bütün şehri dolandım. Ama işte buradasın! Kondüktör olmuş! Adresine gidip baktım. Raznoçinnaya sokağına. Yok diyorlar. Bu adresten taşındı. Nereye taşındı, diyorum, söylesenize. Benim öz yeğenim olur. Bilmiyoruz, diyorlar... Sen de buradasın, kondüktör olmuşsun, ha?"

"Kondüktör oldum," diye sessizce cevap verdi yeğeni.

Yolcular merakla bu akrabaya bakmaya koyuldular. Amcası mutlulukla gülüyor, sevgiyle yeğenine bakıyordu. Yeğeniyse belli ki şaşkındı, kendini görevini yerine getirmekle sorumlu hissediyor, ne yapacağını, amcasına ne diyeceğini bilmiyordu.

"İşte böyle," dedi dayı tekrar. "Kondüktör olmuş. Öyle değil mi?"

"Öyle..."

"Amma tesadüf! Serega, biletçi arkadaş, tramvaya bindim, bir de ne göreyim? Kondüktörün tipi acayip tanıdık. Sensin bu! Ah, yedi-sekiz yaşındayken neydin sen!... Neyse, çok mutlu oldum... Nasıl sevindim..."

Kondüktör olduğu yerde kıvrandı, sonra aniden söyleyiverdi:

"Ücretini ödemen lazım, amca. Bilet aldın ya... Cüzdanın çantanın dibinde mi?"

Amca mutlulukla güldü ve kondüktör çantasına vurdu.

"Ödendi say! Hey Allahım! Başka tramvaya bindim ya da öte vagonda ödeyip de buna geçtim say. Paramı ödendi say. Ah, sen yedi-sekiz yaşındayken!... Serega, biletçi arkadaş, ben istasyona gidiyorum."

"İki durak," dedi kondüktör, canı sıkkın, başka tarafa bakarak.

"Ne yani, olmaz mı?" dedi Timofey Vasilyeviç, şaşkınlıkla. "Ne yani, sen ciddi misin?"

"Ödemek lazım, amca," dedi kondüktör sessizce. "İki durak... Çünkü biletsiz, beleş gitmek olmaz..."

Timofey Grigoriyeviç incinmiş gibi dudaklarını sıktı, suratını asıp yeğenine baktı.

"Yani şimdi öz amcandan mı? Amcanı mı soyuyorsun?..."

Kondüktör kasvetli bir tavırla camdan dışarı baktı.

"Allah belanı versin!" dedi amcası, öfkeyle. "Eşşoğlu eşek, ben yedi senedir seni görmemişim, sen ne yapıyorsun? İndi-bindi parası istiyorsun. Öz amcandan! O elini

sallama bana. Öz yeğenimsin benim, o elinden korkmadım. Sallama şunu, yolculara rüzgar yapma."

Timofey Vasilyeviç on kopeği elinde çevirdi, sonra cebine soktu.

"Arkadaşlar, sizce nedir bu?" diyerek döndü yolculara. Öz amcasından istiyor. İki durak diyor. Ha?"

"Ödemek lazım," dedi yeğen, dokunsan ağlayacak. "Siz, yoldaş amca, kızmayın. Bu tramvay benim değil ki. Devletin tramvayı. Halkın."

"Halkınmış," dedi amca, "beni ırgalamaz bu. Öz amcana saygı gösteremez miydin, eşşoğlu eşek. Dersin ki, şu alın terin olan on kopeği cebine at amca... Gönlünce seyahat et. Tramvay bu yüzden parçalanmaz. Geçen gün trenle geldim ben. Kondüktör akrabam falan da değil. Ama dedi ki: lütfen, dedi, Timofey Grigoryeviç, ücret de ne demek... Şöyle oturun... Öyle getirdi... Akrabam falan da değil... Sadece memleketten tanıdık. Sen de, öz amcana... Para mara yok sana."

Kondüktör alnını sildi, el frenini çekiverdi.

"Aşağı inin, yoldaş amca," dedi yeğen, resmi bir tavırla.

Meselenin iyice ciddileşmekte olduğunu gören Timofey Grigoryeviç elini cebine daldırdı, on kopeği çıkardı, sonra bir daha geri koydu.

"Olmaz," dedi, "yapamam. Sana ödeyemem bacaksız. İnerim daha iyi."

Timofey Grigoryeviç muzaffer bir edayla ve öfkeyle kalktı, kapıya yürüdü. Sonra döndü.

"Amcanı... öz amcanı kovuyorsun," dedi Timofey Grigoryeviç, öfkeden deliye dönmüş. Ben bu yüzden seni, bacaksız... Seni, eşşoğlu eşek... Seni vurdurabilirim. Bir sürü adamım var benim..."

Timofey Grigoryeviç yok edecek gibi baktı yeğenine ve tramvaydan indi.

1924

SİNİRLİ İNSANLAR

Geçenlerde bizim ortak dairede bir kavga çıktı. Öyle böyle değil, resmen savaş. Glazovaya ve Borovaya sokaklarının kesiştiği yerde.

Tabii ki temiz yüreklilikten kavga ettiler. Ama malul Gavriliç neredeyse canından oluyordu.

Baş nedeni: insanlar çok sinirli. En ufak bir şey olsa kendilerini kaybediyorlar. Ateşleniyorlar. Ondan sonra da toz dumana karışıyor.

Bununla ilgili, tabii iç savaştan sonra milletin sinirlerinin laçka olduğunu söylüyorlar. Belki de öyledir gerçekten; ama öyle olsa bile bu yüzden malul Gavriliç'in yarası çabucak iyileşmez ki!

Bizim ortak dairede kalan Marya Vasiliyevna Şiptsova akşam saat dokuzda mutfağa girip ocağı yakıyor. Biliyor musunuz, hep bu saatte yakar ocağı. Çay içip tost yapar.

Gene öyle, mutfağa giriyor. Ocağı önüne koyup yakacak. Ama ocağın işi bitmiş, bir türlü yanmıyor.

Düşünüyor: "Hay Allahın belası, ne olmuş da yanmıyor? Hiç duman yok, işi tamamen bitmiş!"

Sol eline tel bir fırça alıyor, temizleyecek.

Temizlemek için sol eline bir fırça alıyor da, fırça dairenin öbür sakini Darya Petrovna Kobilina'nın. Bir bakıyor ki öbürünün elinde fırça, sesleniyor:

"Yeri gelmişken, Sayın Marya Vasiliyevna, şu fırçayı geri koyun."

Şiptsova tabii bu sözler üzerine parlayıp cevap veriyor:

"Lütfen," diyor, "Darya Petrovna, fırçanızı münasip bir yere koyun. Sizin fırçanıza kalmadım, ona elimi sürmem."

Tabii Darya Petrovna Kobilina da bu sözler üzerine parlıyor ve tartışmaya başlıyorlar. Gürültü bir yükseliyor ki, gök gürültüsü gibi!

Darya Petrovna Kobilina'nın kocası İvan Stepanoviç Kobilin de, fırçanın sahibi, gürültüyü duyup geliyor. Sağlıklı bir adam, hatta göbekli, ama biraz sinirli işte.

İşte bu İvan Stepanoviç mutfağa giriyor, diyor ki:

"Ben," diyor, "otuz iki rubleyle birkaç kopeğe çalışıyorum da kooperatifte," diyor, "müşterilere," diyor, "gülümseyip salam tartıyorum tezgâhta," diyor, "yok pahasına çalışıp kendime tel fırça alıyorum. Hiçbir suretle yabancı bir kimsenin bu fırçaları kullanmasına müsaade etmem."

Al baştan gürültü; bir fırçanın çevresinde tartışma büyüyor. Tabii dairenin bütün sakinleri de mutfağa damlıyorlar. Hepsi konuşuyor. Malul Gavriliç de geliyor.

"Bu gürültü de nesi," diyor, "kavga mı var?"

Bu sözlerden hemen sonra hakikaten kavga çıkıyor.

Mutfak da, biliyor musunuz, daracık. Kavgaya müsait değil. Tıkış tıkış. Tencereler, ocaklar. Dönsen dönemiyorsun. On iki kişi de içeride. Hani birine vursan üçü birden düşecek. Hem de herkese birden çarpıp düşecek. Yani, bacağı kesik malulün öbür bacağı olaydı, ayağını basacak yer bulamazdı.

Üstelik de bu malul hiç haline bakmaksızın en öne atılıyor. Fırçanın sahibi İvan Stepanoviç ona bağırıyor:

"Günahına girmeden çek git şuradan, Gavriliç! Kalan bacağını da ben koparmayayım!"

Gavriliç de diyor ki:

"Hadi oradan," diyor, "ayağımı kurtaramıyorum ki çıkayım," diyor, "şimdi," diyor, "bütün cinler tepeme çıkıyor."

Hakikaten de o anda biri Gavriliç'in üzerine atlıyor; ama çıkmak için değil de, düpedüz atlıyor. Başka biri de tencereyi malulün başına geçiriyor.

Malul şöyle bir debeleniyor, sonra pat, yere düşüyor.

Bu arada adinin biri de milise haber vermiş.

Milis komutanı geliyor. Bağırıyor:

"Hemen dağılın, sizi şeytanlar, şimdi kurşunu yiyeceksiniz!"

Millet ancak bu kan donduran sözlerden sonra ufak ufak topukluyor. Herkes kendi odasına dağılıyor.

"Bu namussuzlar," diye düşünüyorlar, "ne oldu da şimdi biz saygıdeğer yurttaşları dağıttılar ki?"

Millet odasına dağıldı da, bir tek malul Gavriliç dağılmadı. Öyle büzülmüş yatıyor. Kafasından da kan damlıyor.

Bu olaydan iki hafta sonra mahkeme başlıyor.

Mahkeme başkanı da sinirli bir adam çıkmasın mı! Bastırıyor cezayı.

1924

YOKSULLUK

Bugünlerde, kardeşler, en moda kelime nedir, ha?

Bugünlerde en moda kelime tabii ki elektrifikasyon.

Tabii bu mesele, Sovyet Rusya'nın elektrikle aydınlatılması büyük öneme sahip, tartışmıyorum bile. Ama bunun kendince önemsiz tarafları da var. Elektriğin pahalı olduğunu söylemiyorum yoldaşlar. Pahalı da değil. Ama söyleyeceğim bu değil.

Diyeceğim şu:

Ben yoldaşlar, büyük bir apartmanda oturuyordum. Bütün apartman gazyağıyla aydınlanıyordu. Kiminde lüküs lambaları, kiminde küçük lambalar, kiminde bir şey yok; bir tek bildiğiniz kandil. Acayip bir dert!

Sonra elektrik bağlamaya başladılar.

Önce bir teknisyen geldi. Geldi gelmesine de, sakin bir adam, hiç de bu önemli işin ehli olacak birine benzemiyor. Tuhaf tuhaf yürüyor, burnunu çekip duruyor.

Bu arada bizim değerli ev sahibemiz Elizaveta Ignatyevna Prohorova da gelmiş, bizim daireye elektrik bağlatmayı önerdi.

"Herkes," dedi, "bağlatıyor. Ben de," dedi, "Teknisyen getirdim."

Peki! Biz de bağlattık.

Bağladılar, ışığı açtılar. Hey Allahım, ışık var ya! Şimdiye kadar gözümüz bir şey görmüyormuş.

Eskiden sabah işe gidiyordun, akşam geliyordun, çay içip yatıyordun. Gazyağının ışığında gözün bir şey görmüyordu. Şimdiyse ışık yanıyor, bir bakıyoruz: birinin

ayakkabıları yamalı, duvar kâğıdı sökülmüş, yırtıkları ortada, bir tahtakurusu dörtnala kaçıyor, ışıktan kurtuldu kurtulacak; şurada bir paçavra, kim bilir kimin; şurada bir tükürük izi, şurada izmarit, şurada bir pire zıplıyor...

Hey Allahım, ışık var ya! Neredeyse imdat çağıracaksın. Bu manzaraya bakmak insana hüzün veriyor.

Mesela bizim odada bir kanepe vardı. Kanepenin bir şeyi yok, iyi bir kanepe sanırdım. Genellikle akşamları otururdum. Şimdiyse ışığı açıyorum; hey Allahım, ışık var ya! Vay vay, vay ki kanepe! Her yeri yırtık pırtık, içi dışına çıkmış. Ben böyle bir kanepede oturamam, gönlüm elvermez.

Ama, diye düşünüyorum, zengin de yaşamıyorum. Hiçbir şey de yolunda değil. İş de elimden kaydı kayacak.

Ev sahibemiz Elizaveta İgnatyevna da kederli kederli dolaşıyor, mutfakta homurdana homurdana ortalığı topluyor.

"Neyiniz var," diye soruyorum, "Elizaveta İgnatyevna?"

Elini sallıyor.

"Ben," diyor, "hiç böyle fakir yaşadığımı düşünmezdim."

Evdeki pılı pırtıya göz gezdiriyorum, aslında, diye düşünüyorum, pek de bir şey yokmuş; ıvır zıvır, bir sürü paçavra. Her şey parlak ışık altında insanın gözü önüne seriliyor.

Eve can sıkıntısıyla gider gelir oldum.

Giriyorum, ışığı yakıyorum, lambaya dua ediyorum, kendimi yatağa atıyorum.

Düşünüp taşındım. Maaşımı aldım, kireç satın aldım, yüklendim, işe giriştim. Duvar kâğıdını söktüm, tahtakurularını öldürdüm, örümcek ağlarını temizledim, kanepeyi kaldırdım, duvarları badana ettim, kendime geldim. Ruhum bayram ediyor.

İyi oldu ama sonrası yok. Bütün para, efendime söyleyeyim, suyunu çekti. Ev sahibesi elektriği kesti.

"Bütün fakirliğimiz," diyor, "elektrikle meydana çıktı. Bu yüzden," diyor, "tahtakurularını kendimize güldürüyoruz."

Rica ettim, bir sürü kanıt gösterdim ama nafile.

"Daireden taşın," diyor. "Ben," diyor, elektrikle yaşamak istemiyorum. Bütün bu tamiratı yaptıracak param yok benim."

İyi de yoldaşlar, bütün paramı tamirata harcayınca taşınmak kolay mı? Ne yapayım, boyun eğdim.

Eh, kardeşler, elektrik iyi de, elektrikle yaşamak kötü.

1925

HEKİM

Bugünlerde, yurttaşlar, halk mahkemelerinde en çok hekimleri yargılıyorlar. Bir bakıyorsunuz, birileri kirli ellerle ameliyat yapıyor, birileri burnundaki gözlüğü bağırsakların arasına düşürüp bulamıyor, öbürleri açık yarada neşterlerini kaybediyor ya da beceriksiz bir ev kadını gibi, doğru dürüst kesemiyor.

Bu hiç de Avrupa'ya yakışmıyor. Tabii hepsi cehaletten. Böyle doktorları yargılamak gerek.

İyi de yoldaşlar, doktor Yegoriç'ı niye yargılayacaklar ki? Evet,yüksek öğrenimi yok. Ama suçu da yok!

Biri hasta olmuş, soyadı: Ryabov, mesleği: eskicilik. Otuz yedi yaşında. Partisiz.

İyi bir adam, laf yok. Partisiz de olsa Sovyet üyesi ve üçüncü dereceden maaş alıyor.

Neyse, hastalanmış. Yatıyor. Düşünün, ne büyük sıkıntısı var: karnı şişmiş, zorlukla soluk alıyor. Ama sabredeceksin! Karnına kaynar su dolu şişe koyuyorlar; ı-ı. Acayip korkuyor. Bir de titreme tutmuş. Ve paraya acımıyor; en ünlü, en iyi doktoru çağırmaya gönderiyor karısını. Kadın ne yapıyor? Paraya ağladı ağlayacak, ama hastayla tartışmıyor. Doktoru çağırıyor.

Yükseköğrenimli işinin ehli bir doktor geliyor. Soyadı: Vovobeyçik. Partisiz.

Neyse, adamın karnına baktı. İcap ettiği gibi yoklayıp konuştu:

"Saçmalık," dedi, "boşuna," dedi, "ünlü bir doktoru rahatsız ediyorsunuz. Adam gerektiğinden çok yemiş," dedi, "bardak çektirip tavuk yesin."

Dedi ve çıktı. Aslında memnun olmaları gerek.

Ama adamı bir keder kapladı.

"Eh," diye düşünüyor, "ne biçim doktor bu! Bıraktığı reçeteye bak: kadın işi. Babam," diye düşünüyor, "önemsiz şeyleri bilmezdi, ben de bilmek istemem. Tavuğu da uluslararası burjuvazi yesin."

Adam böyle akşama kadar keder keder içinde. Akşamleyin de paraya acımadan karısını küçük Ohta'daki ünlü Doktor Yegoriç'i çağırmaya gönderdi.

Kadın tabii paraya ağladı ağlayacak ama hastayla tartışmadı, gitti çağırmaya.

Tabii doktor da şaşırdı.

"Ünlü hekimlerden sonra oraya neden gidip geleyim ki?" dedi. "Yükseköğrenimi olmayan biriyim ben, yazmayı bile doğru dürüst bilmem. Neden bu yola katlanayım ki?"

Şaşırdı şaşırmasına da meselenin kârlı taraflarını düşününce de gidiverdi: ekmek, para.

Geldiler. Hoş geldiler.

Elleriyle mideyi yoklamaya kalkışmadı.

"Dıştan bakınca," dedi, "midede, bir şey yok. Demek ki," dedi, "mesele içeride. İçten yoklasam da, hastalık buna elvermez. Yalnızca daha da incitmiş oluruz."

İlk hekimin ne yazdığını, ne reçete bıraktığını sordu, baktı, kendi kendine acıyla güldü ve hastanın bir yazı yazması gerektiğini söyledi, efendime söyleyeyim, ben sağlıklıyım, rahmetli babam da sağlıklı, babanın ve azizlerin ruhu adına.

Bu yazıyı da yutmak gerektiğini söyledi.

Hasta da bıyıklarını burarak dinliyordu.

"Ah," diye düşünüyordu, "ayağına sağlık! Bilgi aydınlık demek, cehalet de karanlık. Şimdi bilim ne çok işe yarardı." Sakalını sıvazladı ve dişlerinin arasından konuştu.

"Ama," dedi, "ben yazmayı bilmem. Okul okumadım ki, sadece soyadımla imza atarım. Bu kadarı yeter belki?"

"Yok," dedi Yegoriç, kaşlarını çatıp bıyıklarını çekiştirerek. "Yok. Sadece soyadı yetmez. Fıtık olsa," dedi,

"soyadı olurdu, ama içeride bir şey olunca bunun hepsini yazmak gerek."

"Peki," diye sordu adam, "ne yapacağız? Zahmet edip benim için yazar mısınız?"

"Yazardım da," dedi Yegoriç, "gözlüklerimi piyanonun üzerinde unutmuşum. Akrabalarından ya da tanışlarından biri gelip yazsın."

Peki. Temizlikçi Andron'u çağırdılar.

Bu yetenekli temizlikçi de partisiz, ama elinden geliyor: yazıp imzalayabiliyor.

Andron geldi. Ücretini söyledi, bir kurşun kalem istedi, kâğıdı kendi çıkarıp yazmaya koyuldu.

Bir iki saat kan ter içinde uğraştı, ama sonunda bitirdi:

"Ben sağlıklıyım, rahmetli babam da sağlıklı, babamın ve azizlerin ruhu adına.

"Temizlikçi, kapı no.6.

"Andoron."

Yazdı. Adama verdi. Adam yutkundu, yutkundu, sonunda yuttu.

Yegoriç de herkesle nezaketle vedalaşıp ayrıldı, ama sonucu garanti etmediğini de söyledi; ne de olsa adam kendi yazmamıştı.

Adam neşelendi, yemek bile yedi, ama gece ölüverdi...

Öldü ölmesine de, mezar yeri, tabut alınacak, ama elde avuçta bir şey yok. Karısı para peşine düştü, şikâyet etmeye, Yegoriç'ten parayı geri almak mümkün mü diye sormaya Sovyet'e gitti.

Yegoriç'ten parayı alamadılar da, dava açıldı.

Adama otopsi yaptılar. Kâğıdı buldular. Evirdiler, çevirdiler, okudular; efendime söyleyeyim, imza bile var, Andron'un imzası. Olay mahkemeye intikal etti. Mahkemeye de bildirdiler ki, imza böyleyken böyle, kâğıt da duvar kâğıdı, üstelik mideden bile büyük; doğruca tahlile!

Yegoriç soruşturmada dedi ki: "Ben bir şey yapmadım ki kardeşler; ne yazdım, ne yuttum, ne de kâğıt çıkar-

dım. Ama hastanın değil de temizlikçi Andron'un imza atmasından da ben sorumluyum. Beni bu dikkatsizlikten yargılayın."

Andron da ifadesinde dedi ki: "ben," dedi, "iki saat yazdım, canım çıktı. Öyle yorulmuşum ki kendi adımı yazmışım, farkında değilim. Ben," dedi, "katilim. Af diliyorum."

Şimdi Yegoriç'le Andron'u mahkeme edecekler. Gerçekten ceza verirler mi?

1926

GÜÇLÜ BİR İLAÇ

Alkolizme karşı en etkili şeyin sanat olduğunu söylüyorlar, mesela, Tiyatro. Atlıkarınca. Ya da bir müzik stüdyosu.

Bunların insanı içki belasından kurtardığını söylüyorlar.

Ve bu gerçek, yurttaşlar. Mesela bizim tesviyeci Pyotr Antonoviç Kolenkorov'u alın. Bu resmen düşmüş bir adamdı. Sanki votka şişesinde yaşıyordu.

Hafta içi işten sonra yiyip tıkanırdı. Bayramlarda ve pazar günlerindeyse son sınırına kadar içerdi. Hatta sınırsızca içerdi.

Sarhoşken de kavga eder, kusar, zil zurna sarhoşlar ne yaparsa onu yapardı. Sonra da eve dönüp yatardı.

Ve tabii bu Pyotr Antonoviç hafta boyunca hiç egzersiz falan yapamazdı. Cumartesileri hamama gidip yıkanmıyor mu, işte haftanın tek egzersizi bu.

Pyotr Andonoviç'in yakınları bu tavrından son derece rahatsızdılar. Hatta onun için korkuyorlardı.

"Pyotr Andronoviç," diyorlardı, "siz gayet nitelikli bir insansınız, çaylak değilsiniz. Sarhoş olup sağda solda sızdığınız yetmez mi! Bırakın artık. Biraz daha az için. Ailenizin hayrına bir şeyler yapın."

Dinlemiyor ki. Eskisi gibi içip keyfine bakıyor.

Sonunda bölge komitesinden iyi biri bulundu.

Bu da Pyotr Antonoviç'e lafı hiç dolandırmadan konuştu:

"Pyotr Antonoviç," dedi, "size söylüyorum, bırakın şu alkolü. Bunun yerine," dedi, "Pazar günleri tiyatroya git-

meyi deneyin. İçtenlikle söylüyorum size, bileti de bedavadan vereceğim."

Pyotr Antoniviç dedi ki:

"Eğer," dedi, "bedavaysa neden denemeyeyim ki! Yırtıp atacak değilim ya," dedi, "bedava diye."

Kabul etti anlayacağınız.

Pyotr Antoniviç tiyatroya gitti. Beğendi. Hem de ne beğenme, çıkmak istemedi. Tiyatro bitmiş çoktan, ama o, oturuyor da oturuyor.

"Gecenin körü olmuş," dedi, "bu saatte nereye gideceğim? Hem de," dedi, "bütün meyhaneler kapanmıştır. İblisler nereye girdi kim bilir!"

Canı sıkıldı ama ne yapsın, sonunda eve gitti. Hem de biliyor musunuz, ayık gitti. Yani cin gibi.

Ertesi pazar gene gitti tiyatroya. Üçüncü pazar bileti almaya kendi koştu bölge komitesine.

Ne sandınız? Tiyatro adamı acayip cezbeder. Yani ilçedeki ilk tiyatro fanı oldu. Bir tiyatro afişi görmesin, her yeri titriyor. Pazar günleri içmeyi de bıraktı. Cumartesileri içmeye başladı. Hamama da artık perşembeleri gidiyordu.

Pyotr Antoniviç geçen cumartesi içkiyi fazla kaçırdı, küfelik oldu ve pazar günü tiyatroya gidemedi. Koca sezonda bir tek o gün gösteriyi kaçırdı. Ama sonraki pazar gene hazırlanıp tiyatroya gitti tabii. Çünkü, kendini kaptırmaya görsün, sanat insanın içine işleyiverir.

1926

IŞIKÇI

Ben, kardeşlerim, tiyatroda kimin önemli olduğunu hiç tartışmayacağım: aktör mü, yönetmen mi, yoksa mesela doğramacı mı. Olaylar gösterir. Olaylara bakmak yeter, tartışmaya gerek yok.

Olay Saratov ya da Simbirsk'te oldu, yani Türkistan'dan uzak olmayan bir yerde. Şehir Tiyatrosunda. O sırada tiyatroda opera temsili yapılıyordu. Tabii seçkin sanatçıların yanı sıra, bir de ışıkçı vardı; İvan Kuzmiç Myakişev.

1923'de kumpanyadaki herkesin fotoğrafını çektiklerinde ışıkçıyı köşelerde bir yere iteklemişlerdi, yani teknik personel olarak. En ortaya da, arkalıklı bir sandalyeye tenoru oturtmuşlardı.

Işıkçı İvan Kuzmiç Myakişev bu duruma hiçbir şey söylemedi, ama aslında gönlü incinmişti. Hiç değilse fotoğrafta flu çıkmasaydı.

Ama olan olmuştu.

Bugün Ruslan ve Lyudmila temsili yapılacaktı. Müzik: Glinki. Orkestra şefi: Katsman. Saat sekize dört kala, ışıkçımıza evvelden tanıdığı iki hanım geldi. Ya İvan Kuzmiç onları evvelden davet etmişti, ya da kendiliklerinden geldiler; burası meçhul. İki hanım gelir gelmez kırıtmaya ve gösteriyi izlemek için ışıkçının kendilerine yer ayarlamasını rica etmeye koyuldular. Işıkçı dedi ki:

"Emriniz olur, madam. Ben şimdi size bir çift bilet ayarlarım. Siz şuraya oturuverin."

Kendisi de doğruca yöneticiye gitti.

Yönetici dedi ki:

"Bugün hafta sonu. Kalabalık. Bütün koltuklar lazım. Yapamam."

Işıkçı dedi ki:

"Öyle mi," dedi. "Peki, ben de oynamayı reddediyorum. Tek kelimeyle, temsilinizi aydınlatmayı reddediyorum. Bensiz oynayın. O zaman bakarız, kim daha önemliymiş, kimi kenara itekliyorsunuz, kimi ortaya koyuyorsunuz."

Kendisi de geri, yerine döndü. Tiyatronun bütün ışıklarını kapattı, kapıları kilitledi, oturdu. Tanışı olan kızlarla fingirdeşmeye koyuldu.

Tabii en halisinden bir kargaşa koptu: yönetici koşturuyor, seyirciler homurdanıyor, kasiyer ciyak ciyak bağırıyor, korkuyor: karanlıkta parayı nasıl alsın? O serseri, her zaman en ortaya yerleşmeye alışkın baş tenor da gitmiş idareye tenor sesiyle bağırıyor:

"Ben de karanlıkta tenor sesimle şarkı söylemeyi reddediyorum. Eğer," diyor, "karanlık olursa ben giderim. Benim," diyor, "sesim kıymetli. Işıkçınız kendi söylesin."

Işıkçı diyor ki:

"Söylemezse söylemesin, suratına tükürdüğüm, ortaya alın da bir eliyle şarkı söylesin, diğeriyle ışıkları yaksın. Tenormuş, ışık hep onun üzerine düşecekmiş. Günümüzde tenorların bir önemi yok!"

Tabii ışıkçıyla tenor birbirlerine giriyorlar.

Yönetici aniden ortaya çıkıyor, diyor ki:

"Şu Allahın belası kızlar nerede? Onların yüzünden kıyamet kopuyor. Şimdi onları bir yere oturtuyorum. Keyfin oldu mu?"

Işıkçı diyor ki:

"Allahın belası kızlar işte burada. Ama kıyamet onlardan değil benden kopuyor. Şimdi," diyor, "ışıkları açıyorum. Öyle elektriğe acıyan biri değilimdir ben."

O dakika ışıkları açıyor.

Kızları da seçkin bir yere oturttuyorlar. Temsil başlıyor.

Zorlu tiyatro mekanizmasında kimin daha önemli olduğuna şimdi kendiniz karar verin.

Tabii, dinginlikle düşünecek olursanız, tiyatro için tenor da büyük bir kıymet. Opera onsuz yürümez çünkü. Ama ışıkçı olmazsa da tiyatro sahnelerinde hayat olmaz.

Yani bunların ikisi de aynı derecede kıymetli. Bunda alınacak bir şey de yok. Efendime söyleyeyim, ben tenorum. Dostça bir ilişkiden kaçınmamak gerek. İsterse fotoğraf çekilirken ortada olmayayım, flu çıkayım!

1927

BİR ÇİFT ÇİZME

Bizim ortak dairedeki Trofimiç kızına bir çift kısa çizme almaya çıktı. Kız da yanında. Kızın adı Nyuşka, boyu şuncacık. Büyümüş de küçülmüş. Yedi yaşında.

Trofimiç böylecene, Nyuşka'sıyla birlikte çizme bulmaya çıktı. Çünkü önümüz güz, kızın da çizmeleri yok.

Trofimiç dişlerini gıcırdattı; acayip bir masraf tabii; Nyuşka'yı yanına alacak da onun için alışveriş yapacak.

Kızıyla birlikte bir mağazaya girdi. Malları göstermesini istedi tezgâhtardan. Ayak numarasına uyuyor mu baktı. Kız denedi. Her şey iyi. Mal iyi, ayağına uyuyor. Uymayan tek şey var, biliyor musunuz; fiyat uymuyor. Fiyatı, hadi söyleyeyim, on iki ruble!

Tabii Trofimiç, çocuğunun bu ihtiyacını ucuza almak istiyordu; bir buçuk, bilemedin iki rubleye.

Trofimiç, kızın böğürmesine aldırmadan başka bir mağazaya gitti. Orada da bir külçe altın istediler. Üçüncü mağazada gene bir külçe altın. Yani diyeceğim, nereye gitse aynı hikâye: ayağını çizmeye geçir, mal uygun, ama fiyatı aylığının neredeyse yarısı, vazgeç, Nyuşka böğürsün.

Nyuşka beşinci mağazada da çizmeleri denedi. İyi. Fiyatını sordular, dokuz ruble. İndirim falan da yok. Trofimiç üç-dört ruble düşürsünler diye pazarlık etmeye koyuldu. Bu sırada Nyuşka da yeni çizmelerle kapıya gitti, oradan da, aptal değil tabii, doğruca sokağa.

Trofimiç kızı yakalamaya davrandı ama mağazanın idarecisi onu durdurdu.

"Yoldaş," dedi, "önce ödemen lazım, sonra kendi işine bakarsın."

Trofimiç, biraz bekleyin diyecek oldu.

"Şimdi," dedi, "çocuk belki dönüverir. Herhalde yeni çizmelerle koşturuyordur."

İdareci de dedi ki:

"Bu beni ırgalamaz. Ben malımı görmüyorum. Malın parasını ödeyin. Ya da mağazadan çıkmayın."

Trofimiç cevap verdi:

"O zaman ben de çıkmam. Çocuk dönene kadar beklerim."

Ama Nyuşka dönmedi ki!

Yeni çizmeleriyle mağazadan çıkmış ve aptal değil tabii, doğru eve gitmişti.

"Yoksa," diye düşünüyordu, "babam pahalı diye gene almayacak."

Bu yüzden de dönmedi.

Yapacak bir şey yok. Trofimiç ne kadar istiyorlarsa ödedi, dişlerini gıcırdatarak eve gitti.

Nyuşka da çoktan eve varmış, yeni çizmeleriyle hava atıyordu.

Gerçi Trofimiç kızı biraz elden geçirdi ama, çizmeler kaldı.

Şimdi bu olaydan sonra belki de fark etmişsinizdir: devlet mağazalarında çizmelerin çiftlerini değil de, sadece sol teklerini sergilemeye başladılar.

Sağ tekleri ise bir yere gizliyorlar ya da bunlar idarecinin elinin altında duruyor da kimsenin dokunmasına izin vermiyor.

B çocuklar da çok başlarına buyruk hareket etmeye başladılar.

Diyorum ya, yeni kuşak çok serbest.

1927

İÇTEN BİR SADELİK

Belki hatırlarsınız, memlekete zenciler gelmişti. Geçen sene. Zencistandan zenci opereti.

Bu zenciler bizim misafirperverliğimizden pek memnun kalmışlardı. Kültürümüzü ve girişimlerimizi çok methetmişlerdi.

Memnun olmadıkları tek şey kalabalıktı.

"Doğrusunu söylemek gerekirse," diyorlardı, "yürümek çok güç. Boyuna itekleyip ayağına basıyorlar."

Ama tabii bu zenciler Avrupa kültürüyle şımarmışlar ve gerçekten de bu duruma alışkın değiller. Bir-iki sene burada yaşasalar onlar da eğlenceye kaptırıp ayağına tekmeyi geçiriverirler adamın. Gerçekten.

Gerçi hakikaten bizde ayağa basılır. Diyecek bir şey yok. Günahı boynunuza.

Ama zenciler şunu bilsinler ki, bu bizde sadece içten bir sadeliğin eseri. Bakın, şimdi anlatacağım, kötü niyet yok. Basıyorsun ve yoluna devam ediyorsun. Gayet olağan bir şey.

Geçen gün ben de bir yurttaşımızın ayağına bastım. Bu yurttaşımız sokakta normal yürüyor. Gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Geniş omuzlu, sağlıklı bir delikanlı.

Öylecene yürüyor. Ben de arkasından gidiyorum. O önden yürüyor. Aramızda bir adım var yok.

Hem de biliyor musunuz, öyle hoş yürüyoruz ki. Gayet dikkatli. Birbirimizin ayağına da basmıyoruz. Kollarımızı da savurmuyoruz. Yürüyor. Ben de yürüyo-

rum. Birbirimize dokunmuyoruz bile. Yani tek kelimeyle, nezaketle yürüyoruz. Kalplerimiz hoşnutlukla dolu.

Ben de düşündüm:

"Aferin biz yayalara. Gayet düzgün. Tepişme yok. Ayaklarımız dolanmıyor, herkes adımını sakince atıyor."

Aniden, bilmiyorum nasıl oldu, bir dilenciye gözüm. Ya da bir arabaya, ne bileyim.

Dilenciye gözüm takıldı ya, kendimi tutamadım, önümdeki yurttaşımızın ayağına bastım. Ayağına da değil, resmen uyluğuna. Hatta daha yukarı.

Hem de öyle böyle değil, resmen bastım. Olanca kuvvetimle.

Korkudan donakaldım. Durdum. Heyecandan "affedersiniz" bile diyemedim.

Düşünüyorum: bu tatlı adam şimdi dönüverecek, şamarı geçirecek. Efendime söyleyeyim, "doğru dürüst yürüsene," diyecek, "koyun kafalı!"

Diyorum ya, korkudan buz kestim, cezamı çekmeye hazırladım kendimi. Ama bir şey yok!

Bu tatlı yurttaşımız yürümeye devam etti; bana bakmadı bile. Kafasını bile çevirmedi. Hatta, diyorum ya, ayağını bile silkelemedi. Öyle cici yürüyor ki.

Dediğim gibi, böyle şeyler bizde oluyor. Ama bu, içten bir sadelik. Art niyet yok. Sen birinin ayağına bastın, öbürü senin ayağına bastı. Basıp yoluna gidiyorsun.

Çok şükür, o tatlı adam da geri dönmedi.

Epeyce arkasından yürüdüm. Şimdi dönüp sertçe bakacak diye çok bekledim ama, yok. Yürüyüp gitti. Fark etmedi bile.

1927

NEŞELİ BİR HİKÂYE

Ligov treni hiçbir zaman tarifeye uymaz. Ya yol buna müsait değildir, ya makasçının işi başından aşkındır, bilmiyorum. Bildiğim, tren acayip yavaş gider. Tabii böyle bir yolculuk da korkunç sıkıcı olur. Ama yapacak bir şey yoktur.

Yolculara bakmak da tabii ki pek hoş değildir. Hem kırıcı bile olabilir. "Neye bakıyorsun," derler, "tanıyamadın mı?"

Ama hep kendi işine de bakamazsın ki. Mesela, okuyayım desem, okuyamazsın. Lamba çok ölgündür. Hem de acayip yükseğe asılıdır. Yukarıdan sadece bir köşeyi aydınlatır, bir işe yaramaz yani.

Ama lambadan boş yere söz ettim. Bu eğlenceli hikâye gündüz oldu. Hem zaten gündüz yolculuk etmek de sıkıcıdır.

Cumartesi günü sigara içilmeyen vagonda Fekluşa da gidiyordu. Fekla Timofeyevna Razuvayeva. Ligov'dan Leningrad'a, satış yapmaya gidiyordu. Aslında kendisi Ligov'da istasyonda elma ve çekirdek satar.

İşte bu Fekluşa, Şukin'e gidiyordu. Şukin pazarına. Bir kasa Antonovka elması bulmuştu da, onu almaya.

Ligov'da pencere kenarına oturdu, öyle gidiyordu.

Karşısında da Nikita Fedorov oturuyor. Yanındaysa, sosyalist emekli sandığında Sovyet çalışanı, Anna İvanovna Blyadeçkina. Hepsi Ligov'lu. İşe gidiyorlar.

Ligov'dan bir-iki istasyon sonra yeni bir yolcu gelip oturdu. Askere benziyor, uzun çizmeleri var.

Buraya gelmeden trenin vagon aralığında, ayaktaydı. Şimdiyse doğruca Fekla Timoyelevna Razuvayeva'nın tam çaprazına oturdu. Yani öyle çaprazında gidiyor trende.

Fekla Timofeyevna, Allah sağlık ve esenlik versin, başörtüsünü çözdü, öyle başörtüsüz, ticari işleri düşünmeye daldı; yani bu kasada kaç Antonovka elması vardır acaba gibi şeyleri düşünüyor.

Sonra pencereden baktı. Sonra, can sıkıntısından uyuklamaya koyuldu. Tabii vagon sıcak, dışarıda da görecek bir şey yok. Sonra burnunu karıştırmaya başladı. Ve esnedi.

Birinci defa esnedi, bir şey yok. İkinci defa ağzını kocaman açıp esnedi, hani neredeyse bütün dişleri sayılacak. Üçüncü defa ağız daha da açıldı. Çaprazında oturan asker de, kötü niyetten değil ya, parmağını Fekla Timofeyevna'nın ağzına uzattı. Şaka yaptı yani. Çok yapılır ya: biri esneyince parmağını ağzına sokarsın. Ama tabii kadınlar söz konusu olunca gerçek dostların, epeydir tanış olanların ya da akrabaların arasında yapılır. Bunların arasındaysa tanışıklık falan yok. Fekla Timofeyevna adamı ilk defa görüyor.

Fekla Timofeyevna bu yüzden korktu tabii. Ve korkudan çabucak kapadı ağzını. Bundan önce de askerin parmağını hart diye ısırıverdi.

Asker öyle bir korkunç bağırdı ki, hay Allahım! Sanki parmağını kökünden koparmışlar. Oysa parmak kopmuş falan değil, sadece birazcık ısırılmış. Kan da pek az aktı zaten; yarım bardak yok.

Böylece bir ağız dalaşı başladı. Asker dedi ki:

"Ben," dedi, "sadece şaka ettiydim. Eğer," dedi, "dilinizi tutmuş ya da başka bir şey yapmış olsaydım, o zaman ısırmanıza ses etmezdim, ama bunu," dedi, "kabul edemem. Ben," dedi, "orduda görevliyim ve yolcuların parmağını ısırmasına müsaade edemem. Kimse beni bu nedenle methetmez."

Feka Timofeyevna da dedi ki:

"Oy! Eğer benim dilimi tutmuş olsaydın o elini ısırıp koparırdım. Dilimi tutmalarından hiç hazzetmem."

Bir yandan da Fekla Timofeyevna yere tükürmeye başladı ki, efendime söyleyeyim, lanet parmak kim bilir ne tutmuştur da pislik içindedir der gibi; tabii böyle her şeyi tutmak çok yanlış, hijyen değil çünkü.

Bunların atışmaları ta Leningrad'a kadar devam etti. Fekla Timofeyevna Şukin'de inene kadar askerle didişip durdu.

1928

GÜLÜNÇ

Bu olay, yoldaşlar, kısa zaman önce oldu. Ünlü bir ekmek fabrikasında.

O günün kahraman kurbanı, Yoldaş Grigoryev diye biriydi. Bunun ahbaplarından biri düpedüz eşek şakası yaptı. Onu mayalanmış ekmek hamurunun içine sokuverdi.

Bu Grigoryev tuhaf biriydi. Öylece hamur teknesinin yanında duruyordu.

Orada duruyor. Ciddi bir şeyler düşünüyor. Belki de parti aidatını.

Bu ahbabı da onu kapıp hamur teknesinin içine tıktı.

Aynen de öyle!

Grigoryev kükrüyor, küfrediyor. Hamur da cıvık. Anlıyorsunuz ya. Bizim ekmekler genellikle hamur gibi olur, iştahsız yersiniz. İşte böyle bir hamur. Tamamen cıvık. Ağzından akıyor. Burnundan damlıyor. Kulaklarında küpe küpe.

Tabii bizim kurban yoldaşımız bağırıyor, elleriyle teknenin kenarlarına tutunmuş çıkmaya çalışıyor.

Berikiler, ekmek işinden daha çok anlayanlar yetiştiler, yoldaşlarını çıkardılar.

Hazin bir halde duruyor. Hiçbir şey görmüyor; gözleri hamurla örtülmüş. Hem hiç tadı da yok; mayalı hamur.

Ekmekçilerden birkaçı konuşmaya başladı tabii; efendime söyleyeyim, böyle bir olaydan sonra hamuru sıyırıp ondan ekmek yapmak iyi olmaz. Çünkü hamur kirlendi. Zira adam hamura bastı, içinde kaldı. Gerçi Grigoryev

sendikalıydı; üstelik Maksim Gorki de bir zamanlar fırında çalışmıştı; ama bu hiç de medeni bir davranış değildi. Her şey batmıştı: çizmeler, burun, bıyıklar, her şey.

Diğerleri diyor ki:

"Mesela çizmeler de hamura batmamış olsaydı, ekmeği pişirebilirdik."

Günün kurbanı diyor ki:

"Çizmeleri çıkartın şuradan."

Böylece hamuru sıyırıp pişirdiler.

Bugünkü Leningrad Pravdası'nda şöyle yazıyor: bu olayla ilgili üç kişiyi mahkemeye vermişler. Biri, arkadaşını hamura atan adam. Diğer ikisi de bu hamurdan ekmek yapılmasına izin verenler.

Hadi, birincisi malum. Ama diğer iki kişiyi boş yere yargılıyorlar. Dediklerine göre ekmek çok lezzetliymiş. Yerken içinde birinin yüzdüğünü anlamıyorsun ki...

1928

İŞÇİ KIYAFETİ

Hey gidi, sayın yurttaşlar, ne günlerde yaşıyoruz! İşçi adam restorana gidemiyor, almıyorlar. Hemen işçi kıyafetine gözleri kayıyor. Efendime söyleyeyim, burası için çok kirli.

Vasiliy Stepaniç Konopatov da bunun sıkıntısını çekti. Bizatihi kendisi. Restorandan çıkardılar kardeşler. Ne günlere kaldık.

En önemlisi, Vasiliy Stepaniç kapıdan girer girmez sanki bir şeyler olduğunu, sanki kapıcının şöyle verevlemesine üzerindeki elbiseye bir göz attığını hissetti. Elbise tabii işçi elbisesi, kirli, sıradan bir şey. Ama başkasını almaya da gücü yok. Kapıcının tavrı Vasiliy Stepaniç'i öyle incitti ki, neredeyse ağlaya yazdı.

Kapıcıya dedi ki:

"Neye bakıyorsun," dedi, "elbisem hoşuna gitmedi mi? Böylesini hiç mi görmedin yoksa?"

Ama kapıcı, Vasiliy Stepaniç'i dirseğinden tutmuş, salmıyor.

Vasiliy Stepaniç bir kenara çekiliyor.

"Ah, öyle mi!" diye bağırıyor. "İşçi adamı restorana almıyorlar mı? Elbise önemli mi?"

Tabii bir kalabalık toplanıyor. Bakıyorlar. Vasiliy Stepaniç bağırıyor:

"Evet," diyor, "gerçekten de yurttaşlar, smokinim yok benim, kravat da bağlamadım," diyor. "Belki de üç aydır," diyor, "boynumu yıkamadım. Ama," diyor, "üretimde çalı-

şıp ter döküyorum ben. Hem belki öyle boşuna elbise değiştirecek zamanım da yok."

Çanak yalayıcılar Vasiliy Stepaniç'a çullandılar. Kollarından tutup götürüyorlar. Şu köpek kapıcı da kapının önünde birikme olmasın diye onu itekliyor.

Vasiliy Stepaniç Konopatov deliye döndü. Hüngür hüngür ağlıyor.

"Yoldaşlar," diyor, "sevgili kardeşlerim! İşçi köylü iktidarında mı oluyor bu? Smokini yoksa," diyor, "adamın yemek yemesine izin vermiyorlar."

Hayhuy büyüdü. Çünkü insanlar ideolojinin ihlal edildiğini görüyorlar. O çanak yalayıcıları da kenara çekmeye başladılar. Kimi şişe sallıyor, kimi sandalye.

Lokantanın sahibi avazı çıktığınca bağırıyor. Efendime söyleyeyim, şimdi mekânını, kamu düzenini bozmaktan kapatabilirler.

Orkestradan birisi de milise koşmuş.

Milis görünüyor. Vasiliy Stepaniç Konopatov'u karga tulumba arabaya atıyorlar.

Vasiliy Stepaniç ise susmak bilmiyor.

"Kardeşler," diyor, "buna katlanmaktansa Amerika'ya, burjuvalara gitmek daha iyi."

Ve Vasya Konopatov'u milise götürüp hücreye atıyorlar.

Zavallı Vasya Konopatov bütün gece gözünü kırpmıyor. Sadece sabaha karşı bir saatçik kestiriyor. Sabah ta uyandırılıp komisere götürülüyor.

Komiser diyor ki:

"Yoldaş evinize gidin ve bundan sonra böyle bir şey yapmaktan kaçının."

Vaysa diyor ki:

"Onurumu çiğnediniz, şimdi de 'gidin' diyorsunuz... İşçi kıyafeti hoşunuza gitmiyor mu? Ben," diyor "belki de hemen şimdi atlayıp Malıy'daki Sovyet idaresine gidecek, bu davranışınızı şikâyet edeceğim.»

Milis komiseri diyor ki:

"Gevezeliği bırakın yoldaş." "Bizim" diyor "kuralımız var, sarhoşlar restoranlara alınmaz. Sen de," diyor, "merdivenlere bile kusmuşsun."

"Ne yani?" diye soruyor Konopatov. "Yani beni almamalarının sebebi elbisem değil miydi?"

Vasiliy Stepaniç'in sanki bir anda yüzünde gülücükler açılıyor.

"Ben de," diyor "sanmıştım ki, elbise yüzünden. Ama," diyor, "sarhoşluk meselesiyse, gerçekten anlarım. Bundan dolayı pişmanım. Hiç tartışmam."

Vasya Konopatov komiserin elini sıkıyor, rahatsızlığa sebebiyet verdiği için özür diliyor ve ayrılıyor.

1929

HOŞ BİR KARŞILAŞMA

Güzün trende hoş bir hikâye başımdan geçti.

Moskova'ya gidiyordum. Rostov'dan. İşte akşam üstü 6:45 posta treni yanaşıyor.

Trene biniyorum.

Pek anormal bir kalabalık yok. Hatta oturacak yer bile var.

Biraz sıkışmalarını rica ediyorum. Oturuyorum.

Yol arkadaşlarıma göz gezdiriyorum.

Akşam vakti. Öyle böyle karanlık değil, düpedüz alacakaranlık. Işıkları da yakmamışlar. İktisat yapıyorlar.

Diyeceğim, çevremdeki yolculara bakıyorum. Gayet hoş bir kalabalık. Sempatik, kibirli falan da değiller.

Birinin şapkası yok. Uzun yeleli bir şey. Ama papaz değil. Kara kruvaze bir ceket giymiş, entelektüel biri.

Onun yanındaki: ayaklarında halis Rus çizmeleri olan, kasketli. Pos bıyıklı. Ama mühendis değil. Belki bir zooloji parkında bekçi, ya da ziraat teknisyeni. Yalnız acayip içten bir adam. Elinde bir çakı, Antonov elması dilimliyor, yanındaki elsiz adama yediriyor. O elsiz yurttaşımız da böyle yiyor. Genç, proleter bir delikanlı. İki eli de yok. Herhalde iş kazası. Bakması bile çok üzücü.

Ama afiyetle yiyor. Elleri olmadığı için öbürü dilim dilim kesiyor, çakının ucuna takıp dilimleri ağzına sokuyor.

Böyle insani bir manzara Rembrandt'a layık bir konu.

Onların karşısında kara kasketli, kır saçlı bir adam oturuyor. Bu adam da gülüp duruyor.

Herhalde aralarında eğlenceli bir konuşma vardı. Ama bu yolcu hâlâ kendini tutamıyor da arada bir kahkahayla gülüp duruyor: "he-e, he-e..."

Bu kır saçlıyla elsiz olan çok ilgimi çekmişti.

İç sızısıyla bakıyorum buna; başından ne geçti de ellerini kaybetti? Sormamak için kendimi zor tutuyorum. Ama bunu sormak da kolay değil ki.

Önce bu yolculara bir alışayım, konuşayım da ondan sonra sorarım diye düşünüyorum.

Pos bıyıklıya birkaç ilgisiz soru sormaya kalktım, ama o, suratını asıp gönülsüzce cevap veriyor.

Sadece uzun saçlı entelektüel benimle hemencecik bir sohbete girişti.

Aydınlatıcı bir sohbet oluyordu; başka başka suya sabuna dokunmaz meseleleri konuşuyorduk: nereye gidiyorsunuz, kapuskadan ne olur, bugünlerdeki konut krizi falan.

Dedi ki:

"Konut krizi bizde gözlenmiyor. Zira koca bir malikânede yaşıyoruz biz."

"Anlamadım," dedim. "Orada bir odanız mı var, yoksa köpek kulübesini mi verdiler?"

"Yok," dedi. "Ne odası? Benim tam dokuz odam var. Ortak yerleri, ambarları, tuvaletleri ve öbür şeyleri saymıyorum."

Dedim ki:

"Dalga geçiyorsunuz herhalde? Devrim sizin oraya yetişmedi mi, yoksa sovhoz mu bu?"

"Yok," dedi, "benim atadan kalma kendi yerim. Konağım. İsterseniz," dedi, "uğrayın bana. Bazen akşamları eğlence düzenlerim. Etrafta fıskiyeler olur, senfoni orkestraları vals çalar."

"Ne yani," dedim, "özür dilerim ama, kiracı mısınız, mülk sahibi misiniz?"

"Evet," dedi, "lafı açılmışken, toprak ağasıyım ben."

"Sizi nasıl anlamalı, bilmiyorum ki," dedim. "Yani eski toprak sahibi misiniz? Proleter devrimi sizin sınıfınızı

tasfiye etti. Özür dilerim de," dedim, "ben bu işten bir şey anlamadım. Sosyal bir devrim oldu," dedim, "sosyalizm. Bizde toprak ağasının yeri olamaz ki!"

"Ama işte," dedi, "olabiliyor. Bakın," dedi, "ben toprak ağasıyım. Ben, sizin devriminize rağmen hâlâ varım. Ve" dedi, "tükürmüşüm her şeye, krallar gibi yaşıyorum. Sizin sosyal devriminiz de beni hiç ırgalamaz."

Şaşkınlıkla yüzüne bakıyorum, bir halt anlamıyorum. Dedi ki:

"Uğrayın, kendiniz görün. İsterseniz hemen şimdi birlikte gidelim. Bir beyefendinin gayet lüks hayatıyla karşılaşacaksınız. Gidelim, göreceksiniz."

"Hay Allah," diye düşünüyorum. "Gidip bunun proleter devrime rağmen mülkünü nasıl koruduğuna baksam mı? Belki de yalandır."

Bir yandan da bakıyorum, kır saçlı adam gülüyor. Kahkaha atıp duruyor: "He-e! He-e!"

Tam buna yersiz güldüğünü işaret edecektim ki, demin elma kesen posbıyıklı çakısını masanın üzerine koydu, kalan dilimleri ağzına tıktı, epey yüksek sesle bana dedi ki:

"Şununla konuşmayı bırakın. Manyağın teki, görmüyor musunuz?"

Bir de çevremdekilere baktım ki, hey Allahım! Bunların hiçbiri de normal değil, yanlarında bekçileriyle giden kaçıklar! Uzun saçlı, anormal. Boyuna gülen de öyle. Elsiz de. Bunun üzerinde geniş bir gömlek var sadece; elleriyse bağlı, hepsi de anormal. Bu posbıyıklı da, onların bekçisi. Bekçi kaçıkları bir yere götürüyor.

Huzursuz oldum, asabım bozuldu. Bakıyorum bunlara, bir taraftan da düşünüyorum: deli bunlar, ne yaptıklarını bilmiyorlar.

Bir baktım, bu çatlaklardan biri, kara sakallı olan kurnaz gözlerle çakıya göz attı, aniden dikkatle kaptı.

Kalbim küt küt çarpmaya başladı, baştan ayağa buz kestim. Yerimden sıçradım, sakallının üzerine atıldım, elinden bıçağı almaya davrandım.

Ama beriki acayip direniyor. Kudurmuş gibi açtı ağzını, neredeyse ısıracak.

Allahtan pos bıyıklı bekçi sonunda beni kurtardı. Dedi ki:

"Ne atlıyorsunuz onun üzerine? Düşüncesizlik yaptığınız. Bıçak onun bıçağı. Çatlak değil ki adam. Benimkiler, şu üçü çatlak. Üzerine atıldığınız normal bir yolcu. Bıçağını ödünç aldık sadece, rica ettik. Bıçak onun. Ne düşüncesizlik!"

Üzerine atıldığım da dedi ki:

"Ben bunlara bıçak verdim, adam da üzerime atlıyor. Gırtlağımı sıkıyor. Çok teşekkür ederim zatıalinize! Amma tuhaf davranışlar. Belki bu da çatlaktır. Öyleyse, bekçi olduğunuza göre, gözünüzü üzerinden ayırmayın. Adamın üzerine atlıyor, gırtlağını sıkıyor."

Bekçi dedi ki:

"Belki o da çatlaktır. Kendi belasını bulsun. Ama benimkilerden değil. Niye gözümü üzerinden ayırmayacakmışım ki! Kendi delilerimi biliyorum, benim derdim bana yeter."

Ben de samimiyetle dedim ki:

"Affedersiniz, sizin de anormal olduğunuzu sanmıştım."

"Demek düşündünüz," dedi. "Hindi de düşünüyor. Herif, boğuyordu beni. Görmüyor musunuz, bir şunun delilere bakın, bir de bana. Gayet normalim."

"Yok," dedim, "görünüyorum. Tersine," dedim, "gözlerinizde bir çılgınlık var, sakallarınız da bir acayip , anormal biri gibi."

Delilerden biri, toprak ağası olan dedi ki:

"Sakalından tutsanıza şunun, böyle anormal konuşmayı bıraksın."

Sakallı neredeyse imdat diye bağıracaktı ama bu arada İgren İstasyonuna geldik de bizim deliler rehberleriyle birlikte indiler.

Hem de gayet düzgün bir şekilde indiler. Sadece elsiz olanını biraz iteklemeleri gerekti.

Kondüktör daha sonra bize, İgren'de bir akıl hastanesi olduğunu ve buraya sık sık delileri getirdiklerini söyledi. Başka türlü nasıl getireceklerdi ki? Köpek kafesinde değil herhalde.

Aslında benim canım da öyle pek sıkılmadı. Tabii bütün bu konuşmalar aptallıktan başka bir şey değildi. Ama benim üzerine atıldığım yolcu hakikaten çok incindi. Uzun süre suratını asıp bana baktı, her hareketimi korkuyla takip etti. Sonra da, benden başına yeni bir bela açılacağını düşünüp pılısını pırtısını topladı, başka vagona geçti.

1930

ÇİÇEKLİ KADIN

Biliyor musunuz, ciddi bir konu hakkında çok gülünç olmayan bir hikâye yazınca okurlarımız inciniyor.

"Biz," diyorlar, "eğlenceli bir şeyler okumak istiyorduk, oysa burada sadece bilimsel bir şeyler çiziktirilmiş. Böyle olmaz ki! Bir yazarın yazdıkları adına layık olmalı."

Eğer yazdığınız böyle bir şey değilse ve, efendime söyleyeyim, böyle ziyadesiyle gülünç bir konuda yazmadıysanız, özür üzerine özür dilemeniz gerekiyor.

Başka sefer, hayattan alınmış pek de gülünç olmayan bir şey anlatıyorsunuz. Mesela bir kavga, cinayet ya da hırsızlık gibi.

Tabii bunlarda gülecek fazla bir şey yok, değerli okurlarımızı da güldüremiyoruz. Okurlarımıza şartlar elverdiğince böyle hizmet edebilseydik çok memnun olurduk.

Diyelim ki, bu hikâye. Gayet hüzünlü aslında.

Entelektüel bir kadının boğulması hakkında.

Kuşkusuz böyle bir konudan fazla kahkaha çıkmaz.

Bari yazarı bu küstahlığından ve de hüzünlü ve yarıbilimsel tasvirinden ötürü bağışlasalar.

Neyse bu defa sabredin de okuyuverin, sonra rahatlayacaksınız nasılsa.

Gerçi söylemek gerek; bu hikâyede de gülünç bir şeyler var. Kendiniz göreceksiniz.

Aslında çağdaş okura böyle pek de gülünç olmayan bir hikâye yazmak istemezdim; ama konu da çok çağdaş. Materyalizm anlayacağınız.

Diyeceğim, bu hikâye, bir keresinde uğursuz bir olay neticesinde her çeşit mistik, idealist şeyin, farklı platonik

sevgilerin ya da buna benzer şeylerin halis muhlis yalan ve saçmalıktan ibaret olduğunun nasıl ortaya çıktığı hakkında. Ve bir de, hayattaki tek gerçeğin maddi şeyler olduğu, başka da bir şey olmadığı hakkında.

Belki bu bazı geri kafalı entelektüellere ziyadesiyle iç karartıcı görünecektir, belki bunlar böylece geçmişe dönerler de, dönüp eski hayatlarına bir bakarlar ve ellerinde avuçlarında ne kadar az şey kaldığına bakıp hayıflanırlar.

Diyeceğim, bu hikâyeden sonra, yeni bir sürü şeye bakıp haç çıkaran gözü dönmüş materyalistin de aynı hikâyeyi anlatmasına izin verin. Bizde öyle beklenebileceği kadar çok kahkaha çıkmazsa bundan, bağışlayın.

Öte yandan, tekrar edeyim, kadın boğulduysa ne kahkahası olacak ki zaten. Nehirde boğuldu. Aslında yüzmek istiyordu. Salla açılmış, gitmişti. Orada kıyıda kalabalık vardı. Onun da yüzecek ferah ve güzel bir yer bulmak için kıyıdan biraz açılmak gibi bir âdeti bulunyordu. Tabii orada da boğuldu.

Ama mevzu bu değil.

O sene, Neva kıyısındaki Otradnoe köyüne Nikolay Nikolayeviç Gorbatov adında bir mühendis gelmişti. Kasketinde de sanayi işleriyle ilgili olduğunu gösteren eğeye benzer bir şeylerin işareti vardı. Ama mevzu bu da değil.

Bu mühendisle genç hanımı Otradnoe'ye o sene baharın geldiler.

Kadında özel hiçbir şey yoktu. Kadın işte. Esmer, hafifmeşrep biri. Elinde her zaman çiçek. Ya tutuyordur, ya kokluyordur. Tabii kıyafeti de harika.

Buna rağmen mühendis Gorbatov onu delice seviyordu.

Kesinlikle doğru ki, ne hayatta başka bir şeyi ne de bir hedefi vardı. Sosyal bir sorumluluk taşımıyordu. Spor yapmıyordu. Makale yazmıyordu. Genel olarak da, açık konuşmak gerekirse, toplumdan kaçıyordu.

Çağdaşlıktan hazzetmiyordu. Tabii, kırk yaşındaydı ve hep geçmişte yaşıyordu. Diyeceğim, rahatlığı, bolluğuyla eski burjuva hayatı hoşuna gidiyordu onun.

Hayatın şimdiki akışındaysa kabalıktan başka bir şey görmüyordu; bu yüzden her şeyden uzaklaşmıştı.

Hanımı ona boyun eğdikçe de türlü gerici düşünce ve görüşlerini anlatıyordu.

"Ben," diyordu, "gayet zeki beriyim, çocukluğumdan kalma bir sürü mistik ve soyut şeyleri bile halen kavrayabilmekteyim," diyordu, "şu senin kaba hareketlerinden, giyiminden, süsünden, evdeki hallerinden ve buna benzer şeylerden de hiç memnun değilim. Ben," diyordu, "bir sürü güzel şeyler ve âdetler içinde büyüdüm, zarif bir sevgi nedir bilirim ve öyle kaba kucaklaşmalarda ve buna benzer başka şeylerde edepsizlikten başka şey görmüyorum."

İşte böylece bütün gücüyle toplumdan uzaklaştı ve sonunda aile hayatından ve çiçekli karısına olan sevgisinden başka bir şey bilmez oldu. Kadınsa kendine biçilen rolü kayıtsız şartsız oynuyordu.

Üstelik onun karısı olduğundan her istediğini yapıyor, her şeyi kabul ediyor ve eski hayata o da ziyadesiyle hayıflanıyordu.

Diyeceğim, şairane bir özgürlüktü bu; bütün gün çiçek koklayabiliyor ya da kıyıda oturup meyve ya da salam sağanağı çıkmış gibi uzaklara bakarak dalabiliyordu.

İşte bu karı-kocanın sevgisi böyle bir şeydi.

Kadından tarafa, kocasını delice sevdiği ve ona taptığı söylenemez; ama beriki hakikaten de gözlerini ondan ayıramıyordu. Sabah kocası bir buharlıya binip gidiyor, kadın da zarif ve zeki ayaklarıyla, üzerinde cici bir sabahlık, onu yolcu etmek için seğirtiyordu. Adam onu dirseklerinden tutuyordu ki Allah korusun, ayacığı çıkmasın. Sonra da bir şeyler cıvıldıyor, teknenin üzerinden ateşli öpücükler gönderiyordu. Yani bakması bile rezillik.

Adam gidince karısı da öylecene oturup başka başka şeyler hayal ediyordu. Egzersiz yapmak istemiyorsan doğruca çamaşır yıkamaya gitsene! Ya da Gorbatov'unun yatağını toplamaya? Yok! Otur babam otur. Yemek de istemez. Neden sonra, düşlerinden biraz sıyrılıyordu da,

gene de bunlar yüzünden kendine gelemiyordu. Neyse, boğulup gitti kadıncağız, anısını türlü çeşitli incitici şeylerle lekelemeyelim.

Saat yedi gibi Gorbatov görev yerinden geri dönüyordu. Döner dönmez de küçük kuşunu görmek için koşturuyordu.

Vapurdan ilk o iniyordu. Elinde de hep bir şeyler oluyordu. Çamaşır, don, yeni sutyen falan.

Hemencecik bunları hediye edip sırtını pışpışlıyor, şakalaşıyor, kucaklıyordu. Tabii, ne gam onun için! Ne de olsa toplumsal bir sorumluluk taşımıyordu; varsa yoksa kendi dünyası, tatlı anılarıydı.

Neyse, öbürü de onun ne getirdiğine bakıyor, minik burnunu kırıştırıyor, zarif ayakları üzerinde yürüyordu.

Ne var ki boğuldu. Son derece acıklı bir olay tabii. Ama çağdaş tıbbın bütün imkanlarına rağmen hayata döndürmek imkansız.

Tabii sağken sabah jimnastiğini eksik etmeseydi son anında kurtulup yüzebilirdi. Ama o, elindeki çiçeklerle dibi boyladı. Doğanın kanunlarına direnemedi.

Öte yandan, bir salın üzerinde açılıp gitmişti yüzmeye. Zaten her zaman bununla giderdi. Ama yağmur sonrası, yüksek topuklu Fransız ayakkabıları kaydı, o da yuvarlandı. Bir tek çamaşırları salda kaldı.

Ama belki de suya bilerek atlamıştır. Belki de böyle geri kalmış bir unsurla yaşadı, yaşadı da sonra tuttu, boğuluverdi. Belki kocası, onun kafasını bir sürü mistik şeyle doldurmuştu da kadın uyanmıştı. Yalnız böyle olduğunu hiç sanmam. Evvela, psikolojik olarak izah etmek icap ederse, salın üzerinden kayıp boğuldu.

Tabii ki, okuru, vakanın sanatkâr tasviriyle ziyadesiyle bıktırmayalım. Şu kadarını söyleyelim ki, mühendis Nikolay Nikolayeviç çok dövündü, olaydan çok acı çekti. Sahile koştu, gözyaşlarına boğuldu, ama hayat arkadaşı geri dönmemecesine gitmişti, üstelik cesedini bile bulamadılar. Mühendis bundan da çok acı çekti, kedere kapıldı.

"Keşke," diyordu ona, "hiç değilse bulsalardı. O zaman biraz teskin olurdum. Ama," diyordu, "bu tüyler ürpertici ayrıntı, yani onu bulamamış olmaları beni tamamen kahrediyor. Bu olaydan beri," diyordu, "geceleri uyku tutmuyor, sürekli onu düşünüyorum. Öyle derin bir aşkla seviyordum ki onu, hiç değilse bulsalardı da kara toprağa koysalardı, düzgün bir mezara defnetselerdi, her cumartesi gitseydim başına, bütün maneviyatımla konuşabilseydim onunla."

Böyle dedi, sonra birkaç kâğıt aldı önüne, kocaman harflerle yazdı bunlara: cesedi bulana otuz ruble tutarında yüklü bir ödül verecekti de, falan filan.

Bu kâğıtları da köyde ve balıkçı kulübelerinin orada her yere yapıştırdı.

Bir ay geçti, netice yok. Çokları kedilerle, zıpkınlarla aramaya çıktı, ama nedense bulamadılar.

Bizim mühendis Gorbatov ise kederle yürüyordu boyuna, kimseyle selamlaşmıyordu, hayat arkadaşını bulacaklar diye bekleyip duruyordu.

Tabii ki böyle bir acı çok da uzun sürmez. Bu hususta organizmamız harikadır. En korkunç dramlar bile acayip çabuk unutulur, geriye neredeyse bir şey kalmaz.

Böylece mühendisin acısı da bir parça teskin oldu. Ama gene de büyük aşkının ebediyen onunla kalacağı mancıyla acı çekmeye devam ediyordu. Bu kederle evinden de taşınmadı; bu değerli yerlerden ayrılmak istemiyor, her gün gidip geliyordu.

Neyse, eylül başında balıkçılar kadının cesedini buldular. Akıntı beş *verst*[1] sürükleyip kıyıya atmıştı.

İki balıkçı mühendise gidip olayı haber verdi; yani böyle bir durumda teşhis etmeniz gerek.

Mühendis allak bullak oldu, bembeyaz kesildi, telaşla bir kayığa binip balıkçılarla birlikte gitti.

İşi fazla renklendirip psikolojik ayrıntılar üzerinde durmayalım, şu kadarını söyleyelim ki, mühendis Gorbatov

1 Yaklaşık 1 km. –ed.n.

doğruca o kıyıya, hayat arkadaşının yanına gitti ve onun yanı başında duruverdi. Tabii balıkçılar da etrafında durmuş, ne söyleyecek diye ona bakıyorlardı: tanıyacak mı tanımayacak mı acaba; zira tanımak çok güçtü, öleli epey zaman geçmişti. Hatta kadının üzerindeki elbisenin kirli parçaları bile şimdi o eski, harika kıyafete hiç benzemiyordu. Zamanla iyice bozulmuş olan çehresinden hiç söz etmiyorum bile.

Balıkçılardan biri, tabii değerli vaktini kaybetmek istemiyor, efendime söyleyeyim, dedi ki: "Ee? O mu? Eğer oysa, beyefendi, boş yere durmayalım burada, gidelim."

Mühendis Gorbatov eğildi biraz, o zeki dudakları derin bir tiksinti ve iğrenmeyle büzüldü.

Ayak sargılarıyla boğulmuş olan kadının yüzünü sardı, sonra ona bir daha baktı. Sonra başını eğdi kendi kendine konuşur gibi fısıldadı:

"Evet... Bu o!"

Omuzları gene tiksintiyle büzüldü. Geri dönüp hızla kayığa gitti.

Balıkçılar ona seslenmeye başladılar: İyi de para nerede? Sen kendin söz verdin, eski entelektüel!

Tabii Gorbatov ses etmeden parayı çıkardı, balıkçılara verdi; bir de fazladan beşlik ekledi ki, buradaki mezarlığa gömsünler.

N. N. Gorbatov bundan sonra Otradnoe'ye gitti, oradan da Leningrad'a.

Çok geçmeden onu bir gören çıktı. Sokakta bir hanımla yürüyordu. Kolundan tutmuş, bir şeyler anlatıyordu.

İşte bütün hikâye bu.

Boğulanın anısı ve ona duyduğu derin aşk, mühendiste şöyle bir ayağa kalkmış, sonra da olaylara kapılıp neredeyse tamamen yitip gitmişti. Zira bu vakitlerde boğulan bir kadının hatırası fazla kalmıyor; psikoloji, fizyoloji ve buna benzer şeyler hatıraları alıp götürüyor.

1930

DEPREM

Ünlü Kırım depremi sırasında Yalta'da Snopkov diye biri yaşıyordu.

Ayakkabıcıydı. El işçisi. Yalta'da bir atölyesi vardı. Atölye değil de, köpek kulübesinden az hallice, küçücük taş bir kulübe.

Bir ahbabıyla birlikte çalışıyordu. İkisi de buranın yerlisi değildi. Hem Yaltalılara, hem de tatile gelmiş olan yurttaşlara, ayakkabılarını onararak hizmet ediyorlardı.

Hiç de kötü yaşıyor sayılmazlardı. Kışın, kuşku yok, açlık çekiyorlardı, ama yazın iş ziyadesiyle yetiyordu. Ama gene de içki içecek fırsat buluyorlardı. Yani içecek zamanları oluyordu.

İşte böyle. Tam o ünlü depremden önce, tarihi de sanırım 11 Eylül Salı günüydü, ayakkabıcı İvan Yakovleviç Snopkov, cumartesiyi beklemeden bir buçuk şişe Rus acılı votkasının icabına baktı.

Zira mesai bitmişti. Ve de zira yedeğinde iki şişe vardı. Niye beklesindi ki? Alıp icabına baktı. Zira deprem olacağını bilmiyordu.

Adam bir buçuk şişeyle sokakta zilzurna oldu tabii ve doğruca eve döndü.

Eve döndü, avluya yatıp uykuya daldı; tabii deprem beklemiyordu.

Kafayı bulunca mutlaka avluda yatardı. Bu halde içeride uyumayı sevmiyordu. Kapalı yerde kendini iyi hissetmiyordu. Havasız geliyordu, midesi bulanıyordu. Bu yüzden de hep gökyüzünü yorgan yapıyordu.

İşte böyle. 11 Eylül günü, depremden hemen önce, İvan Yakovleviç Snopkov acılı votkayı götürdü, küfelik oldu ve avludaki servilerin altında uykuya daldı.

Uykusunda türlü türlü ilginç düşler görürken o ünlü Kırım depremi oluyor. Evler sallanıyor, yer uğulduyor ve sarsılıyor, Snopkov ise horul horul uyuyor, dünyadan haberi yok.

Ahbabına gelince. Ahbap, daha ilk darbede kendini dışarı atıp, yuvarlanan taşlar yüzünden ölme korkusuyla şehir parkında boylu boyunca serildi.

Ancak sabah vakti, herhalde saat altı gibi falan bizim Snopkov'un gözleri açıldı. Servilerin altında uyandı ve kendi avlusunu tanıyamadı. Zira taştan kulübeleri yerle bir olmuştu. Tamamen yıkılmıştı: duvarlar dağılmış, bahçe çitinin yerinde yeller esiyordu. Bir tek serviler eskisi gibiydi, geri kalan her şey ancak zorlukla tanınıyordu.

Bizim Snopkov gözlerini ovuşturup düşündü:

"Hay Allahım, nasıl geldim buraya? Yoksa," diye düşünüyordu, "sarhoşken başka bir yere mi geldim? Başka birinin mülkü belli ki, iyi de kimin? Yok," diye düşünüyordu, "böyle zil zurna içmek iyi değil. Alkol," diye düşünüyordu, "son derece zararlı bir içki; resmen hiçbir şey hatırlamıyorum."

Ruhunda buna benzer başka huzursuzluklar da hissetti.

"Hiç değilse," diye düşünüyordu, "buraya gelmişim de sokakta sızmamışım; yoksa belki bir araba ezerdi, ya da köpek ısırırdı. İçkiyi," diye düşünüyordu, "azaltmak lazım, ya da en iyisi bırakmak."

Bu düşüncelere kapılmak ona iyi gelmedi; içini bir sıkıntı kapladı, kalan yarım şişeyi cebinden çıkardı ve umutsuzluktan dikleyip icabına baktı.

İcabına baktı ve kafayı tam buldu. Zira çoktandır böyle zıkkımlanmış değildi ve zira kafası zaten iyiydi.

Bizim Snopkov böylece ayakları üzerine dikildi ve sokağa çıktı.

Sokakta yürüyor ama sarhoş gözleriyle hiçbir şeyi tanıyamıyordu. Üstelik depremden sonra da herkes sokaklara dökülmüştü. Bütün millet dışarıda, evlerde kimse kalmamış. Kimse normal halinde de değil; yarı çıplak, ellerinde yorganları, döşekleri.

Snopkov böylece yürüyor, içi de buz kesiyor.

"Allahım," diye düşünüyor, "nereye düştüm ben? Yoksa," diye düşünüyor, "vapura binip Batum'a mı geldim? Yoksa beni Türkiye'ye mi getirdiler? Milletin çıplak dolaştığına bakılırsa tropik bir yer belli ki."

Öyle sarhoş yürüyor, ağladı ağlayacak.

Asfalta çıktı, hiçbir şey anlamaksızın yürüdü. Yürüdü, yürüdü ve hem yorgunluktan hem de alkolün etkisinden yola yığılıp ölü gibi uyuya kaldı.

Uyandığında karanlık, akşam olmuş. Başının üzerinde yıldızlar titreşiyor. Hava serinlemiş. Niye serinlemiş: çünkü yalınayak, çıplak. Bir tek uzun don.

Yol kıyısında yatıyor, kafası darmadağınık, düşünüyor.

"Allahım," diye düşünüyor, "gene nereye düştüm ben?"

Snopkov hakikaten korktu, çıplak ayakları üzerine dikildi ve yürümeye koyuldu.

İçi yanarak on *verst* kadar yürüdü ve bir sazlığın yanında oturdu.

Oturdu ve bir efkâr bastı. Buraları tanımıyor, hiçbir şeye anlam veremiyor. Ruhu buz kesiyor. Bir de acayip acıkmış.

İvan Yakovleviç Snopkov olup biteni ancak sabaha karşı öğrendi. Geçen birine sordu.

Yolcu ona dedi ki:

"Üzerinde bir tek don, ne hal böyle?"

Snopkov dedi ki:

"Ben kendim de bilmiyorum ki. Söyleyin lütfen, neredeyim ben?"

Neyse, konuştular. Yolcu dedi ki:

"Buradan Yalta'ya otuz *verst* falan var. Bu kadar gelmişsin besbelli!"

Neyse, yolcu ona depremi, nerelerin yıkıldığını, nerelerin yıkılmakta olduğunu anlattı.

Tabii Snopkov depreme çok üzüldü ve Yalta'ya doğru yola düştü.

Yalta'nın bir başından öte başına donla yürüdü. Gerçi kimse, deprem yüzünden onun bu haline aldırış etmedi.

Sonra Snopkov zararlarını hesapladı, bunu da gayet düzenli yaptı. Şahsına ait nakit, altmış ruble; ceket, sekiz ruble; pantolon, bir buçuk ruble; ayakkabıları da neredeyse yeyeniydi. Hepsi yüz ruble kadar ediyordu; kulübedeki kayıplarıysa ziyana dâhil değildi.

İ. Y. Snopkov şimdi Harkov'a gitmeye hazırlanıyor. Alkolden kurtulmak istiyor. Yola koyuluyor.

Peki yazar, bu edebi ürünüyle ne söylemek istiyor?

Bu ürünüyle yazar, sarhoşluğa karşı enerjik bir şekilde pozisyon alıyor. İçki ve alkole karşı bu edebi hicivle bir iğneleme yapıyor.

Yazar, içen insanların yalnızca daha hoş şeyleri değil depremi bile fark etmeyeceklerini söylemek istiyor.

Ya da, bir afişte yazdığı gibi: "İçme! Sarhoş gözlerle sınıf düşmanını bile kucaklayabilirsin!"

Hakikaten de öyle, yoldaşlar.

1930

AMBALAJI ZAYIF

Şimdilerde rüşvet almıyorlar. Eskiden rüşvet vermeden ya da almadan tek adım atmak mümkün değildi.

Şimdilerde insanların karakteri iyiye doğru değişti.

Hakikaten rüşvet almıyorlar.

Geçen gün istasyondan yük gönderiyorduk.

Teyzemiz gripten ölmüştü, son nefesini verirken çarşaflarıyla ufak tefek ıvır zıvırını karım tarafından hısımlarına göndermemizi vasiyet etmişti.

Istasyonda duruyoruz. Rafael'in son isteğini yerine getireceğiz.

Yük kabul edilen kulübe. Tabii kuyruk var. Metrik sisteme göre kantar. Arkasında kantarcı. Kantarcı gayet asil bir görevli; rakamları hızla okuyor, not ediyor, kantarı ayarlıyor, etiketini yapıştırıyor, açıklıyor.

Sesi de pek sempatik:

"Kırk. Yüz yirmi. Elli. Kaldırın. Alın. Geçin... Hey sen, burada bekleme babalık, şurada dur."

Gayet hoş bir çalışma manzarası, hızlı bir tempo.

Kantarcı hem harika çalışıyor, hem de kitabından zerre şaşmıyor. Yurttaşlarını ve devletin menfaatlerini son derece gözetiyor. Herkesin değil ama iki-üç kişiden birinin yükünü almayı reddediyor. Paketin ambalajı birazcık zayıf çıksın almıyor. Gerçi buna üzüldüğü de belli.

Ambalajı zayıf çıkanlar oflayıp pufluyor tabii.

Kantarcı diyor ki:

"Oflayıp puflayacağınıza paketi sağlamlaştırın. Şurada bir yerlerde çivi taşıyan biri olacak. O birkaç çivi çaksın da

sağlamlaşsın. Birkaç çivi atın, kantardan geçirirsiniz. Gidin bunu yapın, sonra gelin, tekrar sıraya girmenize gerek yok."

Hakikaten öyle; yük kulübesinin arkasında bir adam var, elinde de çivilerle bir çekiç. Yüzünü ter kaplamış, arzu edenin kolisini çiviliyor.

Kantarcının yüklerini almadığı kim varsa yalvarırcasına ona bakıyor ve yardım istiyorlar, tabii para karşılığında.

Kantar sırası sarışın, gözlüklü birine geliyor. Entelektüel ya da miyop değil, sadece belli ki gözlerinde trahom var. Kötü görünmesin diye gözlük takmış. Belki bir gözlük fabrikasında çalışıyordur da orada bedava gözlük dağıtıyorlardır.

Bu yeni metrik ölçüye göre yapılmış kantarın başında, yanında altı kasa.

Kantarcı kasalara bakıp diyor ki:

"Ambalaj zayıf. Olmaz. Geri kaldır."

Bu sözleri duyan gözlüklünün canı acayip sıkılıyor. Canı sıkılmadan ve kantarın başına gelmeden evvel kendinden gayet emin görünüyordu. Gözlüklü bağırıyor:

"Benimle dalga mı geçiyorsun, köpek seni! Ben," diyor, "kendi kasalarımı göndermiyorum buradan. Ben," diyor, "optik malzemeyle dolu devletin kasalarını gönderiyorum. Şimdi bu kasalarla ne yapacağım? Nereden bulayım at arabası da göndereyim? Onu bırak, geri götürmek için yüz rubleyi nereden alayım? Cevap ver, köpek, yoksa dilim dilim edeceğim seni."

Kantarcı diyor ki:

"Bana ne bundan?" Böyle deyip eliyle öte tarafı gösteriyor.

Berikiyse miyopluktan ya da gözlüklerinin camı buğulandığından bu hareketi başka türlü anlıyor. Öfkeleniyor, çoktandır unutulmuş bir şey hatırlıyor, ceplerini yokluyor, sekiz ruble çıkarıyor, hepsi de birlik.

Bunu kantarcıya vermeye davranıyor.

Kantarcı parayı görür görmez kıpkırmızı kesiliyor.

Bağırıyor:

"Bu da ne demek? Seni gözlüklü pislik, bana rüşvet mi vermeye kalkıyorsun?"

Tabii gözlüklü, düştüğü kepazeliği hemen anlıyor.

"Yok," diyor, "öylesine çıkardım parayı. Ben kasaları kantardan kaldırırken siz de tutuverin istedim."

Acayip şaşırmış saçmalıyor, özür dileyecek de, suratının ortasına bir yumruk yemeye bile razı.

Kantarcı diyor ki:

"Utan, utan. Rüşvet işlemez burada. Kaldır şu kasalarını kantardan, ruhumu karartıyor. Gerçi bunlar devlete ait; şuradaki işçiye git, zayıf ambalajları güçlendirsin. Paraya gelince, dua et ki sizinle kavga etmeye zamanım yok."

Sonra da çalışanlardan birini çağırıyor, aşağılanmış birinin efkârıyla anlatıyor:

"Biliyor musunuz, demin bana rüşvet vermek istediler. Ne saçmalık, anlıyor musunuz! Parayı alırmış gibi yapmayıp da acele ettiğime öyle pişmanım ki! Ama şimdi olan biteni ispat etmek zor tabii."

Diğer görevli cevap veriyor:

"Evet, yazık olmuş. Olayı açığa çıkarmak lazımdı. Bizde eskisi gibi ahlaksızlıklar olmadığını anlayamıyorlar."

Rezil olan gözlüklü kasalarını götürüyor, kuvvetlendiriyorlar, din kardeşliğine sığınıp geri taşıyor ve kantara koyuyorlar.

Galiba benim paket de zayıf çıkacak.

Sıra bana gelmeden işçiye gidiyorum ve ne olur ne olmaz diye benim şüpheli ambalajı kuvvetlendirmesini istiyorum.

Adam benden sekiz ruble istiyor.

Diyorum ki:

"Delirdiniz mi siz," diyorum, "üç çiviye sekiz ruble!"

Sesini kısıp diyor ki:

"Doğrusu sizin için üç tekliğe yapardım da," diyor, "kendinizi benim yerime koyun; aldığımı şu timsahla paylaşmam gerekiyor."

Böylece bütün mekanizmayı anlamaya başlıyorum.

"Yani," diyorum, "kantarcıyla paylaşıyorsunuz?"

Konuştuğuna birazcık pişman oluyor, saçma sapan anlatmaya koyuluyor, maaşının azlığından, pahalılıktan yakınıyor, bana okkalı bir indirim yapıp işe girişiyor.

Sıram geliyor.

Kasamı kantara koyuyorum ve hayranlıkla ne kadar sağlam olduğuna bakıyorum.

Kantarcı diyor ki:

"Ambalajı kötü. Gitmez."

Diyorum ki:

"Gerçekten mi? Daha şimdi çivilediler. İşte, baksanıza."

Kantarcı cevap veriyor:

"Ah, pardon, pardon. Özür dilerim. Ambalaj şimdi sağlam, ama demin zayıftı. Hep gözden kaçırıyorum. Çok pardon."

Benim kasayı alıyor, irsaliyeyi yazıyor.

İrsaliyeyi okuyorum: "ambalajı zayıf" yazılı.

"Ne yapıyorsunuz siz?" diyorum, "Böyle bir irsaliyeye bakıp paketi yolda paramparça ederler. Üstelik ziyanımı da karşılamazlar. Şimdi," diyorum, "bütün düzeninizi görüyorum."

Kantarcı diyor ki:

"Ah pardon, çok pardon, özür dilerim."

İrsaliyedeki yazıyı karalıyor.

Eve giderken, yolda, yurttaşlarımızın karmaşık ve içten örgütçülüğünü, eski karakterlerin yeniden ortaya çıkmasını, kurnazlığı ve saygıdeğer yurttaşlarımızın bulundukları mevkiden duydukları hoşnutsuzluğu düşünüp duruyorum.

Ah, pardon, çok pardon.

1930

SPEKÜLASYON YAPMAMALI

Bizler kolhozlar ve beş yıllık planlar üzerine sorumluluk gerektiren farklı sorunları çözdüğümüz sürece hayat da kendi mecrasında akıyor. İnsanlar kendi kaderlerini çiziyorlar; evleniyorlar, kocaya varıyor, küçük sorunlarla uğraşıyorlar, ama bir kısmı da düzenbazlık ve spekülasyon yapıyor. Öte yandan bu alanda hep yeni bir şeyler düşünen yurttaşlarımız da var.

İşte bu tür spekülasyonlardan birini size anlatmak istiyorum. Zira olay gayet eğlenceli. Üstelik de hakikaten yaşanmış. Taşradan gelen akrabalarımdan biri paylaştı benimle bu hikâyeyi.

Simferopol sakinlerinden biri olan, medeni hali dul, diş doktoru O., kocaya varmaya karar verdi.

Ama yaşadığımız günlerde öyle ha demeye kocaya varılmıyor. Üstelik eğer hanım aydınsa, yani başında aydın, uyumlu birini görmeyi arzu ediyorsa, daha zor.

Bizim proleter ülkemizde aydınlar meselesi halen epey keskin bir mesele. Henüz kadrolar meselesi bile pozitif anlamda çözülmüş değil ki, bağışlayın da, güveyi olayını nasıl çözelim! Gayet ortada, aydın güveyiler bugün fazla değil. Yani var tabii de, aranan niteliklere sahip değil: ya evli, ya iki-üç eşli, ya da kocalık hayatının tadına varamayacak kadar geçkin.

İşte böyle bir durumda Simferopol'de, geçen yıl kocasını kaybetmiş bir dul yaşıyordu. Adam veremden ölmüştü.

Yani kocası göçüp gitmişti. Kadın başlangıçta herhalde bu meseleye pek de önem vermedi. Ne düşüneceğim, diyordu, saçmalık. Ama sonra baktı ki, hiç de saçmalık değil.

Güveyi adayları da öyle elini sallasan ellisi değil. Kadını tabii ateş basmış. Bir senedir yanıyor, sonunda derdini sütçü kadına söylüyor. Böyle bir sütçüsü vardı, süt getiriyordu. Kadının kocası veremden öldüğü için kendi sağlığına önem vermeye başlamıştı; sıkı besleniyordu. Böylece bir sene süt içti, sağlığı düzeldi; bu arada da sütçüsüyle kadın kadına dedikodular yapıyordu.

Bu işin nasıl başladığı meçhul. Belki beriki mutfağa gelince öylece konuşmaya başlamışlardır. Her şey de çok pahalandı. Efendime söyleyeyim, süte de su karıştırıyorlar. Hem koca adayı da yok ortalıkta. Sütçü diyor ki:

"Valla, hiç laf yok, çok azlar."

Diş doktoru diyor ki:

"Layığınca çalışıp kazanıyorum. Her şeyim var: dairem, mobilyalarım, param. Öylesine mırmır ediyor da değilim," diyor. "Olmazsa olmaz diye bir şey de yok tabii. Gazeteye ilan verecek değilim ya."

Sütçü kadın diyor ki:

"Tabii gazete olacak iş değil. Ama bu işe de bir hal çaresi bulmak lazım."

Diş doktoru cevap veriyor:

"Yeri geldiğinde," diyor, "paraya da hiç acımam. Beni evlilik düşünen ciddi bir beyle tanıştıracak kişiye parasını veririm."

Sütçü kadın soruyor:

"Çok mu vereceksiniz?"

"Evet," diyor doktor, "tabii ne tür bir adam olduğuna da bağlı. Eğer aydın birisiyle evlenirsem otuz ruble bile veririm ve gözümü bile kırpmam."

Sütçü kadın diyor ki:

"Otuz ruble az. Şunu elli yapın, ben de derdinize deva bulayım. Tanıdığım münasip biri var."

"Ama ya aydın değil de zıpçıktının tekiyse?" diyor doktor.

"Yok," diyor, "niye zıpçıktı olsun. Çok aydın birisi. Elektrikçi. Yedi yıllık okulu hatmetmiş."

Doktor diyor ki:

"O halde beni tanıştırın bakalım. Şimdiden emeğinize karşılık on ruble."

Böylece ayrılıyorlar.

Ama söylemek gerek, sütçünün kendi kocasından başka bu türden tanıdığı bir adamı yok.

Yalnız, para da yüklü. Kafasında kırk tilki dolanıyor, şu doktordan bu parayı nasıl kopartırım diye.

Eve geliyor ve kocasına diyor ki:

"Baksana, Nikolaşa, hiç de olmaz değil. Elli rubleyi alıp keyfince, sıkıntısız yaşayabilirsin.

Meselenin özünü ona anlatıyor. Yani eğer sütçü, kocasını bu varlıklı doktorla tanıştıracak olursa beriki sütçüye elli ruble atıverecek.

"Ve" diyor, "en kötü durumda, kadın ısrar edecek olursa, sözleşme bile yapabilirsin. Zamanımızda bunun bir güçlüğü yok. Bugün imzayı atarsın, yarın-öbür gün geri çekersin."

Sütçünün gayet yakışıklı, bıyıklı bir hinoğlu hin olan kocası diyor ki:

"Harika!" diyor. "İster şuradan ister buradan gelsin, elli rubleden her zaman memnun olurum. Başkaları bu para için bir ay çalışır, bu durumdaysa bir imza yetecek."

Böylece birkaç gün sonra kocasını diş doktoruyla tanıştırıyor.

Diş doktoru ziyadesiyle memnun oluyor ve tek söz etmeden, hiç sızlanmadan sütçüye parasını ödüyor.

Şimdi şöyle bir durum ortaya çıkıyor.

Sütçünün kocası, bu meşhur bıyıklı züppe, kısa zamanda doktorla imzayı basıyor, onun dairesine taşınıyor ve onunla yaşamaya başlıyor.

Beş gün geçiyor, bir hafta, on gün...

Sütçü geliyor.

"Ne iş," diyor, "ne oluyor?"

Elektrikçi diyor ki:

"Ne olacak," diyor, "dönmekten vazgeçtim. Bu doktorla kalacağım. Burası daha çok hoşuma gitti."

Doğrusu bu davranışın rezilliğinin gayet iyi farkındaydı, ama fikrini değiştirmedi. Doktorla kalmaya devam etti. Hikâyeyi öğrenen doktor ise gülmekten katıldı ve bu işin kimse zorlamadan rızayla olduğunu söyledi.

Evet, sütçü birkaç defa daha geldi daireye ve kocasının geri dönmesini isteyerek rezalet çıkardı, ama bundan da bir şey kazanamadı. Üstelik onu evden attılar, daha fazla rezalet ve dram çıkmasın diye süt almayı da kestiler.

Yani diyeceğim, cimri ve haris sütçü yakışıklı, okumuş kocasını elli rubleye tamah edip kaybetti.

1931

GÜLÜNÇ BİR OLAY

Bugünlerde herkes sözleşmiş gibi gülünç şeyler yazmamızı istiyor.

Sanki bu bizim elimizde. Sanki gülünç hikâyeler uydurmaktan başka işimiz yok.

Neyse, müsaadenizle gülünç bir hikâye anlatacağım. Hem de gerçek hayattan.

Sinemanın yanında durmuş, bir arkadaşı bekliyorum.

Yalnız bu arkadaş acayip hoşuma gidiyor. Çocuksu, epeyce enteresan bir kız. Burada çalışıyor.

Tabii, aşk. Buluşmalar. Mevcut durumla hiçbir ilgisi olmayan konularda şiirler: "Daldan dala konuyor kuş, parlıyor gökyüzünde güneş ..."

Bazı yurttaşlarımızın dünya görüşüne göre bu tarz bir aşk daima zararlıdır. Böyle âşıklarda, bir kadının dırdır edip kafamızı cilalaması nev'inden muhtelif insani hisler görülür. Kuşlara ve insanlara yönelik bir çeşit acıma ve bunlara yardım etme arzusu da gözlemlenir. Yani kalbimiz acayip bir şekilde hassaslaşır. Oysa zamanımızda bunun itidalden uzaklaşma anlamına geldiği söylenir.

Diyeceğim, gel zaman git zaman, sinemada durmuş, kız arkadaşımı bekliyordum.

Oysa her ne kadar çalışan bir kadın olsa da bekletmeyi seviyordu. Yani gecikip gerilim yaratmaya meraklıydı.

Açıkçası, sinemada salak gibi durmuş bekliyorum.

Kasanın önünde uzun bir kuyruk. Kapı açılır açılmaz içeri gireceğiz. Duruyorum. Hem de öyle bir enerjik, neşeli duruyorum ki! Neredeyse neşeden şarkı söyleyip

oynayacağım. Birini itekleyecek, dalga geçecek, hatta burnunu sıkacağım. Ruhumdaki neşeli çınıltı işitiliyor, yüreğim mutlulukla çarpıyor.

Aniden, giriş kapısına yakın bir yerde, beyaz giyinmiş yaşlı bir kadın görüyorum. Yırtık bir yağmurluk, tüyleri dökülmüş bir kürk, delik deşik olmuş, eski bir başörtüsü.

Bu ihtiyar, kapının yanında gayet mütevazı bir şekilde duruyor, kederli gözlerle içeri girenlere bakıp bir şeyler vermelerini bekleyerek.

Onun yerinde başkaları olsa yüzsüzce durup ince sesleriyle şarkı söyler ya da Fransızca bir şeyler gevelerdi, ama bu gayet mütevazı ve utanmış gibi duruyor.

Yüreğim merhamet duygularıyla doluyor. Cüzdanımı çıkarıyorum, karıştırıyorum, temiz kalplilikle bir ruble çıkarıyorum, kısa bir selamlaşma, ihtiyara veriyorum.

Bu duygu seli içinde gözyaşları da mücevherler gibi ıslatıyor gözlerimi.

İhtiyar, tekliğe bakıp dedi ki:

"Bu da nesi?"

"Kabul edin teyzeciğim," dedim, "tanımadığınız birinden."

Bir baktım, yanakları derin bir heyecanla şişti.

"Tuhaf şey," dedi, "ben bir şey istemedim ki. Niye tutuşturdunuz bunu elime? Birlikte sinemaya gireceğiz diye kızımı bekliyorumdur belki. Böyle bir olayla karşılaşmak," dedi, "çok utanç verici."

Dedim ki:

"Özür dilerim çok affedersiniz... ben de sanmıştım ki... Pardon," dedim. Elim ayağıma dolandı. Kimin ne istediğini bile anlamıyorsun. Kimin ne beklediğini... Şaka gibi. Hadi yürü, çabuk...

Küfür gibi, diye düşünüyorum.

Gitmeye davranıyorum.

Ama ihtiyar sesini yükseltiyor, çığlık atar gibi.

"Nasıl iş bu," diyor, "sinemaya bile gelmeyeceksin; nasıl aşağılıyorlar insanı! O para uzatan elin kurusun, e

mi! Sizinle aynı sinemada oturup aynı havayı solumaktansa başka sinemaya giderim daha iyi."

Elini tutup özür diliyorum, af diliyorum. Birileri tutar da milise haber verir diye sıradan da çıkıp benim kızı bir kenarda beklemeye koyuluyorum.

Kız da çok geçmeden geliyor. Ben, canım sıkkın, yüzüm bembeyaz, biraz da sersemlemiş, hakaret ettiğim ihtiyar görmesin diye bir kenarda durmuş, utançla bakıyorum.

Biletleri çıkarıyorum, ürkek adımlarla arkadaşıma doğru yürüyorum.

Aniden arkamdan biri yanaşıp dirseğimi tutuyor. Kurtulmaya çalışıyorum, ama bir de bakıyorum ki önümde benim ihtiyar.

"Affedersiniz," diyor, "demin bana bir ruble veren siz değil misiniz?"

Anlaşılmaz bir şeyler geveliyorum, ama kadın devam ediyor:

"Kim bilmiyorum ama demin biri bana bir ruble vermeye kalktı. Bence sizdiniz. Eğer öyleyse, buyurun, verin. Kızım yanlış hesaplamış, koltuklar biraz pahalı çıktı. Özür dilerim," diyor, "hatırlattığım için."

Ben cüzdanımı çıkarıyorum, ama kız arkadaşım söze giriyor:

"Sakın ha," diyor, "paranı sokağa atma. Onunla büfede bir şeyler içerim daha iyi."

Yok, ben gene de verdim. Şaşkınlık içinde filmi izlemeye koyulduk. Ne zaman müzik başlasa kız arkadaşım dırdır edip durdu. İki haftadır tanışıyoruz ama ona bir damla kolonya bile almamışım da, oysa paramı sağa sola dağıtıp duruyormuşum da.

İkinci film, neşeyi bir komediydi; biz de her şeyi unutup bol bol kahkaha attık.

1932

AYDAN DÜŞTÜM

1

Son iki yıldır hayat ciddi bir şekilde değişti. En önemlisi, ilginç bir olay; hırsızlık neredeyse bitti. Herkes gayet pozitif ve ağırbaşlı oldu. Daha az hırsızlık yapılıyor. Neredeyse kimse rüşvet almıyor.

Hicivcinin kalemi pek yakında pas tutacak gibi.

Tabii ki rüşvet faslında mevzu biraz daha karmaşık.

Rüşvet almıyorlar da, para alıyorlar. Toplumun eğitimi bağlamında yeni ahlaki akımlar ortaya çıkıyor. Toz dumana karışıyor, neyin ne olduğunu anlamıyorsun ilk bakışta.

Geçenlerde güneyde bir yerde bu alanda bir kurnazlığa rast geldim. Başkaları da günahsız yere aynı duruma düşmesin diye meseleye bir ışık tutmak isterim.

Olay şu: bir otelde, oda vermemek için münakaşa çıkarmaya kalktılar. Anlayacağınız, rüşvet almak istediler.

Tabii eskiden, birkaç yıl önce de bu sıradan konuda şöyle bir hikâye yazardım.

2

Varsayalım ki dostlarım, bir vapurda gidiyorum.

Tabii, Karadeniz. Görülmemiş bir güzellik. Dağlar. Kartallar uçuyor. Her bir şey var. Ne ararsanız yani.

Bu güzelliğe bakıyorum, insanlara da öyle bir hürmet hissi duyuyorum ki içimde!

"İşte," diye düşünüyorum, "insan hayatın efendisi: gemiye binmiş gidiyor, ister kartallara bakar, isterse de sahile inip bir otele yerleşir."

Ruhumda öyle bir ferahlık var ki!

Tabii hoşnutluk vermeyen bir düşünce de var zihnimde: oraya ulaşınca en adisinden de olsa bir oda bulabilecek miyim acaba?

Vapurda öyle bir tasa içindeyim ki... Kaptan geliyor:

"Beyefendi," diyor, "halinizi görmek beni çok üzüyor. Nereye gidiyorsunuz? Ne hesaplıyorsunuz? Aydan mı düştünüz buraya?"

"Niye ki?" diyorum.

"Yani," diyor, "çocuk değilsiniz ya? Nerede kalacaksınız? Ne demeye gidiyorsunuz? Siz gidip sıkıntıya düşmeyesiniz diye vapuru geri çevirmeye bile hazırım."

"Yani," diyorum, "acınacak halde miyim?"

"Eğer tanıdığınız varsa bir otelde oda bulursunuz; akrabanız, sütkardeşiniz falan var mı? Ben," diyor, "sadece şaşırdım halinize."

"Hallolur," diyorum, "yeri gelince diklenmeyi de bilirim, öyle otelde kuru gürültüye pabuç bırakmam."

Kaptan diyor ki:

"Ne haliniz varsa görün! Ben uyardım. Gerisini keyfiniz bilir. İsterseniz vapurdan atlayın."

Öyle vardım gideceğim yere.

Elimde iki parça şey var. Birincisi gayet sıradan bir Sovyet sırt çantası. Hiç ilginç bir tarafı yok. Öbürü de, muhteşem, kaplamalı bir valiz.

Sırt çantasını gazeteciye bırakıyorum; damalı ithal paltomu atıyorum sırtıma; aynı şekilde ithal valizimle birlikte otele damlıyorum.

Kapıcı diyor ki:

"Boşuna girmeyin, oda yok."

Resepsiyona yaklaşıp kırık bir Almancayla diyorum ki:

"*Ein chamber zimmer*," diyorum, "*jawohl*!"

Resepsiyondaki diyor ki:

"Hey babalar, bir yabancı düştü!"

Ve o da kırık Almancayla cevap veriyor.

"*Jawohl, jawohl. Ohne chamber-zimmer*, kesinlikle *jawohl. Bitte, dritte* dakika. Şimdi düzgün ve tahtakurusu az bir oda ayarlıyorum."

Acayip mağrur bir pozda bekliyorum.

Yabancı dilde konuşmaya bayılan resepsiyoncu soruyor:

"Pardon," diyor, "beyefendi, özür dilerim. *Konsêtes* Almanya, *oder* başka bir yer mi?"

"Hay Allah," diye düşünüyorum, "Almanca ne diyeceğim şimdi?"

"No," diyorum, "*Ich bin eine chamber-zimmer* İspanya. *Compraindez*? İspanya. *Padespan. Camamilia.*"

Resepsiyoncu hepten allak bullak.

"Hey babalar," diyor, "daha önce hiç İspanyol düşmemişti. Bir dakika," diyor. "Nasıl denir," diyor, "biliyordum yahu, işitmiştim. İspanya, *Padespan; Espanolka...*"

Onun da elleri titriyor, benim de. İkimiz de böyle titreşip konuşuyoruz.

Kırık bir İspanyolcayla konuşuyorum:

"*Jawohl*," diyorum, "*bitte, sir bitte.* Valizimi," diyorum, "odama getirin. Sonra da," diyorum, "konuşalım, ne lazımsa anlaşalım."

"*Jawohl, jawohl*," diyor beriki, "endişe etmeyin."

Yalnız belli ki ticari bir hırs ağır basıyor.

"Şimdi mi ödeyeceksiniz?" diyor, "*ihr* döviz *oder* bizimkiyle mi?"

"Parmaklarıyla da her yabancının anlayacağı bir işaret yapıyor.

Diyorum ki:

"Ben yok anlamak. Şu valizi," diyorum, "çabucak götürün de."

"Hele bir odaya yerleşeyim de gerisini sonra hallederiz," diye düşünüyorum.

Valizimi kaldırıyor. Heyecandan öyle bir sıkı sarılıyor ki üstelik kilidi bozuk valiz açılıveriyor.

Valiz açılıyor ve tabii, doğruca söyleyeyim, bir sürü ıvır zıvır ortalığa saçılıyor: beyaz fanila, paçalı don, bir kalıp sabun, ülkenizin mütevazı süprüntüleri.

Resepsiyoncu bunlara bakıyor, bembeyaz kesiliyor, tabii mevzuyu anlıyor.

"Seni adi herif," diyor, "göster bakalım kimliğini."

Diyorum ki:

"Anlamamak var. Oda yoksa" diyorum, "ben gideyim."

Resepsiyoncu, kapıcıya diyor ki:

"Gördünüz mü? Şu süprüntü yabancı ülke bayrağıyla gelmeye kalktı."

Çabucak eşyalarımı toplayıp çıkıyorum.

Başka bir otelde oda buluyorum: normal ücretin üzerine bir de elli ruble.

3

Gördüğünüz gibi üç-dört yıl önce de aynı konuda bir hikâye anlatabilirim.

Ama tabii, gençlik. Tasasız düşünceler. Olaylara boş bir bakış.

Şimdiyse böyle değil. Şimdi gerçeğe daha yakın olmak gerek. Abartmamalı, uydurmamalı, dört takla atıp lafı uzatmamalı. Artık öyle bir sürü masala fazla gerek yok.

Yani daha iyiye gitmiş olarak, her tür yalandan uzak konuşmalı.

Ve bu konudaki hikâye de hakikaten tamamen yaşanmış, her tür süslemeden, her tür uydurmadan uzak, akademik bir tarzda yazılmıştır.

4

Vapurdan iner inmez doğruca otele gittim.

Yarım ağızla gülümseyen resepsiyon görevlisi benden önce, daha kapıdan girerken konuştu:

"Şu zamane müşterilerine acayip şaşırıyorum, biliyor musunuz. İner inmez doğruca bize geliyorlar. Sanki

bizde hepsi için de oda hazır edilmiş de... Neyiniz var, aydan mı düştünüz siz? Durumu anlamıyor musunuz?"

Çıkmaya davranıyorum, ama kapıcı hafifçe iç çekerek diyor ki:

"Neden biliyor musunuz? Oda sıkıntımız var da. Hiçbir yerde oda yok. Tabii bizde bulunabilirdi ama... İyisi mi, resepsiyoncuyla tatlılıkla konuşun."

"Allah kahretsin," diyorum, "ne istiyorsunuz?"

Resepsiyoncu yerinden, başının üzerinden kapıcıya sesleniyor:

"Size şaşıyorum, Fyodr Mihayloviç. Boş yerimiz mi var? Ne diye tutuyorsunuz? Evet bir oda var ama kendiniz de biliyorsunuz, anahtarı yok. İsterse tutsun."

Diyorum ki:

"Tamam, anahtarsız olsun."

"Peki, anahtarsız odayı alın," diyor resepsiyoncu. "Yalnız bizde hırsızlık olur. Her bir şeyi yürütürler, bana inanın."

Diyorum ki:

"En kötü durumda ben de odadan ayrılmam. Deniz tuttu, zorla ayakta duruyorum."

"Peki," diyor resepsiyoncu, yalnız uyardım: anahtar kayıp, kapı kilitli. Belki de ters anladınız: yani anahtar kayıp da kapı açık duruyor gibi yani."

"Merhamet edin," diyorum, içeri giremeyeceğim odayı ne yapayım ben."

"Ben bilmem," diyor resepsiyoncu. "Canınız nasıl isterse."

Kapıcı yanıma yaklaşıyor:

"Ben size bir akıl vereyim."

Üç ruble uzatıyorum.

"Mersi," diyor. "Dilerseniz bir koşu yan sokağa gideyim. Bizim çilingir orada çalışıyor. Maymuncukla kapıyı açabilir."

Çilingir geliyor.

"Evet," diyor, "Tabii, mesele anlaşıldı. Kapıyı açmak," diyor, "iş değil. Ama ta en üst kata çıkamam şimdi; her dakikam değerli benim."

Çilingire de bir beşlik veriyorum.

Kapıyı maymuncukla açıyor ve dost canlısı bir sesle diyor ki:

"Evet," diyor, "tabii, mesele anlaşıldı. Anahtarsız bir odada oturmak pek de hoş değil. Belki de, canınız bir şeyler yemek ya da bir-iki tek atmak için bir yerlere gitmek isteyecek, ama aptal gibi burada oturmanız gerekecek."

"Of," diyorum, "bunun için de mi birini çağıracağım!"

"Yok," diyor, "sudan ucuz, ben sizin için sekiz rubleye bir anahtar yaparım."

Anahtar da hazır. Paşalar gibi yatıyorum yatakta. Yan odadan bir gramofon sesi geliyor. Vertinskiy şarkı söylüyor. Odada volta atıyorum. Anahtarım sayesinde kendimi komşumla aynı seviyede hissediyorum tabii.

Akşam, biraz dolaşmaya çıkıyorum, ama resepsiyon görevlisi diyor ki:

"Biliyor musunuz, anahtar meselesiyle başınızı çok ağrıttık... Kaybolduğunu sanıyorduk ama meğer başka çivide asılıymış."

"Sağlık olsun," diyorum, "oda beş ruble, geri kalan masraflar da on altı ruble."

"Nasıl yani," diyor, "on altı ruble mi?"

"Evet," diyorum, "on altı ruble. Kapıcıya üç, çilingire beş, anahtara sekiz."

"Hangi anahtara?"

"Çilingirin getirdiği anahtara."

"Affedersiniz," diyor, "o adi size bizim anahtarı vermedi mi? İşte," diyor, "bizimki yerinde değil, onu vermiş size. Durun bakalım, ben şimdi ona..."

"Demek ki sizin burada bir alavere-dalavere var," diyorum.

Resepsiyoncu ücretlerin düşüklüğüyle ilgili bir şeyler

gevelemeye, yalanlara başlıyor, sonra elini sallıyor ve yeni bir müşteriyle konuşmaya koyuluyor.

Dediğini işitiyorum:

"Evet, bir oda var ama anahtarı yok."

Otelden hızla ayrıldım.

Lafı gelmişken, tren biletlerinde de aynı türden bir düzen ve ek giderler olacağını sanmıştım ama hiç de öyle çıkmadı. Bileti bir tanıdık aracılığıyla aldım ve devlet ne kadar ücret koymuşsa o kadar ödedim. Böylece güneyden tam bir gönül rahatlığıyla döndüm.

1932

KEDERLİ GÖZLER

Neşeli insanları severim ben. Parıldayan gözler, çınlayan kahkahalar, gürültülü konuşmalar, bağırışlar hoşuma gider.

Ellerinde paten olan pembe yanaklı kızlar da hoşuma gider. Ya da tişört giymiş, spor ayakkabılı, hoplayıp zıplayan kızlar da.

Hüznün, kederin, "ah, oh, tanrım, oy" falan gibi melankolik şeylerin olduğu şiirleriyse sevmiyorum.

Hatta biliyor musunuz, birisi kederli bir şeyle övününce de güleceğim gelir; ya da mesela önemli bir şey söylüyor havasında şöyle konuştuklarında:

"Ah, öyle harika kederli gözleri var ki! Ve müthiş kederli bir yüzü!"

O zaman düşünürüm: "Bunda övecek ne var ki? Tersine, üzüntü hissedip o narin organizmasına hangi hastalığın sirayet edip neden o gözlerde hüzün bulunduğunu aydınlatmak için özel tıbbi yardım alacağı bir yere götürmek gerek."

Hayır, insanlar olaylara çok tuhaf bakıyorlar. Kederli şeyleri takdir ediyorlar. Hüzünlü olaylarda büyük şeyler görüyorlar. Bunu anlamak mümkün değil.

Eski dönemin aydınları ve genel olarak da eski Rusya bütün hüzünlerde bir coşkunluk bulmakta pek mahirdi. Bunda bir yücelik de görüyorlardı.

Puşkin'de olduğu gibi. Bu dizelerin nasıl döküldüğünü anlamıyorum. Bu bağlamda çağdaş şiir sanki pantolondan düşmüş. Mesela:

İlk insandan
şaire
hepimiz
türkü söyleriz
kederle.
Sıcak bir hüzün
veriyorum
perilerimizin ve
müz'lerimizin
uyumu.

Çok yakın. Aslında övünülecek bir şey de yok. Şimdilerde ise bu kederin iç yüzünü ortaya koymayı arzu ediyoruz. Denebilir ki onu kaidesinden indirmeyi diliyoruz.

Bir keresinde bir ahbabım misafirliğe gelmişti. Senli benli konuşuruz. İlkokul sıralarından. Sürekli haberleşiriz. Borç alıp veririz.

Geldi ve dedi ki, bir kız görmüş, anında vurulmuş; en kısa zamanda da onunla evlenecekmiş.

Ve aşkını methetmeye koyuldu.

"Öyle bir güzel ki," dedi, "öyle hüzünlü ki bakışları, hayatım boyunca böylesini görmemiştim. Bu bakışlar," dedi, "öyle bir ışıldıyor ki, ona daha bir güzellik veriyor. Yüzüne ilginç demek mümkün değil aslında, burnu biraz kıvrık, kaşları da tuhaf, kılları çok uzun, ama o kederli gözleri bütün bunları örtüyor ve yüzünde çirkin hiçbir şey bırakmıyor. Biliyor musun," dedi, "bu gözlere vuruldum ben."

"Amma aptalsın," dedim, "halis muhlis aptal olduğun ortada. Evlenip başına çorap öreceksin. Gözleri hüzünlüyse, organizmasında bir şeyler bozuk demektir. Ya histerik, ya böbreklerinde bir sorun var, ya da düpedüz veremli. Sen," dedim, "iyisi mi güzelce sorgula onu önce. Ya da doğruca doktora götür."

Acayip öfkelendi, tepinmeye başladı, bağırıyor ve beni kaba materyalizme meyletmekle suçluyordu.

"Keşke," dedi, "sana uğramasaydım. "Şiir gibiydi içim, sen yüreğime ağırlık verdin."

Vedalaşıp çıkmaya davrandı.

Bense ona anlatmaya çalışıyordum: bir keresinde Kislovodska'da, gözleri insanı sersemletecek kadar hüzünlü bir hamalla karşılaşmıştım. Biraz sorunca fıtığı olduğu ortaya çıkmıştı. Bu yüzden mesleğini bırakması gerekmişti.

Ancak ahbabım sonuna kadar dinlemedi beni, son derece nezaketsiz bir tavırla elini salladı, bu arada bana bir sürü de küfür etti; şiirden bir halt anladığın yok senin, falan gibi şeyler. Oysa o sadece güzellikleri görüyordu, falan.

Aşağı yukarı altı ay geçti. Ben bu hikâyeyi çoktan unutmuştum. Bir gün bu ahbabımla sokakta karşılaştım.

Gayet aldırmaz bir suratla yürüyordu. Beni görmezden gelmeye kalktı.

Yaklaşıp neyi olduğunu sordum.

"Bir sürü tatsızlık," dedi. "Gerçi bana gıdaklayıp durmuştun, karımın akciğerlerinde bir sorun çıktı. Şimdi güneye mi götürsem, sanatoryuma mı yatırsam, bilmiyorum."

Dedim ki:

"Boş ver, düzelir. Ama tabii," dedim, "iyileşirse de gözleri bir daha öyle hüzünlü bakmaz."

Güldü, hadi kaybol der gibi elini salladı ve gitti.

Bu bahar onunla gene karşılaştım.

Paltosunun yakasını kaldırmış yürüyordu. Yüzü şaşkındı. Gözleri parlıyordu, hüzün ve kederle bakıyordu.

"Görüyor musun, şimdi ben de vereme yakalandım. Gripten sonra. Belki de karımdan bulaştı. Çok uğraştım, herhalde yorgunluğun etkisi oldu."

"Ya karın?" dedim.

Dedi ki:

"O iyileşti. Ayrıldık. Şiirsel şeyler hoşuma gidiyor benim; oysa karım iyileştikten sonra bütün ruhunu kaybetti. Yürüyüşü, şarkı söyleyişi, her adımı değişti."

"Ya gözleri?" dedim.

"Gözleri de," dedi. "Şiirsel hiçbir şey kalmadı."

Ahbabımla vedalaşıp kendi yoluma koyuldum. Kederli gözleri olan herkese acıyarak bakıyordum.

1932

TIP UYKUSUZLUĞA ÇARE Mİ?

1

Geçenlerde polikliniğe gitmiştim.

İçerisi tıklım tıklım. Neredeyse tramvay gibi.

Ve çok ilginçtir, en büyük kalabalık sinir doktorunun önünde, asabiyede. Mesela cerrahiyenin önünde yüzü sarılı, yaralı-bereli tek bir adam var. Jinekolojinin önünde iki kadınla bir adam. Asabiyedeyse on üç kişi.

Yanımdakilere diyorum ki:

"Ne çok sinir hastası var, şaştım doğrusu. Ne kadar orantısız!"

Şişmanca bir yurttaşımız, herhalde eski bir pazar tezgâhçısı ya da her kimse, diyor ki:

"Daha da çok olurdu! Belli bir şey. Adam ticaret yapmak istiyor, ama ne mümkün! Müsaade yok ki! Sonra da hasta oluyor. Belli bir şey tabii."

Kruvaze ceket giymiş, saramık, zayıf birisi diyor ki:

"Bu fikirlerinizde fazla ileri gitmeyin ki, ben de bir yerleri aramayayım. Sonra gösterirler size, o 'adam' dediğinizi. Ne namussuzlar geliyor doktora!"

Kır, pos bıyıklı, derin düşünceli, elli yaşlarında bir ihtiyar tarafları sakinleştirmeye çalışıyor:

"Ne diye saldırıyorsunuz ki insanlara? Herkes görevini yapıyor. Artık o pazar işleri falan mazide kaldı. Sinir hastalıkları daha köklü sebeplerden artış gösteriyor. İnsanlık belli bir yolda yürüyor: uygarlık, şehir, tramvay, banyo. İşte sinir hastalıklarının sebebi bunlar. Atalarımız taş devrinde gönülleri ne isterse onu yapıyorlardı, bu yüz-

den asabiyet falan da bilmezlerdi. Hatta doktorları bile yoktu!"

Eski pazarcı gülerek diyor ki:

"Ne yani; onlarla birlikte yaşadınız herhalde, ya da ortak bir tanıdığınız olsa gerek. Saçları kırlaşmış ama hâlâ yalan söylüyor..."

İhtiyar diyor ki:

"Aptalca konuşuyorsunuz. Ben uygarlığı karşıma alıyorum, siz zırvalıyorsunuz. Şeytan alsın sizi, kim bilir nelerle dolu kafanız."

Kruvaze ceketli saramık diyor ki:

"Ah, uygarlık, inşa faaliyetleri hoşunuza gitmiyor demek. Sovyet kurumlarında amma tatlı sözler işitiyorum... Bilim diye," diyor, "bana burjuva görüşlerini sunmayın. Bunların ne olduğunu da bilmiyorsunuz.

İhtiyar utanıyor, arkasını dönüyor ve vizitenin sonuna kadar bir daha da ağzını açmıyor.

Omuzlarında yazlık bir şal olan bir Sovyet hanımefendisi iç çekerek konuşuyor:

"En önemlisi, benim gördüğüm, proleterler hasta oluyor. Çok laçka olmuş bir sınıf..."

Kruvaze ceketli saramık cevap veriyor:

"Şimdi gidip telefon edeceğim. Nasıl hastalıklı bir katman toplanmış burada, bilmiyorum artık. Ne yüzeysel bir görüş! Sınıf son derece sağlıklı, sadece münferit hastalar var, ama bu bütün sınıfa hastalık sirayet ettiğini göstermez."

Ben diyorum ki:

"Ben de, eski hayat, savaş, devrim ve açlık yüzünden sadece münferit kişilerin sinir hastalıklarına yakalandıklarını düşünüyorum."

Saramık konuşmaya başlıyor:

"Biliyor musunuz, sabrımı kaybediyorum..."

Tam bu anda asabiye doktoru sesleniyor: "Sonraki!"

Kruvaze ceketli saramık cümlesini bitiremeden aceleyle paravanın arkasına geçiyor.

2

Az sonra içeride kıkırdamaya, "oy, oy..." demeye başlıyor. Doktor stetoskopla dinlerken adam gıdıklanıyor.

Paravanın arkasından hastanın konuşmalarını işitiyoruz:

"Aslında sağlığım yerinde, ama uykusuzluk çekiyorum. Doğru dürüst uyuyamıyorum, bir damla ya da hap ver bana."

Doktor cevap veriyor:

"Size hap vermeyeceğim, bu yarardan çok zarar getirir. Yeni bir tedavi yöntemi uygulayacağım. Nedeni bulup onunla mücadele edeceğim. Görüyorum ki sinir sisteminiz harap olmuş. Size bir soru soracağım: Hiç depresyon geçirdiniz mi? İyi hatırlayın."

Hasta ilkin meselenin ne olduğunu anlamıyor. Sonra bir şeyler geveliyor ve sonunda kesin bir şekilde, hiç depresyon geçirmemiş olduğunu söylüyor.

"Ama unutmayın," diyor doktor, "bu çok önemli: nedeni hatırlamaya çalışın. Onu bulacağız, ortadan kaldıracağız ve siz tekrar sağlığınıza kavuşacaksınız."

Hasta diyor ki:

"Hayır, depresyon geçirmedim."

Doktor diyor ki:

"Belki de sizi derinden heyecanlandıran bir şey olmuştur... Çok kuvvetli bir endişe, ya da üzüntü?"

Hasta diyor ki:

"Böyle bir heyecan yaşamıştım, ama çok önce. Belki de on yıl oluyor."

"İşte, işte, anlatın," diyor doktor, "bu sizi rahatlatacak. Demek ki on yıldır acı çekiyorsunuz; ama bağıllık teorisine göre bu ıstırabınızı anlatmalısınız ki rahatlayabilesiniz ve uyku sorununuz çözülsün."

Hasta bir şeyler geveliyor, hatırlıyor ve nihayet anlatmaya başlıyor.

3

O vakit cepheden dönüyordum. Tam olarak, iç savaştan. Altı aydır evden uzaktım. Daireme gidiyordum... Evet. Merdivenlerden çıkıyorum ve kalbimin göğsümde durduğunu hissediyorum. O zamanlar kalbimde küçük bir sorun vardı. Birinci Dünya Savaşında iki defa gaz yemiştim ve o zamandan beri de kalbim sıkıştırıyordu.

Merdivenlerden çıkıyorum. Tabii üzerimde baharlık bir şeyler. Tabii bitler de, bağışlayın, istila etmiş.

Altı aydır görmediğim karıma işte bu halde gidiyorum.

Rezalet.

Merdiven sahanlığına çıkıyorum.

Bu halde görünmek hiç de hoş değil, diye düşünüyorum. Yüzüm berbat. Ön dişlerim yok. Ön dişlerimi bir çete sökmüştü. O sırada tutsak düşmüştüm. İlkin beni ateşte kızartmaya kalkmışlar, ama sonra dişlerimi söküp salmışlardı.

Yani böyle kötü bir halde merdivenlerden çıkıyorum, ama ayaklarımın beni taşımadığını hissediyorum. Vücudum beni dinliyor ama ayaklarım götürmüyor. Yani gerçekten de tifoya yakalanmışım gibi.

Zorlukla daireye giriyorum. Bir bakıyorum: masanın üzerinde içki, meze. Benim yeğen masaya oturmuş, pençelerini benim sarışınımın boynuna sarmış.

Yok, beni sarsan bu olmadı. Yok, diye düşünüyorum, kadın genç, niye sarılmasın ki boynuna? Bu yüzden sarsılmıyorum.

Beni gördüler. Mişka bir şişe votka çıkarıp çabucak masaya koydu. Karım da dedi ki:

"Ah, hoş geldiniz."

Bu da beni sarsmıyor, hatta "nasılsınız" demek istiyorum. Ama sadece "Te-te" diyebiliyorum... Bu sırada azıcık kekeledim, kelimeler ağzımdan zorla dökülüyor. Şarapnelle ağır yaralanmıştım, bu yüzden her kelimeyi söyleyemiyordum.

Mişka'ya bakıyorum; görüyorum ki benim içlik onun sırtında. Hayır, benim küçük burjuva zaaflarım yok. Hayır, küfür etmekten de çekinmem. Ama böyle bir ilişki asabımı bozuyor. Derin bir üzüntüye kapılıyorum ve hakikaten sarsılıyorum.

Mişka diyor ki:

"Sizin içliği maskeli balo için giydim sadece, eğlenceli olsun diye."

Diyorum ki:

"Adi herif, çıkart içliğimi!"

Mişka diyor ki:

"Hanımın önünde nasıl çıkarayım ki?"

Diyorum ki:

"Burada bir değil altı kadın da olsa umurumda değil, adi herif, çıkar çabuk."

Mişka şişeyi alıyor ve suratımın ortasına indiriyor.

4

Doktor hastanın sözünü kesiyor. Diyor ki:

"Şimdi her şey anlaşıldı. Sebep açık... Yani o zamandan beri uykusuzluk çekiyorsunuz? Kötü uyuyorsunuz?"

"Hayır," diyor hasta, "ondan sonra uykumda bir sorun yoktu, gayet iyi uyuyordum."

Doktor diyor ki:

"A-ha! Yani bu aşağılanmayı her hatırladığınızda uyku tutmuyor, öyle mi? Görüyorum ki depresyonunuza neden olan bu anı."

Hasta cevap veriyor:

"Hayır, ancak şimdi hatırladım bunu. Çoktan unutmuşum, düşününce aklıma geldi. Karımdan ayrıldığımdan beri bunu hiç düşünmemiştim."

"Ah, demek boşandınız."

"Boşandım. Başkasıyla evlendi. Sonra üçüncü koca, sonra dördüncü. Ben de her zaman harika uyuyordum. Kız kardeşim köyden gelip çocuklarıyla birlikte benim odaya yerleştiğinden beri nöbetten geliyorum, yatıyorum,

uyku yok. Çocuklar koşturuyor, haylazlık ediyor. Bu yüzden de uyuyamıyorum işte."

"Müsaadenizle," diyor doktor, "yani gürültüden uyuyamıyorsunuz?"

"Tabii, uyku tutmuyor işte. Oda küçük ve ayakaltı. Çok çalışıyorum, yoruluyorum. Mütevazı besleniyorum. Yatıyorum, uyuyamıyorum."

"Ya sessiz olsa? Yani diyelim ki oda sakin?"

"Gene uyku tutmuyor. Kız kardeşim çocuklarla birlikte Gatçina'ya tatile gitmişti. Tam uykuya dalacaktım, üst kattaki komşu kadın mangalda kömür tutuşturdu. Sakarın teki, döşemenin deliğinden bir parça köz doğruca üzerime düştü. Uykum var, uyuyabilirim, ama yorgan yanacak. Yan komşu mandolin çalıyor, ayaklarım yanıyor..."

"Dinleyin," diyor doktor. "Ne demeye geldiniz bana? Giyinin üzerinizi. Peki, size hap vereceğim."

Hasta perdenin arkasında derinden esniyor, az sonra da saramık yüzüyle çıkıyor.

"Sonraki," diyor doktor.

Ticaret işlerinden rahatsız olan şişman hasta telaşla perdenin arkasına geçiyor.

Berikiyse elini sallayıp diyor ki:

"Yok, bu doktordan da iş çıkmaz. Üstünkörü bakıyor. Bence bunun da bir hayrı dokunmayacak."

Yorgun yüzüne bakıyorum, anlıyorum ki haklı: Tıp ona yardım edemez.

1933

KAPAN-GARBİSTAN

Tanıdığım gençlerden birisi (laf aramızda, şairdir) bu sene yurt dışına çıkmıştı.

Burjuva kültürüyle tanışmak ve eksikler bulunan elbise dolabını doldurmak için İtalya ve Almanya'ya gitti.

Bir sürü ilgi çekici şey görmüş.

Tabii diyor, büyük bir kriz, işsizlik, her adımında hissettiğin bir çelişki. Gıda malzemeleri ve tüketim maddeleri sürüsüne bereket ama alım gücü yok.

Yeri gelmişken, bir düşesle de yemek yemiş.

Anlattığına göre:

Bir tanıdığıyla birlikte restoranda oturuyormuş. Tanıdığı demiş ki:

"İster misin, hemen şimdi eğlence olsun diye bir düşes çağırayım. Hakiki bir düşes: beş evi, kocaman bir apartmanı, bağları falan var."

Peki, tabii, gelsin.

Böylece beriki telefon ediyor. Çok geçmeden yirmili yaşlarda güzeller güzeli bir kadın geliyor. Muhteşem bir kıyafet. Asil davranışlar. Mağrur bir ifade. Üç mendil. Çorapsız ayaklarında ayakkabılar.

Kendisine *schnell-klops* söylüyor, sonra konuşmaya katılıyor:

"Biliyor musunuz," diyor, "bir haftadır et yemedim."

Neyse, bizim şair Fransızca ve Rusça bir şeyler geveleyip cevap veriyor; efendime söyleyeyim kaç *la maison* eviniz var, şöyle bir dolaşın yeter.

Düşes diyor ki:

"Biliyor musunuz, altı ay oldu, benim dairelerin kiracıları kira falan ödemediler. Kimsede para yok."

Bu küçük olayı genel bir örnek olsun diye verdim. Burjuvazinin krizinin bir tasviri yani. Her alanda çok sert bir krizle karşı karşıyalar.

Ama sokakları pırıl pırıl.

Yeri gelmişken, benim şair tanıdık onların Avrupa temizliğini ve kültürünü çok takdir etmiş.

Özellikle de diyor, Almanya'da, krizin büyüklüğüne rağmen şaşırtıcı, masalsı bir temizlik ve düzen var.

Sokakları köpüklü sabunla yıkanıyor. Her sabah merdivenler siliniyor. Kedilerin merdivenlere çıkmasına müsaade edilmiyor. Bizdeki gibi pencere önlerinde yatmıyorlar.

Sahipleri kedileri köpek gibi iplerinden çekip gezmeye çıkarıyor.

Yani, her yer pırıl pırıl. Kimse yerlere tükürmüyor.

İzninize sığınarak söylüyorum, helalar gibi ikinci dereceden yerler bile semavi bir temizlikle parlıyor. Tuvalete gitmek, insani erdemler açısından incitici değil, gayet hoş.

Yeri gelmişken, tanıdığım böyle bir tesise de uğramış. Öylesine, eğlence olsun diye. Bizimkilerle onlarınki arasında bir fark var mı diye bakmış.

Evet, varmış. Takdir ve şaşkınlıkla bir ah çektim diyor. Büyüsel bir temizlik, mavi duvarlar, yerde menekşe saksıları. İnsan çıkmak istemiyor.

Kafeden daha iyi.

"Hay Allah," diye düşünüyor, "ülkemiz siyasi akımlar bağlamında öncü, ama temizlik bağlamında son derece geri. Hayır," diyor, "Moskova'ya dönünce bunun üzerine yazacağım ve Avrupa'yı örnek olarak vereceğim. Tabii bizde birçok yazar bu sorunlara ikiyüzlüce yaklaşıyor. Böyle bayağı şeylerle ilgili yazmak ve okumak onlara çok alçaltıcı geliyor. Ama ben bu göreneğe dokunmaya kalkacağım. Döner dönmez şiir yazacağım; pislik çok fazla, yoldaşlar, iyi değil bu... Üstelik bir temizlik kampanyası da var; demek ki sosyal bir vazifeyi de yerine getireceğim."

Böylece bizim şair odasına kapanıyor. Menekşelere hayran olmuş, ne şiir patlatacak şimdi! Ölçüsü, uyakları da uyuyor. Şöyle bir şey:

Bize de gelse ne tatlı olur
Menekşeler yeşerse yerlerde.
Oysa sanki Atilla gelmiş bize
Öyle bir pislik ki her yerde!

Ünlü bir şarkının Almanca nakaratını mırıldanıyor: "*Auf wiedersehen, madame*!" ve artık biraz dolaşmaya karar veriyor.

Kapıyı açmaya davranıyor, ama bakıyor ki kapı açılmıyor. Kapı kolunu çekiştiriyor, nafile. Omuz vuruyor, ama yok, açılmıyor.

İlk anda şaşırmış. "Hay Allah, kapana düştük," diye düşünmüş.

Sonra alnına bir şaplak atmış.

"Ne aptalım ben," diye düşünmüş, "nerede olduğumu büsbütün unuttum. Kapitalist bir dünya bu. Her attığın adıma para ödüyorsun. Herhalde para atmak lazım ki kapı kendiliğinden açılsın. Otomatik. İblisler. Zalimler. İnsanın postunu yüzüyorlar. Şükür ki," diye düşünüyor, "cebimde bozukluk var. Yoksa rezaletin daniskası olurdu."

Cebindeki bozuklukları çıkartıyor. "Birkaç kuruş atayım şuna da," diye düşünüyor, "çıkayım."

Ama bakıyor ki, nereye atacak parayı? Ne bir göz, ne delik yok. Bir yazı var ama ne bir işaret ne de sayı. Nereye, ne kadar sıkıştırmak gerektiği belirsiz.

Böylece bizim tanıdık önce kapıyı silkeliyor. Sonra kibarca vuruyor. Kimse gelmiyor. Sonra ayağıyla tekmelemeye başlıyor.

İnsanların toplandığını işitiyor. Almanlar geliyorlar. Kendi dillerinde konuşuyorlar.

Şair diyor ki:

"Bırakın çıkayım, Allah aşkına!"

Almanlar aralarında bir şeyler fısıldaşıyorlar ama belli ki durumun ciddiyetini kavramıyorlar.

Şair diyor ki:

"*Genosse, genosse, der Tür* açınız. Lütfediniz."

Aniden kapının öte yanından Rusça konuşan birinin sesi duyuluyor:

"Ne istiyorsunuz," diyor, "kapıyı mı açamıyorsunuz?"

"Evet," diyor, "iki saattir dövüyorum, açılmıyor."

Rusça konuşan diyor ki:

"Bu namussuzların kapıları mekanik. Herhalde aletini almayı unutmuş olacaksınız. Biraz su dökün, kendiliğinden açılır. Unutkan insanlar için özellikle böyle yapmışlar."

Tanıdığım kendine söyleneni yapıyor, kapı ansızın, masallardaki gibi kendiliğinden açılıyor. Bizim tanıdık da, hafif tebessümler ve Almanca fısıldaşmalar altında, sendeleyerek kendini sokağa atıyor.

Rus diyor ki:

"Burada göçmen de olsam bu Almanların yurttaşlarımla alay etmesine dayanamam. Bence bu yaptıkları bütün insanlıkla dalga geçmek gibi bir şey.

Tanıdığım tabii ki bir göçmenle konuşmaya girişmemiş ve ceketinin yakasını kaldırıp hızla çıkışa yönelmiş.

Çıkıştaki kapıcı küçük bir fırçayla elbisesini silmiş, bahşişini alana kadar da onu salmamış.

Tanıdığım ancak sokağa çıkınca rahat bir nefes alıp sakinleşmiş.

"Evet," diye düşünmüş, "bu şanlı Alman temizliği kendiliğinden olan bir şey değil anlaşılan. Herhalde Almanlar onu zorla yaygınlaştırıyorlar ve bu kültürü desteklemek için farklı kurnazlıklar buluyorlar. Keşke bizde de buna benzer bir şeyler yapabilseler!"

Tanıdığım böylece sakinleşmiş ve "*Auf wiedersehen, Madame*" şarkısını söyleyerek misafirliğe gitmiş.

1933

GENÇ WERTHER'İN ANILARI

Bir zamanlar bisiklete binerdim.

Epey iyi bir bisikletim var; İngiliz malı, BSA.

Hoş bir şey; bazen sinirlerimi sakinleştirmek ve manevi huzur bulmak için onunla dolaşmaya çıkıyorum.

Çok iyi, hoş, modern bir şey. Bir tek, tekerleri tam değil. Yani tam da, orijinal değil. Biri İngiliz "üç tüfek,"[2] öbürü de Alman "Dux." Selesi de Ukrayna malı. Ama yağmursuz havada binilebilir.

Tabii açıkça konuşacak olursak, bisiklete binmek insana acı veriyor ama manevi huzur bulmak için ve hayat çok pahalı değilken dolaşıyorum.

Birinde gene bisikletle dolaşıyorum.

Kamennoostrovskiy Caddesi. Bulvar. Bulvar boyunca ilerleyen, yanındaki ağaçlı yola çıkıyorum.

Önümde bir güz manzarası serili. Sararan otlar. Çiçekleri solmuş tarlalar. Yolda sarı yapraklar. Üzerimde solgun bir gökyüzü.

Kuşlar cıvıldıyor. Kargalar çöpleri eşeliyor. Bir kapının yanında boz bir köpek havlıyor.

Bu, güz manzarasına bakıyorum da gönlüm yumuşuyor, kötü hiçbir şey düşünmek geçmiyor içimden. Yaşamak ne güzel! Tatlı, anlayışlı insanlar. Özel hayata saygı, yakınlarına duyulan sevgi. Ne küfür, ne kabalık.

Bu düşüncelerle herkesi kucaklamak istiyorum, iyi bir şeyler söylemek için can atıyorum. Bağırmak geçiyor

2 Amblemi üç tüfek olan The Birmingham Small Arms Company Limited (BSA) kastediliyor –ed.n.

içimden: "Kardeşler, en büyük güçlükler geride kaldı. Pek yakında prensler gibi yaşamaya başlayacağız."

Aniden yakınlardan bir düdük sesi geliyor.

"Birine ceza kestiler," diyorum kendi kendime. "Herhalde yaya geçidinden geçmedi. Pek kısa zamanda böyle şeyler hiç olmayacak. Ceza ya da hak ihlallerini hatırlatan bu keskin düdük seslerini böyle sık işitmeyeceğiz."

Tekrar, yakınlardan bir yerden tiz bir düdük sesiyle bir bağırtı ve kaba bir sövgü geliyor.

"Böyle kaba bağırışlar da olmayacak. Tabii bağırışlar olabilir, olacaktır, ama böyle ağır hakaretler olmayacak."

Birinin peşimden koştuğunu işitiyorum. Hırıltılı bir sesle bağırıyor:

"Nereye kaçıyorsun, serseri seni! Olduğun yerde dur!"

"Birinin peşinden koşuyorlar," diyorum kendi kendime ve sakince pedal çevirmeye devam ediyorum.

"Loşka," diye bağırıyor biri, "sola çek, namussuzu gözden kaçırma."

Bakıyorum, sol tarafta bir delikanlı koşuyor. Elinde bir sopa, yumruğunu sallıyor.

Başımı çeviriyorum. Kır saçlı, saygıdeğer bir bekçi koşturuyor ve olanca gücüyle bağırıyor:

"Yakalayın şunu, kardeşler, durdurun! Namussuzu gözden kaçırmayın!"

Loşka benim üzerime atılıyor, sopasını bisikletin tekerine fırlatıyor.

O zaman, meselenin benimle ilgili olduğunu anlamaya başlıyorum. Bisikletten inip öylece bekliyorum.

Bekçi de koşarak geliyor. Göğsü hırıldıyor. Gürültüyle soluk alıp veriyor.

"Tutun şunu!" diye bağırıyor.

Yoldan geçen on kişi birden üzerime atılıp ellerimi tutuyorlar.

Diyorum ki,

"Kardeşler, neyiniz var, çıldırdınız mı siz? Şu ahmak bunakla birlikte delirdiniz mi?"

Bekçi diyor ki:

"Dişlerini dökeceğim senin. Görev başındaki memura hakaret ne demek göreceksiniz... Sıkı tutun şunu. Sakın salmayın. Yüzsüz herif..."

Kalabalık toplanıyor. Kimisi soruyor:

"Ne yaptı bu?"

Bekçi diyor ki:

"Elli üç yaşındayım ben. Namussuz, vın diye önümden geçti. Yolundan gitmiyor, şu yoldan gidiyor, oysa orası bisikletlere yasak... Tabela da asılı. Ama bu deli gibi gidiyor. Düdük çalıyorum, ama daha hızlı pedal çeviriyor. Anlamıyor, görüyorsunuz ya. Sanki aydan düşmüş buraya... Ama yardımcım yetişip durdurdu işte bunu."

Loşka kalabalığın içinde sıyrılıyor, koluma sıkıca sarılıyor ve diyor ki:

"Bir daha kaçamasın diye bu yılanın kolunu kırmak geliyor içimden."

"Kardeşler," diyorum, "ben buradan gitmenin yasak olduğunu bilmiyorum ki. Hiç öyle kaçmaya da davranmadım."

Bekçi, böğürür gibi bağırıyor.

"Kaçmaya davranmamışmış! Şu küstahın ne dediğini duydunuz mu? Milise götürün şunu. Sıkı tutun. Böyleleri hep kaçmaya kalkar."

Diyorum ki;

"Kardeşler, cezası neyse öderim. Reddetmiyorum ki. Ama kollarımı kıvırmayın."

"Kimliğini göstersin, cezasını ödesin. Boşuna milise gitmeye gerek yok."

Bekçiyle birkaç gönüllü beni milise götürmeye niyetleniyorlar ama geri kalan izleyicilerin baskısı altında bekçi, ağza alınmayacak küfürlerle benden para cezasını alıp belli ki gönülsüzlükle serbest bırakıyor.

Bisiklet yanımda, yalpalayarak yürüyorum. Kafamın içi davul gibi, gözlerimin önünde şimşekler çakıyor. Ruhum darmadağın.

Yol boyunca çıldırmış gibi tekrarlayıp duruyorum: "Tanrım!" Elimle başımı ovalayıp derin bir of çekiyorum.

Nehir kıyısına geliyorum, tekrar bisiklete biniyorum, bir yandan da konuşuyorum:

"Belanı buldun işte. Prenslere layık bir hayat diyordun, al sana prens!"

Sessizce sürüyorum bisikletimi kıyıda. Olan biteni unutuyorum. Yakın geleceğe dair harika bir hayat tablosu önümde.

Mesela, şöyle olsaydı ne vardı sanki:

İki tekeri de iki su damlası gibi birbirine benzeyen bisikletimi sürüyorum.

Aynı ağaçlı yola dönüyorum. Birinin güldüğünü işitiyorum. Bakıyorum; başında yumuşak şapkasıyla bekçi yürüyor. Elinde bir çiçek; unutmabeni veya bir güz lalesi. Gülerek çiçeği çeviriyor elinde, diyor ki:

"Ey, nereye gidiyordun kardeş? Ne demeye döndün bu tarafa? Kulağın da mı sağırdı? Bir gel bu tarafa, çiçek yerine cezayı alacaksın yoksa!"

Sessizce gülüyor, unutmabeniyi uzatıyor. Böylece, birbirimizden gayet hoşnut ayrılıyoruz.

Hayalimdeki bu sakin manzara acımı hafifletiyor. Asılıyorum bisikletin pedallarına. Kendi kendime de diyorum ki: "Önemli değil. Ölmedim ya. Gencim daha. Ne kadar beklemem gerekiyorsa bekleyeceğim."

Bir insan sevgisi ve mutlulukla doluyor tekrar yüreğim. Güzel bir şeyler söylemek ya da haykırmak istiyorum gene: "Yoldaşlar, yeni bir hayat inşa ediyoruz; zaferi kazandık, büyük zorluklar aştık, hadi, saygı gösterelim birbirimize!"

1933

HAMAM VE İNSANLAR

Bakın, Leningrad'daki hamamlardan birinde ne oldu.

Hamama giden bir teknisyen yıkandıktan sonra giyinmek istiyor tabii. Ama dehşetle fark ediyor ki elbiseleri çalınmış. Gene de hırsız insafa gelmiş de ceket, şapka ve kemerini bırakmış. Bizim teknisyen dövünüyor, üzerinde bir şey olmaksızın, dolabın yanında öylece duruyor. Ne yapacağını da bilmiyor. Dolabın yanında anasından doğduğu gibi duruyor, edep yerlerini eliyle örtüp. Taş kesmiş gibi.

Teknisyen. Eğitimsiz değil. Ama eve nasıl gideceğini bilmiyor. Ayaklarının üzerinde güçlükle duruyor.

Neden sonra telaşla ceket ve şapkayı giyiyor, kemeri eline alıyor ve böylesine, tamamen soyut bir halde pek bir şey düşünmeden hamamın kabul yerine gidiyor.

Birileri diyor ki:

"Her gün hırsızlık oluyor bu hamamda!"

Kafasının içi dolap beygiri gibi olan bizim teknisyen, farkına varmadan, eski resme ait kelimelerle konuşuyor, yoldaş yerine efendi diyor mesela. Herhalde bu derin heyecan yüzünden yeni düzendeki yeni sorumluluk ve kişiliğini bile unutmuş olacak.

Diyor ki;

"Efendiler," diyor, "şimdi en önemlisi, eve nasıl gideceğim?"

Henüz banyo yapmamış olanlardan biri diyor ki:

"Müdürü çağırın buraya. Bir şeyler düşünüp çözsün bu durumu."

Teknisyen, zayıf bir sesle diyor ki:

"Efendiler, müdürü çağırın bana."

Tellaklardan biri çıkışa koşturuyor. Az sonra müdürle birlikte geliyor. Ama, o da nesi! Oradakiler bir de bakıyorlar ki, müdür kadın. Başındaki şapkayı saygıyla çıkaran teknisyen düşünceli bir tavırla diyor ki:

"Efendiler, bu da nesi böyle! Hepimiz bir erkek göreceğimizi düşünürken karşımıza bir kadın çıkıyor. Erkekler hamamında kadın yönetici," diyor, "bu," diyor, "ölçüsüz bir anormallik."

Ve şapkasıyla örtünerek heyecan içinde divana oturuyor.

Diğer erkekler diyorlar ki:

"Kadından müdür yapmak, hakikaten sınırsız bir anormallik."

Müdür diyor ki:

"Belki sizin için öyledir. Ama meydanın öte tarafında bir kadınlar hamamı var ve orada," diyor, "hiç de sınırsız bir anormallik değilim. Bu tür kelimeler kullanmamanızı rica edeceğim."

Bizim teknisyen ceketini çekiştirerek diyor ki:

"Biz size hakaret etmek istememiştik. Neden heyecanlanıyorsunuz ki? Bunun yerine, eve nasıl gideceğimi düşünseniz daha iyi olur."

Müdür diyor ki:

"Doğru, benden önceki müdür erkekti. Erkekler hamamında görevini gayet iyi yapıyordu, ama kadınlar hamamına uymuyordu. Nedense oraya pek sık gidip geliyordu. Şimdiyse erkekleri pek nadiren hamam müdürlüğüne atıyorlar. Çoğunlukla kadınları atıyorlar. Bana gelince, ben sadece gerektiği zaman veya bir şeyler çalındığında buraya geliyorum. Bundan da gocunmuyorum. Ama ne zaman buraya gelsem hakarete maruz kalıyorum ve yıkanan erkeklerin hepsi de benim sınırsız bir anormallik olduğunu söylüyor. Bakın, sizi uyarıyorum, vazifeme bakarak bana hakaret edecek olursanız doğruca milise giderim. Şimdi söyleyin, ne oldu?"

Teknisyen diyor ki:

"Efendiler, ne diyor bu? Ne hali varsa görsün. Ben pantolonsuz eve nasıl gideceğim diye düşünüyorum, oysa benim kendisine sınırsız bir anormallik dememe kızıyor. Bir de beni milise teslim etmekle tehdit ediyor. Keşke müdür erkek olsaydı! Hiç değilse yedek pantolonlarından birini bana verirdi. Kadın müdürün derdine bak! Efendiler, şimdi eminim, bu hamamdan hiç değilse birkaç gün çıkamayacağım ben; görün de bakın!"

Etraftakiler müdüre diyor ki:

"Dinleyin madam, belki kocanız da buralardadır. Belki fazladan bir pantolonu da vardır. Hiç değilse, geri getirmek şartıyla bir pantolon verin. Baksanıza, adam ne halde. Eve nasıl gideceğini bilmiyorlar."

Müdür diyor ki:

"Kadınlar hamamı tamamen huzurlu, buradaysa her gün bir volkan patlaması oluyor. Hayır, efendiler, ben burada müdürlük yapmayı reddediyorum. Benim kocam Vyatka'da çalışıyor. Pantolon vermem mevzubahis bile olamaz. Üstelik bu, bugünkü ikinci hırsızlık ihbarı. Hiç değilse ilk seferinde çalınan paraydı. Bir de mesele gene pantolon olsaydı, ne yapacaktım! Şimdi şöyle yapalım: eğer yedek pantolonu olan biri varsa versin şuna; yoksa adama bakamıyorum bile. Bu kargaşa yüzünden migrenim tutacak gene!"

Tellak diyor ki:

"Peki, gene ben vereyim yedek pantolonumu. Ama bunu senede bağlayalım. Burada sık sık hırsızlık oluyor; bu ay benim bütün pantolonlar böyle gitti. Bir beriki alıyor, bir öteki. Oysa bunlar kendi pantolonlarım."

Tellak bizim teknisyene basma bir pijama veriyor, müşterilerden biri de mont ve terlik. Az sonra, ağlamamak için kendini güçlükle tutan dostumuz, bu müzelik kıyafetlerle örtünüyor. Ve bu tuhaf halde, ne olduğunu bilmeden hamamdan çıkıyor.

O çıkar çıkmaz biri bağırıyor:

"Bakın, birinin yeleği çivide asılı kalmış!"

Herkes, bu yeni buluntuya doğru seğirtiyor.

Biri diyor ki:

"Belli ki hırsızdan kalma bu! Yeleğe iyice bakın, ceplerini güzelce yoklayın. Çokları kimliğini cebinde taşır."

Cepleri ters çeviriyorlar ve orada kimliği buluyorlar. Kimlik, merkez biçki atölyesinde görevli Selifanov'a ait.

Herkes, hırsızın izini bulduklarına emin oluyor.

Müdür çabucak milisi arıyor, iki saate kalmadan Selifanov'un evinde arama yapılıyor.

Selifanov büyük bir şaşkınlıkla diyor ki:

"Aklınızı mı kaçırdınız siz! Daha bu sabah o hamamda benim eşyalarım da çalındı. Bununla ilgili şikâyette de bulundum. Benim yeleğe gelince, herhalde hırsız bırakmış olacak."

Herkes Serafimov'dan özür diliyor ve yaptıklarının büyük bir düşüncesizlik olduğunu söylüyorlar.

Aniden, Selifanov'un çalıştığı biçki atölyesinin müdürü diyor ki:

"Peki, emin oldum, siz de o hamamın malulü oldunuz. Ama söylesenize; dolabınızdaki şu paltoyu nereden buldunuz? Palto bizim atölyenin malı. Bizdeki sayımlarda eksik çıkmıştı. Belli ki siz almışsınız. İyi ki merak edip de aramaya katılmak için gelmişim."

Serafimov bir şeyler gevelemeye başlıyor, ama çok geçmeden paltoyu çaldığını itiraf ediyor.

Tabii anında tutukluyorlar. Böylece hamam hikâyesi bitiyor, başka bir dava başlıyor. Ama iyisi mi, bu iki konu birbirine karışmasın diye susalım biz.

1935

UYUMSUZ EVLİLİK

Eski hayattan dikkat çekici bir tablo daha var. Adı: "Uygunsuz Evlilik."

Bu tabloda bir gelinle damat resmedilir.

Damat yaşlı mı yaşlı bir beyefendi, belki de yetmiş üç yaşında, ya da öyle bir şey titrek, bir ayağı çukurda; bakılacak hali bile yok.

Yanında gelin. Beyaz gelinlikli, genç bir kız. Hani bir kuş adeta; yaşı olsa olsa on dokuz.

Bakmaya kıyamıyorsun. Bir kilise mumu elinde titriyor. Göbekli rahibin karşısında sesi de öyle. Ve rahip soruyor: Ee, seni salak, bu evlilikten memnun musun?

Tabii bu tabloda elinin titrediğini ve rahibin konuşma yaptığını görmek mümkün değil. Hatta sanatçı, zamanımızın ideolojik kaygıları gereği rahibi hiç resmetmez. Ama böyle bir tabloya baktığınızda orada olmayan diğer şeyleri de kendiniz hayal edebilirsiniz.

Genel olarak, şaşırtıcı düşüncelere yol açar ressamın tuvali.

Gerçekten, devrime kadar bir bunak, güzelliğinin baharında bir kızla evlenebilirdi. Yani mesela bir ekselansları veya senatör olurdu ve tek maaşı, iki yüz altın rubleyle malikâne, araba benzeri şeyleri içerir, veya daha fazla olurdu. Kızsa fakir bir aileden gelirdi. Anası da başının etini yerdi kızın: kısmetini tepme, evlen.

Tabii ki bugün bunların hiçbiri yok. Devrim sayesinde bütün bunlar ebediyen yok oldu. Artık olmuyor. Genç kızlar, hızla delikanlılarla evleniyor. Daha yaşlı kadınlar, daha yıpranmış numunelerle birlikte yaşamaya karar veri-

yor. Tamamen ihtiyarlamış olanlar genelde yaşlarına uygun eğlencelerle meşgul oluyorlar, dama oynuyorlar ya da nehir kıyısında dolaşıyorlar.

Kuşkusuz, genç kızların bazen orta yaşlılarla evlendiği de oluyor. Ama bu orta yaşlı da çok iyi bir fizyolog, ya da botanikçi, ya da herkesi şaşırtan bir şeyler keşfetmiş biri, ya da yetkili bir muhasebeci çıkıyor; dolayısıyla iki kişiyi geçindirecek maddi gücü bulunuyor.

Hayır, bu tür evliliklere nahoş duygular neden oluyor değil. İçtenlikle sevmek de mümkün; zira belki de damat son derece yetenekli biri, iyi bir hatip çıkıyor veya engin bir bilgiye ya da harika bir sese sahip oluyor.

Öyle eskisi gibi uyumsuz evlilik tabloları artık olmuyor. Zaten buna benzer bir şey olursa herkesin kahkahasını ve şaşkınlığını çekiyor.

Yakınlarda Leningrad'da böyle bir olay oldu.

Sıradan bir devlet hizmetinde görevli bir ihtiyar bu sene beklenmedik bir şekilde genç bir kadınla evlendi.

Kız, düşünebiliyor musunuz, yirmi yaşında, Penza'dan gelmiş, inanılmaz güzel. Adamsa altmış yaşında falan. Saçları dökülmüş. Yüzü hayatın fırtınalarının izlerini taşıyor. Gözleri sıradan, kızarık. Yani her gün tramvaylarda onlarcasıyla karşılaşabileceğiniz tiplerden hiç farkı yok.

Gözleri de doğru dürüst görmüyor. Miyop. Renk körü. Yeşili mavi sanıyor, mavi de gözüne beyaz gibi görünüyor.

Yakın zamana kadar evliydi. Üstelik de ihtiyar karısıyla birlikte kutu gibi bir odada yaşıyordu.

Ama bütün bu olumsuzluklara ve eksilere rağmen, beklenmedik bir şekilde, herkesi şaşırtarak genç, güzeller güzeli bir kadınla evlendi.

Olayı çevresindekilere şöyle açıkladı: efendime söyleyeyim, yeni bir çağda yaşıyoruz, bu zamanda yaşlılar bile genç ve epeyce sempatik görünüyorlar.

Çevresindekiler dedi ki:

"Ajitasyon ve propaganda işleriyle daha az meşgul olup bu kadının sizden ne istediğine bakın. Bunun sizinle evlenmesi fıkra gibi bir şey."

İhtiyar dedi ki:

"Dış görünüşüm ve manevi zenginliğim dışında maddi hiçbir şeyim yok. Maaşım düşük. Elbise dolabımda bir pantolonla bir çift yırtık mendil var. Odaya gelince, bu zamanımızda değerli sayılabilir. Ama hâlâ yaşlı karımla birlikte yaşamış olduğum odadayım. Orayı ikiye böleceğim. Ve bundan böyle de on metrekarelik bir yerde, kaderin bu yaşlılığımda bana gönderdiği bu fırsatla birlikte, mutluluktan aptallaşmış olarak yaşayacağım."

Çevresindekiler dediler ki:

"Ne haliniz varsa görün! Anlamak istemiyorsunuz ki..."

Odasını ikiye böldü. Boyasını, badanasını yaptı. Ve bu on metrekarelik küçücük odada, gencecik gülüyle birlikte, el ele-göz göze, yeni ve muhteşem bir hayata başladı.

Şimdi şöyle bir durum ortaya çıkıyor:

Genç hayat arkadaşı bu ufacık odayı alıp büyüğüyle değiştiriyor. Zira öte taraftakine büyük odanın kirasını ödemek zor geliyor ve sadece yasayla garanti edilmiş on metrekarelik bir oda istiyor.

Genç kadın, mutluluk sarhoşu kocasıyla birlikte on dört metrekarelik öte tarafa geçiyor.

Bir süre burada yaşıyor; ama tabii taze bir enerjiyle dolu. Bu odayı da yirmi metrekarelik başka bir odayla değiştiriyor. İhtiyar aptalla birlikte oraya taşınıyor.

Taşınır taşınmaz da tartışmaya başlıyor, sonra gazeteye bir ilan: iyi durumdaki yirmi metrekarelik odayı farklı semtlerde olabilecek iki odalı bir daireyle değiştiriyorum.

Böyle, tek odada el ele göz göze yaşamak isteyen ve kendi iki odalı dairelerini bununla değiştirmek isteyen bir çift bulunuyor.

Fazla uzatmayalım: Bu tamamen gizemli evlilikten sadece iki ay sonra bizim aşk sarhoşu ne olduğunu anla-

maksızın kendini şehir dışında, minik bir odada yalnız buluverdi.

Genç kadın ise Vasilivskiy adasında, küçük, ama gayet hoş bir odaya yerleşmişti.

Çok geçmeden de, bu odayı bırakmadan genç bir mühendisle evlendi; şimdi sınırsız ölçüde mutlu ve mesutlar.

İhtiyar ahmak, kadını dolandırıcılıktan mahkemeye vermeye kalktı. Bu amaçla bir hukukçuyla da görüştü. Ama eski bir avukat olan bu hukukçu neşeyle gülerek, bu sahtekârlığı kanıtlamanın çok güç olduğunu ve belki de genç eşin başlangıçta gerçekten de ona kapılmış, ama yakından tanıyınca hayal kırıklığına uğramış olduğunu açıkladı.

Bizim ihtiyar salak bu tatlı düşlerle avundu. Şimdi her gün şehrin banliyösünden trenle gidip geliyor.

Tabii bunu tahmin etmemişti. Besbelli kendini genç sayıyordu hâlâ. Heyecanlı duygulara kapılmış, fanteziler kurmuştu, hem de her türden; eh, sonuç da ortada işte.

1935-1936

BİR HASTALIK HİKÂYESİ

Açık konuşmak gerekirse, hasta olunca evde yatmayı tercih ederim.

Tabii ki laf yok, hastaneler herhalde aydınlık bir kültürün ürünüdürler. Orada aldığınız kaloriye çok dikkat edilir. Oysa evde ne varsa yersiniz.

Beni tifodan hastaneye kaldırdılar. Evdekiler böylece dayanılmaz ağrılardan kurtulabileceğimi düşünüyorlardı.

Onların tek amaçları bu da olsa, ben öyle özel bir hastaneye düştüm ki, burada her şeyi pek beğendim.

Hastayı getirir getirmez kayıt defterine geçiriyorlar ya, bu sırada beriki de duvardaki bir tabelayı okudum: "Cenaze teslimi 15.00-16.00 arasında yapılır.

Başka hastaları bilmem ama, bu yazıyı okur okumaz bacaklarım titredi. En önemlisi, ateşim çok yüksek ve hayat da organizmama ancak kılı kılına tutunuyor, belki de pamuk ipliğine bağlı; ve böyle bir haldeyken böyle bir yazı okuyorsunuz.

Kaydımı yapan adama döndüm:

"Böyle bayağı bir yazıyı şuraya asmak da neyin nesi, hastabakıcı yoldaş," dedim, "hastanın," dedim, "gözü doğruca oraya kayıyor."

Hastabakıcı söylediğime pek şaşırıp dedi ki:

"Şuna bakın," dedi, "adam hasta, zorlukla yürüyor, neredeyse soluğu kesilecek, ama," dedi, "hemen eleştiriye kalkıyor. Eğer," dedi, "iyileşirseniz, o zaman eleştirirsiniz, böylece bizim sizi saat üçle dört arasında, orada söylenen halde yakınlarınıza teslim etmeyeceğimizi de öğrenirsiniz."

İçimden bu hastabakıcıyla birbirimize girmek geçti ama, ateşim 39.8'di; tartışamadım. Sadece dedim ki:

"Hadi oradan, hastabakıcı bozuntusu, bakalım iyileşince de bana böyle küstahça cevap verebilecek misin. Hastaya," dedim, "böyle söz söylenir mi? Bu sözler," dedim, "moralman çökertir zaten hastayı."

Hastabakıcı, bir ağır hastanın onunla böyle serbestçe tartışmasına şaşıp çenesini kapadı. Bir hemşire yaklaştı:

"Hadi bakalım hasta," dedi, "yıkanma yerine."

Ama bu sözler de asabımı bozdu:

"Buna," dedim, "yıkanma yeri yerine hamam demek daha doğru. Bu kelime," dedim, "daha güzel; hastanın moralini yükseltir. Ben," dedim, "sizin yıkayıp kaşağılayacağınız bir at değilim ki."

Hemşire dedi ki:

"Hem hasta," dedi, "hem de bütün inceliklere dikkat ediyor. Ama," dedi, "her şeye burnunuzu sokarsanız iyileşemezsiniz."

Beni hamama götürdü ve soyunmamı söyledi.

Soyunmaya koyuldum. Bu sırada, suyun üzerinde bir kafa fark ettim. İhtiyar bir kadın havuzda oturmuş duruyordu; herhalde hastalardan biriydi.

Hemşireye dedim ki:

"Nereye getirdiniz beni, serseriler," dedim, "kadınlar hamamına mı? Baksanıza," dedim, "biri yıkanıyor!"

Hemşire dedi ki:

"İhtiyar, hasta bir kadın oradaki. Siz ona aldırmayın. Ateşi çok yüksek, hiçbirşeye tepki göstermiyor. Utanmanıza gerek yok, soyunabilirsiniz. Bu arada biz de ihtiyarı çıkarıp sizin için temiz su ayarlayalım."

Dedim ki:

"İhtiyar tepki göstermiyor da, ben gösteriyorum herhalde. Hamamda bir başkasının daha olduğunu görmek de benim için hiç hoş değil."

Bu sırada hastabakıcı da geldi.

"Hayatımda," dedi, "böyle kaprisli bir hasta görmedim. Bu küstaha hiçbir şey beğendiremiyoruz. Can çekişen bir ihtiyar, ama bunu rahatsız etmiş. Oysa kadının ateşi neredeyse kırk derece; gözü hiçbir şey görmüyor. Her halükârda ona beş dakikadan fazla katlanmak zorunda değilsiniz. Bize bilincini kaybetmiş hastalar gelmesini tercih ediyorum zaten. Hiç değilse böyleleri şikâyetçi olmuyor, bizimle bilimsel ağız dalaşlarına girmiyorlar."

Havuzdaki ihtiyarın da sesi yükseldi:

"Baksanıza," dedi, "ya beni sudan çıkarın, ya da kendim çıkıp sizi elden geçireceğim."

Böylece bana soyunmamı söyleyip ihtiyarla uğraşmaya koyuldular.

Ben soyunur soyunmaz da sıcak suyu hazır edip havuza girmemi söylediler.

Huyumu öğrenmişlerdi, bu yüzden benimle tartışmayıp işlerini yaptılar. Yıkandıktan sonraysa benim ölçülerime uymayan, kocaman iç çamaşırlar verdiler. İlkin bunları hınzırlık olsun diye bilhassa çıkardıklarını düşündüm, ama sonra gayet normal davrandıklarını fark ettim. Burada zayıf hastalar büyük önlükler giyiyordu, şişman hastalar ise daracık şeyler.

Benim çamaşırlar başkalarınınkinden daha bile iyiydi. Hastanenin damgası önlüğümün yenindeydi, bu yüzden çirkin görünmüyordu; diğerlerindeyse bu damga, kiminde sırtında, kimindeyse göğsündeydi, tabii bu, insanlık onurunu zedeliyordu.

Öte yandan ateşim de yükseliyordu; bu yüzden bu meseleleri tartışamadım.

Beni küçük bir koğuşa aldılar. Burada her neviden yaklaşık otuz hasta vardı. Bunların birkaçının durumu da ağırdı. Birkaçıysa tam tersine iyileşmiş görünüyordu. Birkaçı ıslık çalıyor, diğerleri dama oynuyordu. Bazısı da koğuşta volta atıyor veya uzanmış bir şeyler okuyorlardı.

Hemşireye dedim ki:

"Anlaşılan akıl hastanesine düştüm ben. Öyleyse açıkça söyleyin. Her sene," dedim, "hastaneye yatarım, ama

böylesini ilk defa görüyorum. Bütün diğer hastaneler sakin ve düzenli, burasıysa pazar yeri gibi."

Hemşire dedi ki:

"Belki de sizi özel bir koğuşa alıp başınıza sinekleri ve pireleri kovalasın diye bir nöbetçi dikmemizi emredersiniz?"

Başhekim gelsin diye avazım çıktığınca bağırdım, ama onun yerine deminki hastabakıcı geldi. Zaten kendimi çok halsiz hissediyordum. Hastabakıcıyı görür görmez bayılmışım.

Kendime geldiğimde aradan üç gün geçmiş gibi geldi bana.

Hemşire dedi ki:

"Belli ki," dedi, "yedi canlısınız siz. Bütün sıkıntıları," dedi, "atlattınız. Sizi yanlışlıkla açık bir pencerenin önüne yatırdığımız halde gene de beklenmedik bir şekilde iyileştiniz. Şimdi," dedi, "her ne kadar diğer hastalardan enfeksiyon kapmış olsanız da, açık yüreklilikle," dedi, "sizi iyileştiğiniz için tebrik edebiliriz."

Her ne kadar organizmamda artık eski hastalık kalmamış olsa da, şimdi bir çocuk hastalığına yakalanmıştım: boğmacaya.

Hemşire dedi ki:

"Belki de enfeksiyonu komşu binadan kapmışsınızdır. Orada hastanenin çocuk bölümü var. Belki boğmaca hastası çocukların yediği kaptan yemişsinizdir. Bu yüzden hastalanmış olacaksınız."

Ama bünyem hızla düzeldi; bir kez daha iyileştim. Ama tam taburcu olacaktım ki, nasıl söyleyeyim, gene hasta oldum; bu defa sinirlerimden. Her yerimde sivilce çıktı, bir taraftan da deri döküyorum. Doktor dedi ki:

"Biraz sakin olun, dert etmeyin, kısa zamanda geçer."

Ama benim sinirlerim aslında beni bir türlü taburcu etmedikleri için bozulmuştu. Ya unutmuşlardı, ya eksik bir şeyler vardı, ya da gelen giden yoktu da salamıyorlardı.

Hastabakıcı dedi ki:

"Başımız öyle kalabalık ki, hastaları taburcu etmeye bile yetişemiyoruz. Üstelik, siz geleli daha sekiz gün oldu ama böyle patırtı çıkartıyorsunuz. Oysa burada öyle hastalar var ki, üç haftadır taburcu edemedik de sesleri çıkmıyor."

Nihayet çok geçmeden taburcu ettiler, ben de eve döndüm.

Karım dedi ki:

"Biliyor musun Petya, bir hafta önce senin ancak ahrette iyileşeceğini düşünüyorduk; çünkü hastaneden gelen haberde diyordu ki: 'Kocanızın cenazesini almak için en kısa zamanda geliniz.'"

Haberi alan karım koşa koşa hastaneye gitmiş, onlar da muhasebede yapılan bu hata için özür dilemişler. Meğer ölen başka biriymiş, ama nedense ben olduğumu düşünmüşler. Oysa ben bu sırada iyileşmiştim ama sinirden deri dökmeye başlamıştım. Genel olarak, bu olay hiç de hoşuma gitmedi; biriyle dalaşmak için hastaneye koşayım dedim; ama bu işlerin orada hep böyle olduğunu düşünüp vazgeçtim.

Artık hastalanırsam evde yatıyorum.

1936

BÜYÜK ŞEHRİN ATEŞİ

Bizim ortak dairedeki komşulardan birine köyden babası geldi.

Tabii, oğlu hasta olduğu içindi gelmişti. Yoksa hayatının sonuna kadar Leningrad'ı görmezdi. Ama oğlu hasta olunca çıkageldi işte.

Oğlu da bizim komşumuzdu. Bir restoranda garson olarak çalışıyordu. Yemek dağıtıyordu, maaşı da iyiydi.

Belki de daha fazla kazanmak için gece mesaisine kalmış, gece vakti eve dönerken, bu mutfak işinin azizliği olarak soğuk almıştı. İlkin nezle oldu ve bir hafta hapşırdı. Sonra göğsü ağrımaya başladı, ateşi de bir anda sıfırın üzerinde kırk dereceye çıkıverdi.

Bundan önce boş bir gününde zamanını kültürel faaliyetlerle geçirmek için sarayları görmeye Havlovsk'a gitmişti ve karısının trene binmesine yardım ederken belini incitmişti.

Bütün bunlar, hayatının baharındaki bir adamın insana acı verecek şekilde hastalanmasına neden olmuştu.

Böylece, doğuştan evhamlı olan bizim garson, artık iyileşemeyeceğine, bundan böyle sorumluluklarını yerine getiremeyeceğine derinden inanmıştı.

Bu yüzden de son nefesini verirken hakkını helal etsin diye babasını Leningrad'a çağırmıştı.

Babasını çok derinden sevdiği ve şimdi, hayatının son anlarını yaşarken onu tekrar görmek istediği için değil; tersine, kırk yıldır babasıyla arası yoktu ve onun varlığına bile tamamen kayıtsız kalmıştı.

Ne var ki karısı onu böyle akıl almaz yüksek bir ateşle yatar görünce, herkesin yapacağı gibi, oğlunuz hastalandı, Leningrad'a gelin diye bir telgraf çekmişti.

Oğlu toparlamaya başlamışken, ayağında keçeler, sırtında çuvalı ve elinde değneğiyle babası herkesi hayrette bırakacak şekilde Leningrad'a geliverdi. Sonradan anlaşıldı ki ihtiyarın çuvalında çizmeleri vardı; ama bunları özellikle giymemişti; "zenginler asaletlerini, yoksullar giyeceklerini taşır" diyordu.

Kuşkusuz herkes ve bu bağlamda oğlu da, mütevazı, bir ölçüde de dindar bir ihtiyarın gelip yavan konuşmalar yapmasını ve herkese karşı ürkek davranmasını bekliyordu. Ama baba, kesinlikle bekledikleri gibi biri değildi.

İhtiyar eşine az rastlanacak kadar kavgacı, biraz rezalet çıkarmaya meyilli, edepsiz ve arsızdı. Ayrıca da, karşıdevrimci olmasa bile, kafası son derece sıra dışı, gerici siyasi fikirlerle doluydu.

Apartmanın kapısına gelir gelmez kapıcıyla dalaştı ve on iki yıldır burada yaşayan dayısını ziyarete gelmiş bir delikanlının da kulağını çekti.

Sonra, daha ceketini çıkarmadan yöneticiyle sertçe tartıştı: bu çağdaşlık dediklerinin nasıl bir şey olduğuna hayret etmişti de, köyünde bile herkese anlatacaktı.

Dönmesine yakın da oğlundan, kendisini belediyeye kadar götürüp sürekli Leningrad'da yaşamak üzere bir ev bulup bulamayacağını öğrenmesini istedi.

Kuşkusuz ihtiyar belki de kendince iyi biriydi, ama geldiğinden beri neredeyse bütün kiracılar medeni davranışın ne olduğunu unutmak üzereydiler. Herkes onunla dalga geçmeye başlamıştı; bir aptalmış gibi alay ediyorlar, taşralı-köylü davranışlarını tiye alıyorlardı.

Herkes ona saçma sapan bir şeyler söylemek için yarış ediyordu; mesela kapıcı, onu her gördüğünde gıdaklar gibi bir sesle şöyle diyordu: "Hangi kolhozdan geldiniz buraya, genç bey?"

Tabii oğlu, garson Garilov da bu ortak ruh halinden kaçınıyor değildi; gazeteye bakar gibi yapıp gülmemek için kendini zor tutarak şöyle diyordu mesela:

"Bugün sokağa çıkmayın baba; kır ve kızıl saçlıların sürek avı bekleniyormuş."

Kuşkusuz bütün bunlar kötü niyetten yapılıyor değildi, ama gene de, yetmiş iki sene yaşamış ve belki hepsini toplasan topundan daha akıllı olan, köyden gelmiş bir ihtiyar için hoş şeyler değildi. Berikiler onun cahil, aptal, sıradan bir köylü olduğunu düşünüp böyle davranıyorlardı.

Oysa bunlar onun üzerinde tam da tersine bir etkiye neden oluyordu.

Burada bulunduğu her gün bir rezalet çıkıyordu.

Bağırışlar, hakaretler, buna benzer şeyler.

Ziyaretinin haftası dolduğunda bir birahanede kafayı çekti ve kavga çıkarmaya kalktı. Hatta milise teslim etmeye bile kalktılar. Ama ihtiyar paçayı kurtardı, sokaklarda sürtmeye çıktı.

Öylece yürüyüp türkü söylüyordu. İhtiyar, ak saçlı, köylü kıyafetli, son derece basit, sıradan.

Öylece yürüyordu ve bir bakıyor ki, kaybolmuş. Tabii kaybolmak çok saçma. Gerçi adresi biliyordu. Ama sarhoş gözleri açılıverdi, bir anda ayıldı.

Oradan geçen birine yol sordu. Ama beriki de yolu bilmiyordu; bu yüzden milise gitmesini salık verdi.

Tabii bizim ihtiyar, milis karakoluna gitmekten korkup o heyecanla iki-üç mahalle daha geçti.

Sonunda bağırıp çağıracak diye korkarak, tedirginlikle, görevli bir milise yaklaştı.

Berikiyse, talimatlara uygun olarak, beyaz eldivenli elini kasketine götürerek ihtiyara selam durdu.

Alışkın olduğu şekilde bir rezalet çıkacak diye kendini hazırlayan ihtiyar, bu beklenmedik durumdan biraz şaşkınlığa kapıldı ve meseleye giremeden abuk subuk sözler saçmaladı.

Milis ise hangi sokağa gideceğini sordu, yolu gösterdi ve tekrar selam durup kendi işine döndü.

Ama eski zamanlarda sadece generallere ve baronlara gösterilen bu saygı, Leningrad'ı ziyarete gelmiş olan bizim ihtiyarda sıra dışı bir etkiye neden oldu.

Üstelik, ilk seferinde milisin bir hata yapmış olabileceğini düşündüğü halde, ikinci selamda bunun bilinçli olduğundan hiç kuşkusu kalmadı.

O zaman başka bir milise yaklaştı ve bir kez daha aynı selamla karşılaştı; şimdi ihtiyar ruhu daha derinden sarsılmıştı.

Kuşkusuz, bu olayın onun ruhunda karşılığını aynı anda mı bulduğunu bilmiyorum; ama gene de herkes ihtiyarın eve büyük bir ağırbaşlılıkla döndüğünü fark etti; kapıcının önünden geçerken onunla âdeti olduğu gibi ağız dalaşına girmedi; sessizce selamladı ve yoluna devam etti.

Gerçekten de böylesine önemsiz bir olay böyle zorlu bir karakterde bu kadar önemli bir rol mü oynadı, bilmiyorum; ama herkes, bizim Gavrilov babaya bir şeyler olduğunu ve şimdi son derece değiştiğini fark etmişti.

Kimileri onun, apartmanın yanındaki bir milise iki kere gidip saygıyla konuştuğunu da görmüştü.

Kafalarında hınzırlıktan başka bir şey olmayan çokları bunu, ihtiyarı milise götürmeye kalktıklarında duyduğu korkuya bağladılar. Bazılarıysa başka türlü anladı.

Bizim ortak dairedeki, şeker hastası olan aydın komşumuz da bu olayla ilgili dedi ki:

"Her zaman kişiliğe saygının, övgü ve onurlandırmanın sıra dışı sonuçlara yol açacağını savunmuşumdur. Bu sayede birçok karakter kelimenin tam anlamıyla gül gibi açılır."

Çoğunluk onunla aynı fikirde değildi; bizim dairede de bu konuda sonuçsuz bir tartışma oldu.

Üç gün sonra Gavrilov oğluna, acil işleri yüzünden köye dönmesi gerektiğini söyledi.

Bizim dairedekilerden birkaçı, ihtiyara yaptıkları dayanılmaz şakaları affettirmek için, onu yolculamaya istasyona gittiler.

Tren yaklaşırken bizim ihtiyar yolculamaya gelenlere saygılı bir asker selamı verdi.

Herkes güldü, o da güldü ve memleketine doğru yola çıktı.

Herhalde orada da insanlarla ilişkilerinde daha saygılı davranıyordur. Böylece hayatı daha aydınlık, güzel olmuştur.

1936

ANMA

Geçenlerde hoş, iyi bir adam ölüverdi.

Sıradan bir işçiydi. Ama bu dünyadaki varlığı sona erdiğinde herkes onun arkasından ne kadar iyi biri ve ne harika bir işçi olduğunu konuşmaya başladı.

Herkes onu öldükten sonra fark etmişti.

Herkes, onun ne temiz ve medeni giyindiğini anlatıyordu. Tezgâhını her zaman nasıl da temiz tutardı: her bir kıymığı silerdi, hiç toz bırakmazdı.

Hem de her zaman yüksek bir tempoyla çalışırdı.

Mesela, bu yaz hastalanmıştı. Bahçeye çıkmak ona kötü geliyordu. Ama hafta sonları hep bahçeye çıkıp orada bir şeyler yapardı. Yemişler ve sebzelerle uğraşıyordu. Ama aniden fenalaştı ve düşüverdi.

Onun yerinde başka biri olsa bağırırdı: "Yardım edin bana, kardeşler!" ya da: "Bir profesör çağırın bana!" Oysa sağlığına hiç aldırış etmedi. Düşünce dedi ki: "Ah, sebzeliğe düştüm, fidanlar ezildi!"

Doktora götürmek istediler, ama o, emekçi ellerinin işinden kendisini alıkoymalarına izin vermedi.

Gene de eve götürdüler; orada, en iyi doktorların gözetiminde iki ay hasta yattı.

Tabii cenaze merasimi harika oldu. Bando matem marşları çaldı. Mesai arkadaşlarının birçoğu onu mezarlığa kadar uğurladılar.

Çok etkili konuşmalar yapıldı. Övgüler yağdırıp yeryüzüne gelen harika insanlardan biri olduğunu anlattılar.

Sonunda, dul karısının yanındaki en yakın arkadaşlarından biri dedi ki:

"Dostumuzun ve yoldaşımızın anısını şereflendirmek isteyenleri dul eşi evine, çay içmeye çağırıyor."

Müteveffayı yolcu edenlerin arasında, M. diye bir mesai arkadaşı da vardı. Gerçi bu M. onu pek de iyi tanımıyordu. Ama birkaç defa iş yerinde görmüştü.

Dul kadın herkesi davet edince o da davete icabet etti. Ama tamamen temiz yüreklilikle. Başka hiçbir düşüncesi yoktu. Oraya bir şeyler tıkınmaya da gitmedi. Zira bugünlerde kimse cenaze yemeğine tıkınmaya gidilmesine şaşırmaz. Gitmesinin nedeni tamamen ideolojikti. "Bu," diye düşündü, "böyle değerli bir insan idiyse gideyim, yakınlarının anılarını dinleyeyim, sıcakta oturayım biraz."

Böylece o da gitti.

Herkes daireye girdi. Tabii masa donanmış. Yemek hazır.

Herkes soyundu. Tabii bizim M. de şapkasını ve paltosunu çıkardı. Ve acılı yakınlarının anılarını dinlemek için onların arasına katıldı.

Aniden mutfaktan üç kişi ona yaklaştı:

"Burada," dediler, "sadece müteveffanın yakınları toplanıyor. Onların arasında siz yabancı kalıyorsunuz. Dul da sizin burada bulunmanızı küstahlık olarak değerlendiriyor. Paltonuzu giyip bir an önce gidin buradan."

Bu sözler tabii ki berikinin canını çok sıktı ve açıklamaya başladı; efendime söyleyeyim, buraya başka bir niyetle değil, sadece yüreğinin çağrısına uyarak gelmişti.

Üç kişiden biri dedi ki:

"Sizin yüreğinizi biliyoruz biz; buraya tıkınmaya geldiniz, bu yüzden varlığınızla müteveffanın ruhunu yaralıyorsunuz. Hemen defolup gidip buradan, yoksa ölenin akrabaları ve dostları atacak dışarı."

Bu sözler üzerine paltosunu alıp omuzlarına attı.

Tanışlardan biri de kasketini alıp iki eliyle birden kafasına öyle bir geçirdi ki, kulakları ezildi.

Hayır, tabii ki dokunmadılar ona, hatta hiçbiri elini bile kaldırmadı. Yani bir dereceye kadar gayet nedenice

davrandılar. Ama elinden tutup koridora çıkardılar. Koridorda dul eşin akrabaları onu bir parça itekledi, hatta bunlardan biri dizine vurdu hafifçe. Ama bu, fiziksel olarak değilse de manevi olarak ona büyük bir acı verdi.

Ne olup bittiğini anlayamamıştı hâlâ; derin bir kırgınlık ve hüzünle merdivenlere yöneldi.

Üç gün kendine gelemedi.

Dün akşam bana uğradı.

Depresyondaydı, hakarete uğramış olmaktan çenesi titriyordu ve gözlerinden yaşlar damlıyordu.

Olayı anlattıktan sonra ne düşündüğümü sordu bana.

Bir parça düşündükten sonra genç muhatabıma dedim ki:

"Sevgili dostum, bana kalırsa sen küçük bir hata yapmışsın. Kalbinin çağrısıyla gitmişsin oraya; bu hususta sana güveniyorum. Ama dul, daveti yaparken sadece eşinin yakınlarını kastetmiş. Eğer seni fabrika davet etmiş ve orada yabancı muamelesi yapmış olsalardı bu şaşırtıcı olurdu. Her şeyi bu incelikle görmek gerek. Ama ev sahiplerine gelince, sana nezaketsiz, kaba davranmışlar; hatta resmen medeniyetsizce. Kasketi kafana geçirmeleriyse düpedüz domuzluk; hayvanın Allah belasını versin!"

Bu sözlerle M. bir parça rahatladı. Dedi ki:

"Şimdi bana niye yabancı dediklerini anlıyorum. Olan biten de beni üzmüyor."

Elini sıktım. Bir kitap hediye ettim. İyi dostlar gibi ayrıldık.

O çıktıktan sonra, onu böyle kabaca kovanların belki de dikiş makinelerine gayet zarafetle davrandıklarını düşündüm. Herhalde onların üzerine titreyip özenle bakıyorlardır. Merdivenlerden atmak şöyle dursun, taşınırken üzerine "atmayın" veya "dikkat" yazıyorlardır.

Bir insana böyle davranmanın çok kötü olduğunu da düşündüm. "Şekerden değilsin ki eriyesin," derler ya; oysa insan insandır, makineler de yalnızca onlara hizmet etsin

diye vardır. Yani insan, bir makineden daha az değer görmeyi hak etmez hiçbir zaman.

Bütün bunları düşünüp okurlarım için bu gerçek hikâyeyi yazmaya karar verdim. İşte, önünüzde...

1937

TAŞ YÜREKLİ

Geçenlerde biri bana uğrayıp acıklı hikâyesini anlattı. Benden bu konuyla ilgili bir hikâye yazmamı rica etti.

Ama hikâyesi beni allak bullak etti. İlkin bu konuda bir şey yapmayı reddettim; çünkü doğrulatmadan yazamazdım.

Ne var ki bu olayı doğrulatmak, göreceğiniz gibi, mümkün görünmüyordu.

Ama yolunu buldum; bu hikâyeyi insanların soyadlarını anmadan anlatacağım. Eğer doğruysa bu işin suçlusu ahlaken altında ezilsin.

Olay şöyle:

Küçük bir kurumun müdürü hafta sonu arifesinde, kurumun tedarik dairesine, ertesi gün ailesiyle birlikte daçaya gideceğini, bu yüzden eşyalarını taşımak için bir kamyon gerektiğini söyledi.

Dairenin yöneticisi tatlılıkla, müdürün ricasını yerine getirme ihtimalinin çok zayıf olduğunu açıkladı. İki kamyon onarımdaydı, biri yol inşaatına verilmişti, dördüncüsüne gelince, daha mayıs başında ertesi gün için muhasebeci M.e tahsis edilmişti. M. de daçaya eşya taşıyacaktı.

Konuşma başka insanların önünde olmuştu, bu yüzden müdür, öfkesini belli edecek bir şey yapmadı; ama yabancılar odadan çıkınca müdür küfretti, yöneticinin üzerine atıldı; bir yandan da müdürün sözlerinin rica değil talimat olduğunu, eğer kamyon yarına hazır olmazsa beriki Allahın belasının pılısını pırtısını toplayıp işten ayrılmasını söylüyordu. Ayrıca da ekledi: onun bu başına buyruk

tavırlarından, masalara ve sandalyelere abanmasından ve bütün bu saygısızlığından bıkmıştı; nihayet onun da, başka kurumlarda çalışan emsalleri gibi çalışmayı öğrenmesinin zamanı gelmişti.

Dairenin yöneticisiyle geri adım atmadı. Müdüre şöyle dedi:

"Ben saygımı kaybetmem. Masa ve sandalyelere abanmaya gelince, sizinle tamamen hemfikirim, bu benim bir eksikliğim. Ama sizin kaba küfürlerinizin ve tehditlerinizin benim bu halimle bir ilgisi yok. Eğer eski düzenden bir insan olsaydınız, çalışanlarla bu tarz bir ilişki anlaşılabilirdi. Ama siz proletaryadan geliyorsunuz, bu yüzden de son zamanlarda konuşmanıza hakim olan bu paşa havası nereden çıktı, anlamıyorum. Ben bütün talimatlarınızı itirazsız yerine getirdim. Sizin iffetli eşiniz resmen benim arabadan inmek bilmiyor. Ama ben size bununla ilgili hiçbir şey söylemedim. Çünkü amirimin ya da onun eşinin iffetine halel getirecek bir şey yapmak bana yakışmaz. Gerçi öte yandan, hanımefendilikten vazgeçip misafirliklerde sürtüyor, şoförü de kuru ayazda bekletiyor. Ancak, size vermek için veremli muhasebeciyi çiğneyip almam gereken kamyona gelince; bunu kesinlikle kabul etmiyorum ve kurşuna da dizseniz yapmayacağım."

Bu sözler müdürü kudurttu. Neredeyse bağırarak dedi ki:

"Nerede ve kim olduğunu unutmuşsun, küstah seni! Ancak sen amir ben de astın olsaydım, bana bu lafları edebilirdin. Seni bu kurumdan kesinlikle kovacağım. O zaman aramızdaki farkı anlarsın."

"Nasıl kovacakmışsınız, bakalım," dedi dairenin yöneticisi. "Suç işlemedim ben, vicdanım da tertemiz. Beni çıkarmanız öyle kolay değil, çünkü çalışanların gözünde bunun için hiçbir nedeniniz yok."

"Sen bunun için hiç tasa etme," dedi müdür. "Nasıl koşa koşa geleceksin bana, göreceğiz."

On gün geçti. Ortalıkla fol yok yumurta yokken müdür ansızın, dairenin yöneticisine, tedarikteki eksiklikler ve düzensizlikler yüzünden sert bir uyarı verdi.

İki hafta daha geçti. Daha birinci darbenin etkisini atlatamamış olan yönetici, işteki sorumluluklarını yerine getirmediği gerekçesiyle görevlerinden azledildi.

Şaşkına dönen daire yöneticisi bölge komitesinden sendikaya, sendikadan halk mahkemesine koşturmaya başladı. Herkese, herhangi bir ihlalin olmadığını, sorumsuzluğun söz konusu olmadığını, tersine, işleri yoluna koymak için fazlasıyla düzenli olduğunu göstermeye koyuldu. Bununla, işletmeye ait malların kendinden önce hor kullanıldığını ima ediyordu. Dahası, kuruma daha fazla gerekli olan şeyleri temin etmek için bir atla koşumlarını da satmıştı. Bütün bu işler müdürün kişisel kininin eseriydi.

Ama bu ürkek sözleri, bir sürü laf kalabalığı, dosya ve klasör girdabında yitip gitmişti.

Öte yandan öfkeli müdür, sendikaya bir dilekçe vererek, kendisi açısından herhangi bir düşmanlığın söz konusu olmadığını, dairenin yöneticisine sadece bir kez bağırdığını, bunun da çalışmasından duyduğu rahatsızlık yüzünden olduğunu belirtti.

Üstelik müdür bir de daire yöneticisinin iki defa kendi kişisel kullanımı için kurum hesabından lastik satın aldığına dair hesaplar ortaya koydu. Yönetici bağıra bağıra, bunun zorunluluk yüzünden ve müdürün rızasıyla yapıldığını söylese de bu olay, kaderinde tayin edici bir rol oynadı. Müdürün yönetici hakkındaki işten çıkarma talimatnamesi kaldırılmadı, yalnız daha basit bir iş bulabilsin diye hafifçe yumuşatıldı.

Yönetici hesabını kapatmak için muhasebeye giderken tesadüfen onunla koridorda karşılaşan müdür dedi ki:

"Ee, köpek, aldın mı boyunun ölçüsünü?"

Yönetici, yumruklarıyla müdürün üzerine atılmamak için kendini güçlükle tuttu ve derin bir hor görüyle ona bakıp çıktı.

Sonra da bu olayı hikâye etmem ricasıyla bana geldi.

İşte, hikâye karşınızda.

Buyurun size, bürokrasinin bir sonucu. Bütün bunlar müdür tarafından öyle bir incelikle ve soysuzlukla yapıldı ki, bir şey kanıtlamam mümkün değil. Yüreği yosun tutmuş olan bu bürokrat omuzlarını silkip her şeyi inkar edecektir.

Sadece bir sosyalizm düşüncesi ve yoldaşça dayanışma, bu bürokratizmle kavgaya girişebilirdi.

Diyeceğim, eğer müdür hakkında anlatılanlar doğruysa, bu hikâye hesap sormanın vesilesi olsun.

1937

ÖĞRETİCİ BİR HİKÂYE

Bu epeyce ilginç sayılabilecek hikâyeyi bana tramvay işletmelerinde çalışan bir işçi anlattı.

Bu hikâye belli bir dereceye kadar sadece ulaşım araçları açısından öğretici olmakla kalmıyor; hayatımızın diğer veçheleri açısından da öğretici.

Bu sebepten saygın okurumuzu, küçük bir hikâye biçimindeki kıssadan hissemizle birazcık yormaya karar verdik.

Diyeceğim, kurumlardan birinde soyadı Ç. olan epeyce güçlü kuvvetli bir işçi çalışıyordu.

Yirmi yıl boyunca bu kurumda zorlu işlerle meşgul olmuştu. Bir ara, düşünebiliyor musunuz, yerel komiteye seçildi. Sonra da kurumun yöneticiliğine atandı. Sonra da başka bir yerlere konuldu.

Kısacası bu yirmi yıl boyunca hep hayatın zirvesindeydi. Üstelik herkes de bu duruma alışmıştı. Kimse buna şaşırmıyordu. Hatta bazen şöyle düşünüyorlardı: Zaten böyle olması gerekiyor.

Tabii Ç., ne mühendis ne de teknisyendi. Özel bir eğitimi yoktu. Hatta hayat okulunu bir tarafa bırakırsanız hiç eğitimi de yoktu.

Ne var ki herkes onu sayıyordu, saygı gösteriyordu, umut bağlamıştı falan.

Bir toplantı olduğunda gayet vazgeçilmezdi. Denebilir ki, gökyüzündeki tanrı gibi süzülürdü. Başka başka konularda konuşmalar yapar, söz söyler, aforizmalar ve sloganlar üretirdi. Her toplantının açılış konuşmasını o yapardı. Herkes de, o olmasa dünyanın tersine döneceğini sanırdı.

Tabii bütün bu konuşmaları, gelecek kuşak için kayda alınırdı. Yirmi yıl dolunca, bu konuşmaları özel bir broşür halinde yayınlamayı bile düşünmüştü. Ancak son zamanlarda kâğıttan fincan altlığı ve dondurma külahı üretilmesi işi epeyce hız kazandığından, onun broşürüne kâğıt kalmamıştı. Basılmış olsaydı, bu orijinal konuşmalarını ilgiyle okur ve bu dünyada ne insanlar da yaşıyor diye hayretlere gark olurduk tabii.

Böylece, yirminci yılının görkemli bir şekilde kutlanmasına karar verildi. Hatta tahta bir bond çanta bile satın alındı; bunun üzerinde şöyle yazıyordu: "Siz... yirmi yıl... falan filan... Siz bizi... biz sizi... Merci... daha güçlü... falan filan..."

Yani buna benzer şeyler.

Ama bu kutlama gerçekleştirilemedi, zira hazırlanan kutlamanın anlamını belirgin bir şekilde düşüren bir olay oldu.

Bu da son toplantıda oldu.

Bizim Ç. konuşmasını daha yeni tamamlamıştı. Ateşli bir konuşma yapmıştı; efendime söyleyeyim, işçiler... emek... çalışıyorlar... uyanıklık... dayanışma...

Ve konuşmasından yorulup güçlü alkışlar altında başkanın yanındaki yerine oturdu, dalgın bir şekilde kurşun kalemini kâğıt üzerinde gezdirmeye koyuldu.

Aniden, düşünebiliyor musunuz, tramvay sürücülerinden bir işçi öne çıktı. Son derece temiz giyimliydi: gri bir takım elbise, yakasına unutmabeni asılı, çoraplar, ayakkabılar...

Çıkıp konuştu:

"Demin yoldaş Ç.nin son derece ikna edici konuşmasını dinledik. İçimden ona sormak geliyor: bu konuşmayla ne söylemek istedi? Yirmi yıldır onun sesini dinliyoruz: işçiler, emek, estek-köstek... Ama kendinize bir sorun: yoldaş Ç. kendinden bizim çalışma alanımıza ne katmıştır? Kimdir o; teknisyen mi, mühendis mi, yoksa buraya ilgimizi çeksin diye gönderilmiş bir opera sanatçısı mı? Ya

da yapabildiği bir şey var mı? Hayır, elinden hiçbir şey gelmez. Yalnızca boş konuşmalar yapar. Ama biz bu yirmi yıl boyunca epeyce büyüdük. İçimizden birçoğu yedi yıllık eğitim alıyor. Bazılarımız onuncu sınıfı bitirdi. Ve şimdi bunlar, saygıdeğer yoldaş Ç.ye ders de verebilirler; zira tramvay sürücüleri artık eskisi gibi kara düzen değil. Eskiden sadece motor kolunu çevirmeyi becerirlerdi; oysa şimdi bir sürücü kendi çapında uzmandır, motoru çizebilir, siyasi konuşmalar yapabilir ve bizim hatip Ç.ye trigonometri dersi verebilir."

Böylece müthiş bir gürültü koptu. Bağırış, çığırış.

Başkan biraz korkmuştu. Bu duruma ne tepki göstereceğini bilmiyordu.

Bağırışlar devam ediyordu: "Haklı!" "Kesinlikle doğru!"

Biri çıkıp konuştu:

"Hayır, bizim dillere destan hatibi kovalamaya gerek yok, çünkü o da yirmi yıldır kendi alanında ilerledi. Ama bizim üretim toplantılarımızda ahlak konuşmaları yapmaktansa yerel komitede oturup pul yapıştırması daha iyi olur."

Herkes gene bağırıştı: "Doğru!"

Duvara yaslanmış birisi de çıkıp dedi ki:

"Herhalde bu Ç. kendine uygun bir slogan bulmuş: 'Baş ol da, istersen iskele başı ol.' İşte o da bu yüzden bizim başımızda."

Bunun üzerine başkan konuşmacının sözünü kesip dedi ki:

"İnsanlara hakaret etmeyin."

Bu anda herkes Ç.ye baktı. Herkes onun yüzünde bir öfke fırtınası, şaşkınlık ve incinmiş duygular bulmayı umuyordu. Ama buna benzer bir şey görmedi.

Kalktı, gülümsedi ve ensesini sıvazlayıp dedi ki:

"Gerçekten, söylesenize, bende ne buldunuz? Kendiniz getirdiniz beni buraya, ben de buna hep hayret ettim... Daha en baştan söyledim: sizin işinizle ilgili bir halt bilmiyorum. Üstelik, sizin tarafınızdan, okuma yazması bile kıt

bir adam olarak getirildim buraya. Şimdi de açıkça söyleyeyim size: ben iki satır yazı yazsam altı hata yaparım."

Bunun üzerine herkes güldü. Ç. de güldü.

Dedi ki:

"Aslında ben de kendime hayret ediyorum. Yirmi yıl masal gibi yaşadım."

Bunun üzerine kondüktörlerden biri kalkıp dedi ki:

"Puşkin masalı gibi... Şimdi de kırık bir çamaşır teknesinin yanında."

Başkan dedi ki:

"Şimdi kırık bir çamaşır teknesinin yanındaysa yirmi yıldır bize akıl verdiğinden; oysa ben kendim hiçbir şey öğrenmemişim!"

Toplantı kısa süre sonra bitti.

Birkaç gün sonra da, insanın yaptığı işi öğrenmesi temelinde yeni bir hayat başladı.

1938

NEŞELİ BİR OYUN

Geçenlerde bir restoranda yemek yedim, sonra da bilardo salonunda oyunları izledim. Topların nasıl yuvarlandığını görmek geldi içimden.

Laf yok; ilginç bir oyun. Her türden talihsizlik, mutsuzluk içindeki insanların ilgisini başka yere çekip meşgul ediyor. Hatta bazıları bu oyunun cesareti, dikkati ve yeteneği geliştirdiğini düşünüyorlar. Doktorlar da denge sorunu yaşayan erkekler için yararlı olduğunu düşünüyor.

Bilmiyorum. Sanmam. Zira diğer taraftan, bu oyunu izlerken erkekler tıka basa bira içiyor, sonra da eve sallana sallana gidiyorlar. Dolayısıyla ben bunun sinirli ve gergin insanlar için yararlı olduğundan kuşku duyuyorum. Bir de görüşü iyileştirdiğini söylüyorlar. Oysa bizim apartmandaki tanıdıklardan biri ıstakayla gözünü yaraladı. Gerçi kör olmadı ama bir gözü görüşünü hafifçe kaybetti. Buyurun size görüşün iyileşmesi. Öbür gözüne de bir şey gelse adam görüşünü tamamen kaybedecek.

Yani bu oyunun faydalarıyla ilgili anlatılanlar düpedüz masal.

Yalnız kuşkusuz eğlenceli bir oyun. Özellikle de parasına oynadıklarında izlemesi acayip sarıyor insanı.

Tabii şimdilerde nadiren parasına oynuyorlar. Ama gene de orijinal bir şeyler buluyorlar. Bazıları yenilenlerin bilardo masasının altından sürünmesini istiyor. Ya da iki kupa bira ısmarlamasını, ya da masanın parasını ödemesini.

Bu defa bilardo salonuna uğradığımda acayip gülünç bir manzarayla karşılaştım.

Kazanan oyunculardan biri yenilen rakibinin toplarla birlikte masanın altından sürünmesini istedi. Bütün ceplerine top doldurdu, ellerine birer top verdi ve ayrıca da çenesinin altına bir top sıkıştırdı. Yenilen bu halde masanın altından süründü, tabii bütün herkesin kahkahası arasında.

Yeni bir partiden sonra kazanan, posbıyıklıyı gene toplarla donattı, üstelik bu defa dişlerinin arasına da ıstakayı sıkıştırdı.

Zavallı, toplananların kahkahası arasında bir kez daha süründü.

Sonraki parti için ne icat edeceklerini bilmiyorlardı.

Posbıyıklı dedi ki:

"Bu defa kolay bir şey bulalım, yoksa bensiz devam edeceksin."

Hakikaten de bıyıkları bile diken diken olmuştu, canından bezmiş gibiydi.

Oyunun galibi dedi ki:

"Peki bakalım, aptal, bu cezalar sayesinde sana harika bilardo oynamayı öğreteceğim."

Galibin yanında bir de ahbabı vardı. Dedi ki:

"Ben düşündüm. Kaybederse şöyle yapın: gene toplarla birlikte bilardo masasının altından sürünsün, ama bu defa ayaklarına da bir bira kasası bağlayalım. Bu halde sürünerek geçsin."

Galip olan, kahkahayla gülüp dedi ki:

"Bravo! Harika bir gösteri olacak!"

Posbıyıklı gücenik bir edayla konuştu:

"Eğer dolu bira kasası olursa ben oynamam. Sadece boş bira kasası."

Sonuçta kaybetti, kahkahalar arasında gene topları yüklediler, dişlerinin arasında ıstaka, ayaklarına da boş bir bira kasası bağladılar. Öte yandan, kazananın ahbabı da, masanın altındaki yolculuğunu çabucak tamamlasın diye bir ıstakayla dürtüklüyordu.

Kazanan öyle bir kahkaha atıyordu ki sandalyesi düştü, gülmekten nefessiz kaldı, neredeyse boğuluyordu.

Posbıyıklı, masanın altından kendinden geçmişçesine çıktı. Donmuş gibi, toplananlara baktı. Bir süre hiç kıpırdamadı. Sonra ceplerindeki topları çıkardı, ayağındaki sicimi çözmeye koyuldu, bir taraftan da artık oynamayacağını söylüyordu.

Kazananın gözlerinden gülmekten yaşlar akıyordu.

Dedi ki:

"Ey, güzelim Yegorov, bir parti daha oynayalım. Daha eğlenceli bir şeyler düşündüm ben."

Beriki dedi ki:

"Ne düşündünüz?"

Kazanan, gülmemek için güçlükle kendini tutarak dedi ki:

"Hadi, Yegorov, senin bıyıklarına oynayalım. O pos bıyıkların epeydir huylandırıyor beni. Kazanırsam bıyıklarını keserim. Kabul mü?"

Posbıyıklı dedi ki:

"Hayır, bıyıklarıma oynamam. Bana peşinen kırk puan ver, oynayayım."

Uzun sözün kısası, gene kaybetti. Kazanan bir sofra bıçağını kaptı ve talihsiz rakibinin posbıyıklarını kesmeye koyuldu.

Bütün salon kahkahadan yıkılıyordu.

Aniden, orada bulunanlardan biri kazanana yaklaşıp dedi ki:

"Herhalde rakibiniz aptalın teki ki böyle bir cezayı kabul ediyor. Siz de kamusal alanda bir insanla alay ediyorsunuz."

Galibin arkadaşı dedi ki:

"Size ne bundan? Adam gönüllü olarak kabul etti."

Kazanan, baygın bir sesle rakibine dedi ki:

"Yegorov, buraya gel. Buradakilere bütün cezaları gönüllü kabul ettiğini söyle."

Rakibi bir eliyle yarı yarıya kesilmiş bıyıklarını tutarak dedi ki:

"Doğru, gönüllü olarak, İvan Borisoviç."

Kazanan, seyircilere dönerek dedi ki:

"Başkası olsa bu şoförün dışarıda, soğukta üç saat beklemesini söylerdi. Ama ben insaniyetle yaklaşıyorum. Bu, bizim kurumun şoförü, benim sayemde sıcak bir yerde duruyor. Büyüklenmiyorum da üstelik; yoldaşı olarak kendisiyle bilardo oynuyorum. Bunda ne kusurum var, anlayamadım doğrusu."

Şoför dedi ki:

"Belki seyircilerin arasında bir berber vardır. Rica etsem bıyıklarımı düzeltir mi?"

Kalabalığın arasından biri, cebinden makas çıkartarak dedi ki:

"Bıyıklarınızı memnuniyetle düzeltirim. Dilerseniz, Charlie Chaplin'inki gibi bile yaparım."

Berber şoförle ilgilenirken ben de kazanana yaklaşıp dedim ki:

"Bunun şoförünüz olduğunu bilmiyordum. Ahbabınız olduğunu sanmıştım. Yoksa ona böyle davranmaktan men ederdim sizi."

Kazanan bir parça diklenip dedi ki:

"Bundan size ne?"

Dedim ki:

"Sizin hakkınızda bir makale yazacağım."

Kazanan ürkerek dedi ki:

"Soyadımı söylemem ki size."

Dedim ki:

"Sadece olayı anlatıp, adınızın İvan Borisoviç olduğunu, kızıl saçlı ve epeyce topluca olduğunuzu yazacağım. Kuşkusuz bu davranışınız karşılığını bulacaktır; ama bulmazsa bile o kirli ruhunuz hiç değilse ak kâğıt üzerinde basılı kalsın."

Makaleden söz edildiğini işiten kazananın ahbabı da çabucak pılısını pırtısını toplayıp mekânı terk etmişti.

Kazanan epeyce bir süre homurdanıp her şeye tükürüyeyim diye bağırarak bira içti.

Şoförün bıyıklarını kestiler; bir parça gençleşti ve güzelleşti. İşte böylece bu azgın karakter hakkında bir öykü yazmaya karar verdim.

Ve gördüğünüz gibi, eve gelir gelmez de yazdım. Şimdi herhalde okuyup, böyle eğlenceli bir oyunda böyle antipatik, kızıl saçlı bir adamla karşılaşmış olmama şaşırıyorsunuzdur.

1938

ROSA-MARİA

F. köyünün yerlilerinden, yoldaş Lebedev diye biri, küçük kızını vaftiz ettirmeye karar verdi.

Aslında bu zamana kadar dine karşıydı. Hiç kiliseye gitmezdi. Kilise işleriyle ilgili hiçbir şey yapmış da değildi. Hatta, tersine, tanrıya inanmayanlar topluluğunda bile yer almıştı.

Ama yakınlarda kızı olmuştu ve onu vaftiz ettirmeye karar vermişti.

Doğrusu karısı, ürkek taze anne, vaftiz için onun başının etini yemişti. Sadece karısı değil, basiretsiz kayınpederiyle kaynanası da ellerinden geleni eksik etmemişlerdi. Dırdır edip duruyorlardı, efendime söyleyeyim, vaftiz edilmezse çok çabuk büyürmüş de, veya vaftiz edilmeden ölüverirmiş de, o zaman ne fena olurmuş, falan filan.

Yani siyaseten geri kafalı insanların gayrı ciddi konuşmaları.

Oysa Lebedev kızını vaftiz ettirmeyi hiç istemiyordu. Dahası, kızı götürürken tamamen buz kesmişti. Ama içindeki bütün çelişkiye rağmen kabul etti. Berikilere dedi ki:

"Peki. Vaftiz ettirin. Bu meselenin çevresinde patırtı kopmasın da... Öte yandan ben de kendi dünya görüşüme uygun davranmakta serbestim. İstersem vaftiz olurum, istersem olmam. Şimdi herkes laf etmeye başlayacak; yok vaftiz ettirmiş de, yok kilisenin kurallarını kabul etmiş de, yok zaten dayısı da devrimden önce aristokratmış da, falan da, filan da..."

Bunun üzerine karısı, eğer kızın vaftizinde kendisi de hazır bulunursa bir daha bu konuda hiç tartışma olmayacağını söyledi.

Böylece anayla baba, kızlarını vaftiz etsin diye bir rahiple anlaştı. Beriki de bunu yapmayı memnuniyetle kabul etti; gün ve saat verdi.

Bu arada anasıyla babası nüfus dairesinde kızlarını Rosa adıyla nüfusa geçmişlerdi ve giysilerini de almışlardı. Anlaştıkları gün vaftizi tamamlamak üzere kiliseye gittiler.

O gün bir bebeği daha vaftiz ediyorlardı. Bizimkiler de sıralarını beklerken bu işin nasıl olduğunu izliyorlardı.

Dine tamamen karşı olan ve kiliseyle ilgili her şeye eleştirel bakan Lebedev ise karısını iğneleyici sözlerle rahatsız edip duruyordu.

Rahibin yaptıklarına baktıkça imalı bir şekilde gülüyordu, hem de bir şeyler mırıldanıyordu. "İşte, unuttu," diyordu, ya da: "gene aklına bir şey geldi..." Ya da, rahibin kızıl saçlı ve sakallı kafasına bakıp diyordu ki: "Azizler arasında kızıl saçlı kimse yoktur ama bu her nasılsa kızıl saçlı..."

Bu son ima, akrabaları arasında gülüşmelere neden oldu. Rahip, vaftiz ayinini bir dakikalığına kesip öfkeyle onlara baktı.

Sıra Lebedevlere gelip onların bebeğini alınca, Lebedev ipin ucunu neredeyse tamamen kaçırdı ve rahibi, zehir gibi sözlerle açıktan iğnelemeye başladı.

Hatta yarı şaka yarı ciddi dedi ki:

"Dikkat et, kızıl sakal, kızım senin vaftizin yüzünden üşütmesin. Yoksa seni tapınağına mıhlarım."

Rahip bunu işitince eli ayağı titredi.

Lebedev'e dedi ki:

"Dinleyin, sizi anlamıyorum, buraya beni iğnelemeye geldiyseniz beni çok şaşırtırsınız. Gelirken ne olacağının farkında değil miydiniz? Şu anda kızınızı elimde tutarken ruhumda arındırıcı dualar yerine size karşı öfke birikiyor, dilimin ucuna küfürler geliyor. Kızınıza da hayatında

böyle bir kaderi yaşamak kalıyor. Şimdi belki de hayatı boyunca sıkıntı çekecek, ya da belki sağır-dilsiz olacak."

Lebedev dedi ki:

"Kızıma lanet edecek olursan o saçlarını tel tel yolarım; aynen de böyle."

Papaz dedi ki:

"Biliyor musunuz, en iyisi sen şu eniğini al, kundağına sar, tapınaktan defolup git. Ben de sana paranı geri vereyim, tatlılıkla ayrılalım, bu küstahlıkları işitmeyeyim."

Akrabaları Lebedev'i sakinleştirmeye koyuldular; efendime söyleyeyim, kapa şu çeneni, kiliseden çık da dışarıda bekle, papazı işinden alıkoyma, yoksa adam kızı yere fırlatıverecek.

Lebedev, ruhunda fırtınalar kopsa da kendini tuttu ve papaza cevap vermedi. Sadece dedi ki:

"Peki, peki, seninle tartışmayacağım. Yeter ki vaftizini tamamla, uzun yeleli."

Böylece rahip kilise sözlerini söylemeye koyuldu. Sonra Lebedev'e dönüp dedi ki:

"Çocuğun adını koydunuz mu?"

Lebedev dedi ki:

"Koyduk. Rosa."

Papaz dedi ki:

"İşte şimdi ziyaretinizle bana öyle bir zahmet verdiniz ki! Kızınıza bu adı koymuş olduğunu söylediniz ya, bütün o imalı sözleriniz bile az gelir. Rosa, özünde bir Avrupalı adı; ben de bu adla vaftiz etmeyi reddediyorum. Kundağına sarıp alın şunu, kiliseden çıkın."

Afallamış olan Lebedev dedi ki:

"Bir de pirüpak adam olacak! Hem çocuğa lanet ediyor, hem de vaftizi reddediyor. Nesi varmış bu ismin; Rosa dediğin bir bitki, bildiğimiz gül. Mesela kooperatifteki kasiyerin adı Rozaliya Semenovna. Tamam, tartışmıyorum, Avrupalı adı bu. Ama siz vaftizi reddedemezsiniz."

Papaz dedi ki:

"Çocuğunuzu kundağına sarın. Kesinlikle vaftiz etmeyeceğim. Bizim azizelerin arasında bu isimde kimse yok."

Akrabalar papaza dediler ki:

"Dinleyin, nüfusa bu isimle kaydettirdik çocuğu. Siz niye öfkeleniyorsunuz ki buna?"

Lebedev dedi ki:

"Size söylemiştim. Buyurun işte rahibiniz. Adam nüfusa karşı çıkıyor. Şimdi herkes siyasi görüşlerinin ne kadar gerici olduğunu gördü."

Akrabalarının çıkmadığını ve çocuğu götürmediğini gören rahip soyunmaya koyuldu. Rahip cübbesini çıkardı. Bacaklarında sıradan bir pantolon ve uzun çizmeler vardı.

Bu putperest kılıkla ikonalara yaklaşıp mumları yaktı. Vaftiz suyunu da dökmeye kalktı.

Bu arada kilisede vaftizle ilgili olmayan biri daha bulunuyordu. Buraya kooperatifi teftiş amacıyla, iş için gelmişti. Yapacak bir şeyi olmadığı için de ne olup bittiğini izlemek için öylesine kiliseye uğramıştı.

Bu adam söz alıp dedi ki:

"Her ne kadar ayinlere karşı olsam ve insanların örümcek kafalılığı beni hayrete düşürse de, eğer çocuk soyunuksa ve ana babası onu vaftiz ettirmek için can atıyorsa, ne olursa olsun bu ayin tamamlanmalı. Bu açmazdan kurtulmak için size, çocuğa iki isim koymanızı öneriyorum. Mesela, Rosa mı dediniz, bir de Mariya olsun. İkisi birden, Rosa-Mariya. Üstelik bu isimde bir opera şarkıcısı bile var."

Papaz dedi ki:

"Bizim azizelerde iki isimli olan yok. Benden bunu istemenize de hayret ediyorum. İsterseniz, Mariya diye vaftiz edebilirim. Ama Rosa; söylemek bile içimden gelmiyor."

Lebedev dedi ki:

"Siktir edin şunu. Bırakın Mariya diye vaftiz etsin. Sonrasını biz hallederiz."

Papaz cübbesini geri giydi ve bütün kilise operasyonunu hızla, beş dakika içinde halletti.

Lebedev bu sırada yabancıyla sohbet ediyor, papazın işini görürken söylediği sözlere hiç aldırış etmiyordu. Böylece her şey tamamen yerli yerince halloluverdi.

Ama Lebedev'in, bu meselenin etrafında patırtı çıkmayacağı beklentisi gerçekleşmedi. Gördüğünüz gibi, bununla ilgili bir hikâye bile var. Hem de bir kıssadan hisseyle birlikte. Eğer dünya görüşünüze uymuyorsa kiliseye gitmeyin. Ama eğer bir kiliseye girdiyseniz de düzgün davranın ve aptalca imalarla papazın işine burnunuzu sokmayın.

1938

VESİKALIK FOTOĞRAF

Bu sene, kimlik çıkarmak için bir vesikalık fotoğraf lazım olmuştu. Bu iş başka şehirlerde nasıl olur bilmiyorum ama, bizim buralarda fotoğraf çektirmek hiç de öyle basit, sıradan bir iş değildir.

Burada bir fotoğraf stüdyomuz var. Burada vesikalıktan başka grup ve hareket fotoğrafları da çekiliyor. Belki de bu yüzden siparişinizi almak için epeyce uzun beklemeniz gerekiyor.

Ben de vesikalığım gecikmesin diye çok önceden tasalanıp daha iki ay varken fotoğraf çektirdim.

Vesikalıklarımı alınca bir de baktım ki, bana hiç benzemiyor. Karşımda ihtiyar ve görünüşü kesinlikle benimle ilgisi olmayan bir adamın resmi var.

Fotoğrafları veren kıza dedim ki:

"Neden insanların resmini böyle çekiyorsunuz? Baksanıza, yüzü çizgi çizgi, kırışıklıklarla dolu."

Kız dedi ki:

"Sıradan bir fotoğraf. Sadece bizim ustanın biraz rötuş yapması gerekiyor. Dış görünüşünüz itibariyle fotojenik değilsiniz diye kimseyi suçlayamazsınız ki."

Tezgâhın arkasındaki fotoğrafçı da dedi ki:

"Bu küstah neden memnun değil bakalım?"

Dedim ki:

"Önem vermeden çekmişler, beyefendi. Berbat görünüyor. Ben böyle miyim?"

Fotoğrafçı dedi ki:

"Ben opera sanatçılarını da fotoğraflıyorum ama onlar

böyle laf etmiyorlar. Bu da çıkmış, suratı kırış kırış... Objektif olduğu gibi, rölyef gibi alıyor gördüğünü... Teknikten anlamıyorsunuz, ama bir araba laf ediyorsunuz."

Dedim ki:

"Benim yüzümdeki rölyefi boş verin şimdi, meseleye girin. Siz beni olduğum gibi çekmeliydiniz. Önceden gösterseydiniz ya!"

Fotoğrafçı dedi ki:

"Ah, bir de bakacakmış. Adamın resmini çekmişler, o bakmak istiyor. Bu saatte kapris yapıyor. Kötü görünüyormuş. Hayır, üzgünüm, sizi düzgün çekmişiz. Başka sefer sizi resminize bakıp inlerken çekeceğim."

Hayır, onunla tartışmaya kalkmadım. Kimlikteki resmin ne önemi var ki diye düşündüm. Nasıl olsa olduğum gibi görünüyorum.

Bu düşüncelerle karakola gittim. Milis çavuşu resmi kimliğe zımbalayacaktı ki, durdu.

Sonra dedi ki:

"Bence bu resim sizin değil."

"Nasıl yani," dedim. "Sizi temin ederim ki benim. Fotoğrafçıya sorun. O da onaylayacaktır."

Çavuş dedi ki:

"Her defasında fotoğrafçıya soracaksak işimiz var. Ben fotoğrafçıyı falan çağırmadan, sizin resminizi görmek istiyorum. Burada gördüğümse siz değilsiniz. Bu adam tifüslü, hastanın teki. Yanaklar hiç görünmüyor. Gidip yeni fotoğraf çektirin."

"Yoldaş," dedim, "komiserim, beni yormayın..."

"Hayır, hayır," dedi, "tek söz duymak istemiyorum. Yeni fotoğraf çektirin."

Fotoğrafçıya koştum. Dedi ki:

"Gayet normal bir işçilik. Yalnız tabii itiraf etmek gerek ki ışığı tam verememişiz. Tek bir lambayla çekmişiz resminizi. Bu yüzden de gölge yüzünüze düşüp karartmış. Yalnız bu gölgeleme olmasaydı hiçbir şey görünmezdi. Bakın, kulaklarınız ne harika çıkmış."

"Peki," dedim, "kulaklar görünüyor da, yanaklar nerede? Bir insanın yüzünde yanakları da olması gerekmez mi?"

Fotoğrafçı dedi ki:

"Bilmiyorum. Biz yanaklara dokunmadık."

"Peki," dedim, "neredeler öyleyse? Ben," dedim, "iki haftalığına dinlenmeye çıktım. Dört kilo aldım. Sizse bu resmi nasıl çektiniz, bilmiyorum."

Fotoğrafçı dedi ki:

"Ne yani, yanaklarınızı ben mi aldım? Demek ki, üzerlerine gölge düştüğünü söylemek yeterli. Bu yüzden de gözükmüyorlar."

Dedim ki:

"İyi de, yanakları olmayan resim olur mu?"

"Keyfiniz nasıl isterse," dedi. "Tekrar resminizi çekmeyeceğim. Herkesin tekrar resmini çeksem ne prim alabilirim, ne planları tamamlayabilirim. Planlarım, sizin fotojenik olmayan suratınızdan daha değerli."

Müşteriler dediler ki:

"Fotoğrafçıyı kızdırmayın. Yoksa adam bizim resimleri de kötü çeker."

Müşterilerden biri dedi ki:

"Beyefendi, pazara gidin; orada 'Topçu' diye bir fotoğrafçı daha var."

Pazara koştum. Fotoğrafçıyı buldum. Dedi ki:

"Hayır, ben sadece kendi kartlarınıza basıyorum resimleri. Kartınız yoksa hiç gelmeyin, çekmem. Kartla çekerim. Bir de kuştüyü yatağınız varsa çekerim. Barnaul'dan teyzem ziyaretime gelecek, onda yatsın."

Pazardan çıkmaya davrandım, ama satıcılardan birinin bana seslendiğini işittim. Dedi ki:

"Buyurun, benim dükkâna gelin. Bende hazır bir şeyler var."

Baktım, gazetenin üzerine türlü türlü fotoğraflar serili. Beheri üç yüze.

Satıcı dedi ki:

"Beğendiğini alıp ne dilersen yap. İstersen alnına yapıştır. Dur bakalım, ben seçeyim sana. Nasıl bir şey istiyorsun, sadece ölçüsü mü uyacak, yoksa benzeyecek mi?"

"Benzeyecek," dedim, "ama yanakları görünen birini seç."

Dedi ki:

"Tabii, yanakları görünenler de var ama bunlar beş ruble daha pahalı. İşte, şu fotoğrafı al. Hem yanakları var, hem de benzemediğini kimse söyleyemez."

İki vesikalık fotoğrafa üç yüz ruble ödeyip karakola gittim.

Milis çavuşu, fotoğrafı zımbalayacaktı ki, durdu, sonra dedi ki:

"İyi ama, bu kadın..."

"Nasıl yani," dedim, "ceketli bir adam."

Çavuş dedi ki:

"Memeleri varsa nasıl adam oluyormuş? Düpedüz kadın bu!"

Fotoğrafa baktım, gerçekten kadın. Ceketinin altında bir bluz var. Göğüsleri şişkin. Ama saç tıraşı erkeğe benziyor. Yanaklar da, tıpkı benimkiler.

Çavuş dedi ki:

"Gerçek resminizle gelin buraya. Eğer bir kez daha kadın ya da çocuk fotoğrafıyla karşıma çıkarsanız, buradan çıkabileceğinizi sanmam, zira başkasının fotoğraflarıyla bir şeyleri gizlemek istediğinizi düşünmeye başlıyorum."

Bütün haftayı sıkıntıyla geçirdim. Fotoğraf çektireceğim bir yer bulmakla uğraştım. Sekizinci gün fotoğrafçıyla konuşurken bir an fenalaştım. Beni bahçeye taşıdılar, temiz hava alıp kendime geleyim diye otların üzerine yatırdılar. Kendime gelince karakola gittim. Masanın üzerine, yanakları görünmeyen ilk vesikalıkları koyup çavuşa dedim ki:

"Elimde bir tek bu var, yoldaş komiser. Sunacak başka bir şeyim yok."

Çavuş önce fotoğrafa, sonra bana baktı ve dedi ki:

"İşte şimdi olmuş. Benziyor."

İlkin bunun yeni bir fotoğraf olmadığını söylemek istedim. Sonra aynada kendime baktım: gerçekten de şimdi fotoğrafa biraz benziyordum. Olmuştu.

Çavuş dedi ki:

"Fotoğrafta, gerçekte olduğunuzdan daha az saçınız var gerçi ama, herhalde bir yıla kalmaz bu da uyar."

Dedim ki:

"Bence daha da erken; zira seyahat belgesi, parti kartı ve akrabalarıma göndermek için de resim çektirmem gerekiyor."

Böylece çavuş fotoğrafımı zımbaladı ve nihayet kimliğimi aldığım için beni içtenlikle kutladı.

1943

HOŞ BİR OYUN

Bu olay 1 Mayıs günü başıma geldi.

Yaz bahçesinin yollarında yürüyordum. Aniden çocuk sesleri duydum. Birkaç çocuk, ayaklarımı gösterip ortalığı çınlatırcasına bana sesleniyorlardı:

"Amca, amca, baksana, çizmelerinin bağı çözülmüş!"

Ayaklarıma baktım. Gerçekten de birinin bağları çözülmüştü.

Çocuklara teşekkür edip bir banka oturdum ve bağcığı bağlamaya koyuldum. Çocuklardan biri, belli ki grubun en büyüğü ve lideri, on üç yaşında falan olsa gerek, başındaki kışlık, kulaklarını örten şapkayı ensesine çekip yetişkin bir adam edasıyla dedi ki:

"Bunu zamanında fark ettiğimiz iyi oldu. Eğer bağcığa bassaydınız muhakkak düşer kendinize zarar verirdiniz. Bu yüzden de epeyce bir masrafınız olurdu."

Çocuklara tekrar teşekkür ettim ve hayretle baktım onlara. Bir düzine kadar varlardı. Bankın çevresini sarmış oturuyorlardı. Ansızın heyecanlandılar, fısıldaştılar ve karşı banktan kalkan bir kadına seslendiler:

"Teyze, teyze, kitabını unuttun!"

Kadın çocuklara baktı, banka döndü, kitabını alıp gitti.

Daha da büyük bir hayretle çocuklara bakıyordum. Benim bakışlarımı fark eden en büyükleri dedi ki:

"Bir oyun bu aslında. 1 Nisan'da insanlar birbirlerini kandırıyorlar ya hani; 'burnuna mürekkep bulaşmış,' ya da 'cebinden para düştü' falan diyorlar. Sonra da kahkah gülüyorlar. Biz de 1 Mayıs'ta tersini yapmaya karar ver-

dik. Bugün hiç kimseye yalan söylemiyoruz, kandırmıyoruz. Ve en güzel, hatta kahramanca şeyleri yapıyoruz. Çünkü 1 Mayıs..."

Bahçede bir yürüyüşçü belirdi. Hafifçe çakırkeyifti. Hafif adımlarla yürüyordu. Kendi kendine mırıldandığı bir şarkıya ritim tutarak elini sallıyordu.

Benim çocuklar adama doğru öyle yüksek sesle bağırmaya koyuldular ki kulaklarım zonkladı.

"Hey, amca, baksana, sırtın boya olmuş!"

Gerçekten de adamın sırtına, hem sadece sırtı da değil pantolonu, yenleri ve şapkasına bile beyaz bir şey bulaşmıştı.

Çocuklara bakan adam kurnazca gülümsedi ve parmağıyla çocuklara, hadi oradan numaracılar der gibi bir hareket yaptı.

"Hayır, hayır, gerçekten, sırtınız boya olmuş," diye bağırıştı çocuklar.

Adam sırtına bakmak için başarısız bir teşebbüste bulundu. Bunun için kendi ekseni çevresinde üç kez beceriksizce döndü. Ama gene göremedi ve parmağını gene tehditkâr bir şekilde sallayarak yoluna devam etti.

Şapkalı büyük oğlan dedi ki:

"Hadi arkadaşlar, onunla ilgilenin. Sırtını temizleyin. Çabuk!"

Banktan atlayan iki çocuk adamın peşine düştü. Berikiyse çocukların kendisine bir oyun oynayacağını düşünüp adımlarını sıklaştırdı ve çocuklara elini sallayıp koşar adım uzaklaştı.

Çocuklar banklarına döndüler. Şapkalı, büyük olan dedi ki:

"Yok, yetişkinler buna alışkın değil henüz. Hep bir şeylerden şüpheleniyorlar. Teşekkür etmek yerine küfrediyorlar."

Benden tarafa eğilip düşüncelerini söylemeye devam etti:

"Tabii hepsi de küfretmiyor. Birkaçı bunun kendi yararlarına olduğunu fark ediyor. Onlar da bize teşekkür ediyor."

Bu sırada orta yaşlı bir kadın önümüzden geçiyordu. Çocuklara bakıp iç geçirdi. Belli ki güneşte oturup biraz dinlenmek istiyordu. Ama çocuklar bunu fark etmediler. O zaman kadın dönüp dedi ki:

"Çocuklar, birazcık sıkışsanız olur mu?"

Büyük olanı emretti:

"Hanımefendi için sırayı boşaltın. Hadi!"

İtaatkâr bir tavırla banktan kalkan üç oğlan kuma oturdu.

Diğerlerinden çok, büyüğüne dönüp dedim ki:

"Çocuklar, bunu çok iyi düşünmüşsünüz. Harika bir oyun bu; yani 1 Mayıs günü sadece iyi ve, sizin dediğiniz gibi, kahramanca şeyler yapmak. Bu müthiş bir şey. Ama laf aramızda, sadece 1 Mayıs'ta değil her gün böyle davranmak gerek."

Büyük olanı dedi ki:

"Hayır, her gün olmaz. Herkesi izleyip yaptıklarına dikkat etmekten insanın başı ağrıyor."

Sonra öbür çocuklara döndü:

"Hadi, caddeye. Burada yapacak fazla bir şey yok."

Çocuklar serçeler gibi dağılıp gittiler. Ben uzun süre bankta oturup çocukların bu müthiş oyununu düşündüm: 1 Mayıs günü sadece "iyi ve kahramanca" şeyler yapmak; ve nedense bana öyle geldi ki, ileride ülkenizin bütün çocukları böyle davranacaklar.

Yetişkinlere gelince, öyleleri var ki, sırf zaman kaybı. Tabii onlar diyecekler ki: "Vay efendim, ne diyorsunuz siz! Bizim derdimiz bize yetiyor zaten. Bir de çocuk eğlenceleriyle mi uğraşalım!"

Doğru bu; savaş sırasında yetişkinler en iyi eylemleri yaptılar. Ama belki de, meraktan da olsa ileride bu çocuk oyununu kabul edeceklerdir.

Ve o zaman, sadece savaşta kazanılmayacaktır parlak zaferler.

1945

MİHAİL MİHAYLOVİÇ ZOŞÇENKO
(1895-1958)

Sovyet mizah edebiyatının en önemli isimlerindendir. Öykülerinde günlük yaşamdan sahneleri, kırtasiyeciliği ve rüşveti hicveder. Sözcükleri bilinçli olarak yanlış kullanması nedeniyle başka dillere çevrilmesi zor bir yazardır. 1930'lardan sonra Sovyet yönetiminin eleştirileriyle karşılaşmaya başladı. 1943'te *Oktyabr* dergisinde tefrika edilen anıları ikinci bölümünden sonra yayından kaldırıldı. 1946'da "Priklyuçeniya obezyany" (Bir Maymunun Serüvenleri) adlı öyküsü zararlı ve Sovyet halkını aşağılayıcı nitelikte bulunarak Yazarlar Birliği'nden çıkarıldı. Türkçeye çevrilen eserleri *Sinirli İnsanlar* (1968), *Lastik Papuçlar* (1976, 1989), Çarın Çizmeleri (1970, 1985) ve *Talih* İşareti'dir (1986). Ayrıca bazı öyküleri de derlemeler içinde yayınlanmıştır.

Öykülerinde günlük yaşamdan sahneleri, kırtasiyeciliği ve rüşveti hicveden Mihail Mihayloviç Zoşçenko Sovyet mizah edebiyatının en önemli isimlerinden. Sözcükleri bilinçli olarak yanlış kullanması nedeniyle başka dillere çevrilmesi zor bir yazar. 1930'lardan sonra Sovyet yönetiminin eleştirileriyle karşılaşmaya başladı. 1943'te *Oktyabr* dergisinde tefrika edilen anıları ikinci bölümünden sonra yayından kaldırıldı. 1946'da "Priklyuçeniya obezyany" (Bir Maymunun Serüvenleri) adlı öyküsü zararlı ve Sovyet halkını aşağılayıcı nitelikte bulununca Yazarlar Birliği'nden çıkarıldı. Türkçeye çevrilen eserleri *Sinirli İnsanlar* (1968), *Lastik Papuçlar* (1976, 1989), *Çarın Çizmeleri* (1970, 1985) ve *Talih İşareti*'dir (1986). Ayrıca bazı öyküleri de derlemeler içinde yayınlandı. *HY*

9 786055 819408
ISBN 978605581940-8
ÖYKÜ
18,50 - TL